MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

ALINA MIKŠTIENĖ

FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS VERTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. A. Balkevičius

VILNIUS, 2016

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS VERTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE

Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N30005

Vadovas

Doc. dr. A. Balkevičius
2016 03 29

Recenzentas

Atliko

FVmis4-01 gr. stud.

A. Mikštienė

2016 03 29

VILNIUS, 2016

TURINYS

ĮVADAS 7
1. FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS TURINYS IR APLINKA 9
1.1. Finansų sektoriaus struktūra ES ir vaidmuo šalių ekonomikoje 9
1.2. Finansų sektoriaus priežiūros samprata ir modeliai 11
1.3. Europos sąjungos finansų sektoriaus priežiūros sistemos struktūra 19
1.3.1. Europos sisteminės rizikos tarybos funkcijos ES makrolygio priežiūroje 22
1.3.2. Europos finansų priežiūros institucijų sistemos funkcijos ES mikrolygio priežiūroje 24
1.3.3. Europos centrinio banko vaidmuo finansų sektoriaus priežiūroje 27
1.3.4. ES bendro pertvarkymo mechanizmo funkcijos 32
1.3.5. Lietuvos banko vaidmuo finansų sektoriaus priežiūroje 36
1.4. Finansų sektoriaus priežiūros veiksnių ir finansinio stabilumo ryšys 42
2. FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS VEIKSNIŲ VERTINIMO METODOLOGIJA 47
2.1. Empirinio tyrimo pagrindimas 47
2.2. ES šalių priežiūros modelių ir centrinių bankų funkcijų vertinimo metodika 47
2.3. ES šalių priežiūros modelių įtakos finansų sektoriaus veiklos rodikliams vertinimo metodika 49
3. FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS VEIKSNIŲ VERTINIMAS 51
3.1. ES šalių priežiūros institucijų ir centrinių bankų dalyvavimo priežiūrinėje veikloje vertinimas 51
3.2. Taikomų priežiūros modelių įtakos finansų sektoriaus veiklos rezultatams vertinimas 55
IŠVADOS IR SIŪLYMAI 64
LITERATŪRA 66
ANOTACIJA 75
ANNOTATION 76
SANTRAUKA 77
SUMMARY 78
1 PRIEDAS. LIETUVOS FINANSŲ SEKTORIAUS STRUKTŪRA 2015 III KETV. 80
2 PRIEDAS. BPeM ŽLUNGANČIŲ BANKŲ PERTVARKYMO SCHEMA 81
3 Priedas. ES ŠALIŲ FINANSŲ SEKTORIŲ INSTITUCIJŲ SKAIČIUS 2015 M. III KETV 82
4 Priedas. FAC INDEKSO IR FINANSŲ SEKTORIŲ KORELIACIJOS KOEFICIENTAI 83
5 PRIEDAS. ES ŠALIŲ BANKŲ KAPITALO PAKANKAMUMO IR FINANSINIO SVERTO RODIKLIAI 2012-2014 M. 84
6 PRIEDAS. ES ŠALIŲ 2012-2014 M. BANKŲ SEKTORIŲ VEIKLOS REZULTATAI 85
7 PRIEDAS. ES ŠALIŲ BANKŲ SEKTORIŲ 2012-2014 M. ROE IR ROA 86
8 PRIEDAS. ES ŠALIŲ BANKŲ SEKTORIŲ 2012-2014 M. VEIKLOS RODIKLIŲ VIDURKIAI 87

LENTELĖS

1 lentelė. Europos Sąjungos šalių finansų sektorių priežiūros modeliai 2016 m.....14

2 lentelė. Bendros finansų sektoriaus priežiūros tarnybos steigimo galimi padariniai.....15

3 lentelė. ES šalių finansų sektorių priežiūros institucijos, CBFA ir FAC indeksai 2016 m.....51

4 lentelė. ES šalių finansų sektoriaus įstaigų ir priežiūros institucijų konsolidacijos ryšys.....54

PAVEIKSLAI

1 pav. Europos Sąjungos finansų sektoriaus struktūra....10
2 pav. Finansų sektoriaus priežiūros tikslai....12
3 pav. ES finansų sektoriaus priežiūros sistemos struktūra nuo 2011 m.....21
4 pav. Europos sisteminės rizikos tarybos uždaviniai....23
5 pav. Europos bankininkystės institucijos uždaviniai....24
6 pav. Atvirųjų rinkos operacijų kategorijos....28
7 pav. Iki 2014 m ECBS funkcijos kredito įstaigų priežiūros srityje....29
8 pav. Uždavinių paskirstymas BPM....30
9 pav. ECB pavesti uždaviniai bendrame priežiūros mechanizme....31
10 pav. Bendro pertvarkymo mechanizmo pagrindiniai tikslai....33
11 pav. Bendro pertvarkymo mechanizmo valdybos funkcijos....34
12 pav. Bendro pertvarkymo fondo struktūra 8 metų laikotarpiu....35
13 pav. Lietuvos banko, kaip bankų priežiūros institucijos funkcijos....37
14 pav. Lietuvos banko kaip pertvarkymo institucijos teisė....39
15 pav. Lietuvos banko funkcijos vykdant finansinių priemonių sektoriaus priežiūrą....41
16 pav. Finansų sektoriaus priežiūros efektyvumo konceptualus modelis....45
17 pav. ES šalių pasiskirstymas pagal CBFA ir FAC 2016 m. indeksus....53
18 pav. ES šalių bankų kapitalo pakankamumo rodiklių 2012-2014 m. vidurkiai (%)....55
19 pav. ES šalių bankų finansinio sverto koeficientų 2012-2014 m. vidurkiai (%)....56
20 pav. ES šalių bankų sektoriaus neveiksnių paskolų 2012-2013 m. vidurkiai (%)....57
21 pav. ES šalių bankų sektorių grynosios palūkanų maržos 2012-2014 m. vidurkiai (%)....58
22 pav. ES šalių bankų sektorių pelno (nuostolių) 2012-2014 m. vidurkiai (tūkst. Eur)....59
23 pav. ES šalių bankų sektorių ROE 2012-2014 m. vidurkiai (%)....60
24 pav. ES šalių bankų sektorių ROA 2012-2014 m. vidurkiai (%)....61

SANTRUMPOS

BBPK - Bazelio bankų priežiūros komitetas

BPeM - Bendras pertvarkymo mechanizmas

CEIOPS - Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komitetas

EBI - Europos bankininkystės institucija

ECB – Europos centrinis bankas

ECBS - Europos centrinių bankų sistema

EFPIS – Europos finansų priežiūros institucijų sistema

EIOPA- Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija

EPI - Europos pinigų institutas

EPI - Europos priežiūros institucijos

ESMA - Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija

ESVR – Europos sisteminės rizikos valdyba

JPG - Jungtines priežiūros grupes

LB – Lietuvos bankas

MiFID - Finansinių priemonių rinkų direktyva

NCB – Nacionalinis centrinis bankas

NKI - Nacionalinės kompetentingos institucijos

PFI - Pinigų finansinės institucijos

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Finansų sektoriaus įtaka visuomenės gerovei yra reikšminga, o pasitikėjimas bet kokioje finansų sistemoje veikiančiais subjektais daro tiesioginę įtaką finansų sistemos stabilumui. Finansų sektoriuje veikiančioms įstaigoms susiduriant su mokumo problemomis, atsiranda grėsmė valstybės finansiniam stabilumui, taip pat viso valstybės ūkio stabilumui. Siekdamos apsaugoti ir viešuosius, ir privačiuosius interesus, valstybės turi užtikrinti tvarią ir tinkamai reguliuojamą finansų sektoriaus veiklą. Todėl viena svarbiausių valstybinės priežiūros institucijų funkcijų – prižiūrėti finansų sektorių: licencijuoti finansų įstaigas, kontroliuoti jų veiklą, nagrinėti skundus ir taikyti poveikio priemones. Ilgainiui finansų sektoriaus priežiūros modeliai keitėsi tiek visoje Europos Sąjungoje, tiek jos valstybėse narėse. Šiuos pokyčius sąlygojo tiek makroekonominės, tiek mikroekonominės priežastys.

Didelis nacionalinių įstatymų, priežiūros institucijų bei ES taisyklių skaičius, kurių turi laikytis finansų sektorius, sulaukė nemažai kritikos. Tuo metu politikai ir visuomenė buvo tikri, kad tokia finansų sektoriaus priežiūra neleis atsirasti bet kokiems finansų sektoriaus sukrėtimams, apsaugos nuo bankų žlugimų ir finansų krizių, tačiau 2007 m. prasidėjusi pasaulinė krizė kardinaliai pakeitė jų požiūrį. Tarptautinė finansų krizė atskleidė finansų sektoriaus trapumą bei nepakankamą finansų sistemos priežiūrą daugelyje pasaulio regionų. Netgi likvidžiausios Europos Sąjungos draudimo, bankinio sektoriaus bendrovės susidūrė su kapitalo nepakankamumo ir nemokumo grėsme, o Europos Sąjungos valstybių narių vyriausybėms, politikams ir visuomenei kilo abejonių dėl taikomų priežiūros modelių efektyvumo ir finansų sektoriaus priežiūros veiksmingumo.

Kas nutiko, kas buvo blogai ir kokio tipo įstatymai turėjo būti leidžiami ar tobulinami finansų sektoriaus priežiūros srityje? Šį klausimą aptarė ir pasaulio akademinis sluoksnis, ir Europos Sąjungos mokslininkai. Ar šis klausimas yra teisingas – diskutuotinas dalykas. Aktualus klausimas yra „kokios yra dabar galiojančios taisyklės ir ar buvo galima išvengti krizės, jei galiojantys reikalavimai ir priežiūros modeliai būtų tinkamai taikomi?“.

Atlikus mokslinių darbų apžvalgą, galima pastebėti, kad daugelio autorių nuomone, pastaroji finansų krizė parodė, kad Europos Sąjungos finansų sektoriaus priežiūros įstaigų vykdomos prižiūrinės funkcijos buvo nepakankamos arba vykdomos netinkamai. Dėl šios priežasties finansų sektoriaus priežiūra vėl yra visuomenės ir politikų dėmesio centre. Stiprinant finansų sektoriaus saugumą ES finansų sektoriaus priežiūros taisyklių rinkinys ir toliau didėja, tiek taisyklių skaičiumi, tiek tokių taisyklių poveikiu. Nauji finansų sektoriaus priežiūros įstatymai leidžiami atsižvelgiant į įgytą skaudžią patirtį finansų krizės metu, t.y. 2007-2013 metais.

Tyrimo problema. Šio tyrimo mokslinis problemiškumas susijęs su klausimais, kokių veiksnių pasireiškimu finansų sektoriaus priežiūra gali užtikrinti finansinį stabilumą, kaip pasireiškia taikomo

finansų sektoriaus priežiūros modelio įtaka finansinio stabilumo užtikrinimui ir kokios yra taikomo modelio pozityvios bei negatyvios alternatyvos.

Tyrimo objektas - finansų sektoriaus priežiūra Europos Sąjungos šalyse.

Tyrimo tikslas – atskleisti ir įvertinti finansų sektoriaus priežiūros įtaką ES šalių finansinio stabilumo užtikrinimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti ES finansų sektoriaus struktūra, jos priežiūros sampratą, savybes ir svarbą;
2. Nustatyti taikomus ES šalyse finansų sektoriaus priežiūros modelius ir jų savybes;
3. Apibrėžti finansų sektoriaus priežiūros veiksnių įtaką finansiniam stabilumui;
4. Pagal pasirinktą metodiką atlikti atskirų finansų sektoriaus priežiūros modelių įtakos vertinimą šalių finansinio stabilumo užtikrinimui.

Tyrimo metodika. Tyrimo metu taikyti mokslinės literatūros, tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų analizės.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro trys dalys.

Pirmoje dalyje atlikta teorinė analizė, kurioje apibrėžti ES finansų sektoriaus struktūra, priežiūros samprata, savybės ir svarba, nustatyti ES taikomi finansų sektoriaus priežiūros modeliai, pateikta ES finansų sektoriaus priežiūros sistemos struktūra ir finansų sektoriaus priežiūros veiksnių įtaka finansinio stabilumo užtikrinimui..

Antroje dalyje pateikta tyrimo metodologija, iškelti empirinio tyrimo uždaviniai ir metodai.

Trečioje dalyje atliktas finansų sektorių priežiūros veiksnių vertinimas ES šalyse, siekiant nustatyti priežiūros institucijų konsolidavimo ir taikomo priežiūros modelio įtaką priežiūros efektyvumui ir finansinio stabilumo užtikrinimui. Tam tikslui atskleistas ir palygintas centrinių bankų įtraukimo į ES šalių finansų sektorių priežiūrinę veiklą laipsnis bei pateikta kiek ir kokios institucijos atlieka finansų sektoriaus priežiūrą, atliktas finansų sektoriaus priežiūros modelio įtakos šalių narių bankų sektorių veiklos rodikliams vertinimas.

1. FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS TURINYS IR APLINKA

Šioje darbo dalyje aptariami bei susisteminami ES finansų sektoriaus struktūros, jo priežiūros ir finansinio stabilumo užtikrinimo teoriniai aspektai. Apibrėžiama literatūroje susiformavusi finansinio stabilumo samprata, analizuojamas finansų sektoriaus priežiūros ir finansinio stabilumo užtikrinimo veiksnių santykis, aptariami finansų sektoriaus stabilumą įtakojantys veiksniai.

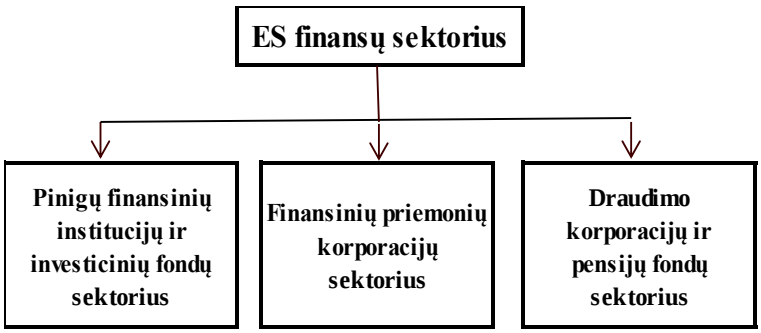
1.1. Finansų sektoriaus struktūra ES ir vaidmuo šalių ekonomikoje

Kiekvienoje išsivysčiusios ekonomikos šalyje labai svarbus vaidmuo tenka finansų įstaigoms ir rinkoms. Jos teikia paskolas namų ūkiams ir įmonėms, sudaro sąlygas žmonėms taupyti ir investuoti ateičiai, o santaupas naudoja ekonomikai remti, padeda bendrovėms ir namų ūkiams geriau valdyti riziką ir nuo jos apsidrausti, sudaro geresnes sąlygas mokėjimo operacijoms atlikti.

I. Mačerinskienė (2013) teigimu, pagrindinė finansų sektoriaus pareiga – surinkti ir tinkamai panaudoti finansinius išteklius, investuoti į kitus ūkio sektorius, taip pat skatinti ekonomikos augimą. Atlikdamas pagrindines funkcijas, tinkamai veikiantis finansų sektorius prisideda prie ekonominės gerovės, stabilumo ir augimo. E. Martinaitytė (2012) pabrėžia, kad šiandien visuotinai pripažįstama finansų sektoriaus plėtotės įtaką šalies ekonomikos augimo greičiui, ir efektyviai veikiantis finansų sektorius privalo šalies ir užsienio santaupas investuoti į produktyvius pramonės ir paslaugų sektorius, kurie gali padidinti savo produkcijos, ir paslaugų apimtį bei pagerinti jų kokybę. Tokiu būdu finansų sektorius daro įtaką šalies BVP augimui.

Finansų sektoriaus vaidmuo yra ženklus ir jo sutrikimai gali turėti rimtų neigiamų padarinių visai ekonomikai, todėl, siekiant išvengti neigiamų pasekmių ir sukrėtimų, jo veikla yra prižiūrima valstybės ir griežtai kontroliuojama. Tačiau, kaip parodė pastarojo meto krizė, reguliavimo, priežiūros institucijos ir politikos formuotojai niekur pasaulyje nenustatė ir tinkamai nesprendė besikaupiančio finansų sektoriaus rizikos problemų. Didelė veiklos dalis iš esmės buvo visai nereguliuojama ir neprižiūrima. Nors didžiausių finansų įstaigų veikla smarkiai išsiplėtė į kitas šalis ir rinkos vis labiau integravosi tarptautiniu mastu, reguliavimo ir priežiūros sistemos ir toliau didžia dalimi apsiribojo nacionaliniu lygmeniu. Prasidėjus finansų krizei, šie trūkumai tapo akivaizdūs. 2007 m. prasidėjusi nuo JAV antrinės būsto paskolų rinkos griūties, krizė netrukus virto didelio masto pasauline finansų krize. Vėliau Europoje finansų krizė įgijo kitą atmainą – virto platesnio masto valstybių skolų krize, turėjusia didelį poveikį visai ekonomikai. Siekiant užkirsti kelią finansų sistemos griūčiai, 2008–2012 m. buvo skirta iš viso 1,5 trln. EUR vertės valstybės pagalbos (ES komisija, 2014). Krizė sukėlė gilų ekonomikos nuosmukį ES šalyse ir pasaulyje.

Atsižvelgiant į finansinių įstaigų skirtumus, ES lygmeniu išskiriamos trys pagrindinės finansų sektoriaus dalis (žr. 1 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal ECB Monetary and financial statistic database, 2014

1 pav. ES finansų sektoriaus struktūra

Pinigų finansinių institucijų ir investicinių fondų sektorius *(angl.* MFIs – monetary financial institutions*)* apima finansines institucijas, kurios kartu sudaro pinigus leidžiantį sektorių, t.y. kredito įstaigos rezidentės ir visos kitos finansinės institucijos rezidentės (kaip apibrėžta ES teisėje), kurios verčiasi priimdamos indėlius ir/arba indėliams artimus pakaitus iš subjektų, kurie nėra MFIs, ir savo sąskaita teikdamos paskolas ir/arba investuodamos į vertybinius popierius. Šią grupę daugiausia sudaro pinigų rinkos fondai, t.y. fondai, kurie investuoja į trumpalaikes ir mažos rizikos priemones, kurių terminas paprastai yra vieneri metai ar trumpesnis.

Kredito įstaiga EB 2000/28/EC Direktyvoje[1] apibrėžiama kaip įmonė, kurios veikla yra priimti indėlius ar kitokias grąžintinas lėšas iš visuomenės ir teikti paskolas savo sąskaita. Šiam sektoriui priskiriami tokie finansiniai tarpininkai kaip komerciniai ir universalūs bankai, taupomieji bankai ir paskolų asociacijos, pašto žiro institucijos, kaimo ir žemės ūkio kredito bankai, kooperatiniai kredito bankai ir kredito unijos, specializuotieji bankai (pvz., prekybos bankai, emisijos bankai, privatūs bankai). Pinigų finansinių institucijų ir investicinių fondų sektoriui taip pat priskiriami finansiniai tarpininkai, kurie verčiasi iš visuomenės priimdami grąžintinas lėšas arba kaip indėlius, arba kitokiais būdais (pvz.: nuolat išleidžia obligacijas ir kitokius joms prilygstančius vertybinius popierius) bei korporacijos, teikiančios hipotekines paskolas, savitarpio fondai, savivaldos kredito įstaigos.

2016 m. vasario mėn. ES MFIs sektorių sudarė 7.957 institucijos, iš jų 29 centriniai bankai, 6898 kredito įstaigos, 807 pinigų rinkos fondai ir 222 kitos institucijos (ECB, 2016). Toks didelis kredito įstaigų skaičius rodo kokį svarbų vaidmenį šis sektorius vaidina ES ekonomikoje ir finansiniam Sąjungos stabilumui. Taip ES valstybių narių bankų sistemą yra didžiausia pasaulyje, finansuoja apie 75% ekonomikos (įmonių ir namų ūkių) poreikių, o palyginimui JAV – tik 20% (S. Kropas, 2013). Šio sektoriaus priežiūros veiksmingumas yra vienas iš svarbiausių veiksnių siekiant užtikrinti sėkmingą ES finansų sistemos funkcionavimą ilgų laikotarpiu. Nuo priežiūros veiksmingumo priklauso ES finansų sistemos stabilumas ir efektyvumas.

[1]Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos, iš dalies pakeičiančios Direktyvą 2000/12/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo, Nr. 2000/28/EB, 1 str. 1 p.

Finansinių priemonių korporacijų sektoriui (*angl.* FVCs - Financial vehicle corporations) - tai finansiniu tarpininkavimu ir pagalbine finansine veikla užsiimančios privačios ir valstybinės institucijos. FVCs sektorių sudaro visos finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurios daugiausia užsiima finansiniu tarpininkavimu, prisiimdamos įsipareigojimus ne pinigais, indėliais ir/arba indėliams artimais pakaitais iš institucinių vienetų, kurie nėra PFI, ar draudimo techniniais atidėjiniais.

Draudimo korporacijų ir pensijų fondų sektorių *(angl.* ICPF – insurance corporations and pension funds) sudaro visos finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurios daugiausia užsiima finansiniu tarpininkavimu, kaip rizikos bendrinimo pasekme. ICPF sektoriui priskiriamos tiek savidraudos korporacijos, tiek perdraudimo korporacijos.

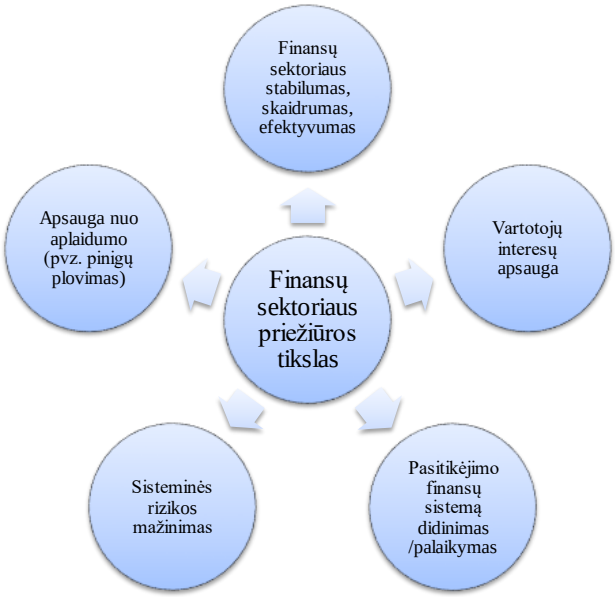
Kiekvienos ES šalies finansų sektoriaus išsivystymo lygiui nebūtinai turi įtakos vieno ar kito instrumento paplitimas. Svarbiau yra kokia sistema yra paplitusi šalyje - pagrįsta bankais (*angl.* Bank-based), dar literatūroje vadinama *kontinentine* ir *bankine*, ar pagrįsta rinka (*angl.* market based), kitaip literatūroje vadinama *anglosaksiška* ir *kapitalo rinkos*. Bankais pagrįstoje šalies sistemoje, bankai atlieka visas reikalingas funkcijas, tiek aprūpindami įmones finansiniais resursais, tiek tarpininkaudami rinkoje atliekant operacijas, tiek dalyvaudami stambiais akcininkais įmonių veikloje. G. Kancerevičiuas (2006) teigimu, bankais pagrįstos šalies sistemos yra mažesnės, jose trūksta skaidrumo ir jos yra mažiau likvidžios. Vakarų Europoje – Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje, bankai užsiima fondų, brokerių bei draudimo veikla.

Kito tipo finansų sistema grindžiama atvira finansinių instrumentų apyvarta ir rinka, per kurią pritraukiama didesnė dalis finansavimo. G. Kancerevičius (2006) apibudina ją kaip labiau išvystytą, skaidresnę bei likvidesnę finansų sistemą. Tokia sistema yra D. Britanijoje. Anot F. Jasevičienės (2012), Lietuvoje nuo finansų sektoriaus formavimosi pradžios reikšmingiausi yra bankai, kadangi jie apima didžiausią finansų rinkos dalį. Bankų turtas 2015 m. birželio 30 d. buvo 22,365 mln. Eur, sudarė 61 proc. BVP ir daugiau 79 proc. viso finansų sektoriaus turto (žr. 1 priedą).

1.2. Finansų sektoriaus priežiūros samprata ir modeliai

Finansų sektoriaus institucijų priežiūra – tai paslaugų, teikiamų finansų įstaigų klientams, kitoms finansų įstaigoms ir visuomenei, siekiant užtikrinti jų investuotojų lėšų saugumą ir sklandžią finansų sektoriaus veiklą, visuma. Finansų sektoriaus priežiūra apima šio sektoriaus veiklos reglamentavimą (tam tikrų taisyklių nustatymą), veiklos monitoringą (stebėjimą, kaip laikomasi šių taisyklių) ir kontrolę (atliekant bendrą finansų sektoriaus veiklos priežiūra). R.M. Lastra (2003) pabrėžia, kad nors žodžiai „priežiūra“ ir „reguliavimas“ dažnai vartojami sinonimiškai, tačiau finansų sektoriaus priežiūra apima finansų sektoriaus institucijų elgsenos priežiūrą, ypač rizikos monitoringą, o reguliavimas – taisyklių parengimas ir nustatymas.

Pasak D.Raškinį, V.Raškinį (2002) pagrindiniai finansų sektoriaus priežiūros tikslai yra finansų sistemos stabilumo užtikrinimas ir finansų įstaigų klientų interesų apsauga, tuo tarpu K.K. Mwenda (2006) teigia, kad nėra vieningos teorijos dėl finansų sektoriaus priežiūros paskirties, dažniausiai nurodoma keletą plačių tikslų (žr. 2pav).

Šaltinis: sudaryta pagal K.K Mwenda,Worldbank 2006

2 pav. Finansų sektoriaus priežiūros tikslai

L. Balčiūnas (2014) pažymi, kad netinkama finansų sektorių priežiūra ir reguliavimas laikomas vienu iš pagrindinių dabartinės pasaulinės finansų krizės, kuri laikytina didžiausia finansų krize nuo Didžiosios depresijos laikų (angl. *Great Depression*) priežasčių. Yra daugybė literatūros, analizuojančios, kokios priežastys sukėlė pasaulinę finansų krizę, tačiau beveik visur nurodoma, kad viena iš priežasčių buvo nesėkmingas finansų sektoriaus reguliavimas ir priežiūra. Atsižvelgiant į tai, ES bei nacionaliniu lygiu pastaruoju metu įgyvendinama daugybė teisinio reguliavimo reformų. Vienas iš pagrindinių šių reformų tikslų – tinkamai sureguliuoti finansų sektoriaus priežiūros mechanizmus. Taigi tinkamo finansų sektoriaus priežiūros modelio paieška išlieka vienu iš aktualiausių finansų teisės klausimų tarptautiniu ir nacionaliniu lygiu, o tai lemia ir šios srities tyrimų aktualumą. L. Balčiūnas (2014) teigia, kad įgyvendinant teisinio reguliavimo reformas neturėtų būti pamirštos svarbiausios visų finansų krizių pamokų, t.y. finansų sektorių priežiūros teisinis reguliavimas turi žengti kartu su greitai besikeičiančiais finansų sektoriais. Finansų sektorių priežiūros modelių efektyvumas turi būti nuolatos tiriamas, taip pat jų galimybė užtikrinti finansų sistemos stabilumą, o gauti rezultatai atsispindėti teisinio reguliavimo srityje ir taikomo finansų sektoriaus priežiūros modelyje. Taip pat svarbu, kad priežiūros sistemos nuolatos analizuotų naujus finansinius produktus ir jų keliamą riziką finansų įstaigoms, tirtų priežiūros institucinės struktūros efektyvumą, tarptautinių ir nacionalinių rinkų integracijos mastus.

Šenavičius ir Talutis (2012) teigia, kad ES jau daugiau nei prieš dešimtmetį reikėjo harmonizuoti finansų sektoriaus priežiūrą ir priežiūros institucijų mechanizmus todėl, kad valstybės narės dažnai nebuvo pakankamai finansiškai stiprios.

Europos Sąjungoje nėra aiškaus ir vienodo finansų sektoriaus priežiūros modelio, kuris galėtų būti pritaikytas visose valstybėse narėse, todėl kiekviena valstybė narė gali ieškoti geriausio jai tinkančio finansų rinkos priežiūros institucijos modelio (žr. 1 lent.). Tam turi įtakos kiekvienos valstybės ekonominė ir socialinė raida, vykstantys socialiniai pokyčiai, teisinio reglamentavimo tradicijos bei prižiūrimų rinkų savita specifika.

Atskirose ES šalyse finansų sektoriaus priežiūros institucijų sujungimas, t.y. konsolidavimas ir jo mastas priklauso nuo daugelio veiksnių: valstybės siekio pritraukti užsienio kapitalą ir liberalizuoti kapitalo rinką, skirtingo finansų rinkų išsivystymo lygio ir finansų sektoriaus reguliavimo savitumų. Net į tose ES valstybėse narėse, kuriose veikia konsoliduotos priežiūros tarnybos, priežiūros instituciniai modeliai pakankamai skirtingi, todėl priežiūros institucijų sujungimas gali vykti pagal įvairius organizacinius modelius. Pavyzdžiui, vienas iš galimų modelių yra pritaikytas Jungtinėje Karalystėje, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas atskiroms funkcijoms vykdant priežiūros procesą (licencijų ar leidimų išdavimo, priežiūros, stebėjimą, kaip laikomasi taisyklių, krizių valdymo funkcijos). Kitas modelis pritaikytas Vokietijoje - priežiūrą vykdo viena institucija pagal atskiras finansų sektoriaus institucijų grupes. Todėl šalys, planuojančios reorganizuoti finansų sektoriaus priežiūros struktūrą, susiduria su dviem fundamentaliais klausimais: ar galima pritaikyti ir vadovautis kažkurio centralizuoto priežiūros modelio pavyzdžiu ir jei būtų nuspręsta pereiti prie centralizuoto finansų sektoriaus priežiūros modelio, kaip tai turėtų būti padaryta? Svarbu, kad šalys šiuos klausimus spręstų atsižvelgdamos į savo ekonominės, institucinės bei politinės sistemų specifiką (K.K. Mwenda, 2006).

L. Balčiūnas (2014) pažymi, kad Lietuvos teisės moksle finansų sektoriaus priežiūros modelių teisinis reguliavimas mažai nagrinėtas (šią temą yra palietę A. Žilinskas, T. Talutis, N. Strikulis), o teisinio reguliavimo naujausios tendencijos vertinant centrinio banko vaidmens kaitą beveik nenagrinėtos, todėl trūksta šios srities mokslinių tyrimų.

Beveik visų ES valstybių narių teisės sistemose įtvirtinti finansų sektoriaus priežiūros modeliai skiriasi. Tam turi įtakos kiekvienos valstybės narės ekonominė padėtis ir vykstantys socialiniai pokyčiai, teisinio reguliavimo tradicijos ir prižiūrimų rinkų savita specifika. Tačiau, atsižvelgiant į tam tikrus pasikartojančius požymius ir pagal tai, kokiu požiūriu remiantis atliekama finansų rinkos priežiūra, finansų sektoriaus priežiūros modelius galima skirstyti į keturis pagrindinius finansų rinkos priežiūros institucinius modelius (V. Šenavičius, T. Talutis, 2012): ***centralizuotas, institucinis, Twin-Peaks ir funkcinis priežiūros modelis*** (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Europos Sąjungos šalių finansų sektorių priežiūros modeliai

Priežiūros kombinacijos pagal prižiūrimus sektorius	Šalys	Šalių skaičius	Procentas nuo bendro ES valstybių narių skaičiaus
Bankų, vertybinių popierių ir draudimo rinkos priežiūrą atlieka viena priežiūros institucija / Konsoliduota (centralizuota) priežiūra	Airija, Austrija, Čekija, Danija, Estija, Jungtinė Karalystė, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva Malta, Rumunija, Slovakija, Suomija Švedija, Vengrija, Vokietija	17	61 proc.
Kiekvieno iš sektorių (bankų, vertybinių popierių ir draudimo rinkos) priežiūrą atlieka trys skirtingos priežiūros institucijos / Institucinė priežiūra	Kipras, Ispanija, Slovėnija	3	11 proc.
Atskirta bankų ir vertybinių popierių priežiūra nuo draudimo rinkos priežiūros/Kiti variantai	Bulgarija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Portugalija, Prancūzija; Belgija, Nyderlandai	8	29 proc.

Šaltinis: sudaryta pagal D. Zaleckienę, 2012 m.

Siekiant pritaikyti tinkamiausią šalies finansų sektoriaus priežiūros modelį, reikėtų atsižvelgti į keletą svarbių aspektų. L. Gudelytė (2012) pažymi, „kad pirmiausia būtina įvertinti pasirinkto priežiūros modelio ir finansų sektoriaus priežiūros sąnaudų priklausomybę. Pasirinktas finansų įstaigų priežiūros modelis turėtų garantuoti paprasčiausią ir veiksmingiausią priežiūros institucijų bendradarbiavimą ir apsikeitimą informacija ir šalies (tarp atskirų priežiūros institucijų), ir tarptautinių mastu. Be to, pasirinktas priežiūros modelis turėtų sudaryti sąlygas veiksmingai įgyvendinti priežiūros tikslus, t.y. užtikrinti finansų sistemos stabilumą ir klientų apsaugą“ (p. 263).

Konsoliduotos priežiūros modelis. Konsoliduotame priežiūros modelyje yra viena finansų sektoriaus priežiūros institucija, kuri vykdo visas su priežiūrine veikla susijusias funkcijas, t.y. priežiūros institucija atsakinga už finansų sektoriaus finansų sektoriaus dalyvių paslaugų teikimo priežiūrą ir rizikos ribojimo priežiūrą. L. Balčiūno (2014) teigimu, per pastaruosius du dešimtmečius finansų rinkų integracija nuolat gilėjo ES ir pasaulio mastu bei ypač sparčiai didėjo naujų finansinių instrumentų įvairovė, todėl siekiant užtikrinti finansų sektoriaus stabilumą ir vartotojų apsaugą, reikėjo operatyvios ir tinkamos valdžios institucijų reakcijos į besikeičiančias rinkos sąlygas. Didėjo finansinių konglomeratų svarba ir skaičius, nyko skirtumai tarp kai kurių bankų, vertybinių popierių ir draudimo rinkų produktų, todėl valstybėms prižiūrėti produktus, turinčius mišrių elementų, turint atskiras priežiūros institucijas, tapo vis sudėtingiau. „Atsižvelgiant į tai ir keičiant institucinį bei funkcinį priežiūros modelį centralizuotas priežiūros modelis imtas naudoti dažniau“ (L. Balčiūnas, 2014, p. 67)

D. Raškinis (2002) teigia, kad pagrindiniai centralizuoto priežiūros modelio privalumai yra tokie kaip:

1. tikėtina masto ekonomija, kadangi dėl to turėtų mažėti priežiūros tarnybų darbuotojų skaičius bei jos veiklos išlaidos;

2. didesnis priežiūros tarnybos operatyvumas;

3. būtų išvengta skirtingų priežiūros tarnybų funkcijų pasikartojimo ar galimo kai kurių finansų įstaigų veiklos priežiūros susilpnėjimo;

4. geriau atliktų finansų trinkų plėtros tendencijai bei finansų sektoriaus priežiūros tarnybos pavaldumas ir atskaitomybė būtų paprastesni ir suprantamesni visuomenei.

2 lentelė. Bendros finansų sektoriaus priežiūros tarnybos steigimo galimi padariniai

Privalumai	Trūkumai
Stiprina gebėjimus ieškant bei sprendžiant kylančius sudėtingų finansinių konglomeratų ir universalios bankininkystės klausimus;	*Susifokusavimo praradimas:* Tikslai gali pasidaryti pernelyg neapibrėžti ir supainioti;
Pašalina konkurencija paremta nelygybe, dirbtinę teisių ir privilegijų diskriminaciją tarp priežiūros institucijų;	*Didesnės biurokratijos grėsmė* : per didelės organizacijos gali privesti prie didesnės biurokratijos bei nelankstumo;
Leidžia formuoti nuoseklią žmogiškųjų išteklių politiką ir skatina profesionalaus reguliavimo bei priežiūros srityse personalo vystymąsi;	*Kalėdų eglutės efektas* : Integruotos priežiūros agentūros gali būti jautrios "Kalėdų eglutės" efektui - joms gali būti lengvai pridėdamos papildomos funkcijos ir pareigos;
Visos finansinę sistemos veikiančių problemų stebėjimas leidžia efektyviau valdyti sisteminę riziką;	Gali būti sunku sintetinti bendrą rizikos valdymo ir priežiūros kultūras, pvz. bankų rizika aktyvų (turto) pusėje, tuo tarpu kai draudimo rizika - atsakomybės.
Palengvina reguliavimo standartų ir praktikos harmonizavimą, tokiu būdu suteikiama galimybė vieningos ataskaitų ir informacijos atskleidimui, nustatomos vieningos apskaitos ir audito, įmonių valdymo praktikos, bei įgaliotinio atsakomybės;	*Padidėjusios moralinės žalos rizika:* kreditoriai/ klientai iš visų finansų įstaigų tikėsis tokios pat suteikiamos apsaugos, kaip bankų indėlininkams.
Kuria masto ekonomiją ir padidintą efektyvumą/našumą, skirstant išteklius, reikalingus priežiūrinei veiklai vykdyti .	*Nenuspėjamumo kaitos procesas:* Pandoros skrynią gali būti atidaryta, pvz.: galingi lobbistai gali pasinaudoti priežiūros integravimo procesu, siekiant gauti daugiau valdžios ir įtakos arba praradimas vertingų darbuotojų integravimo metu gali paveikti reguliavimo tęstinumą;

Šaltinis: sudaryta pagal L.Raina (World Bank, 2006)

Literatūroje pastebima, kad bendros finansų sektoriaus priežiūros tarnybos sukūrimas turi tiek privalumų, tiek ir trūkumų (žr. 2 lentelę). Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad dauguma nepageidaujamų padarinių dėl bendros finansų sektoriaus priežiūros institucijos steigimo pagrįsta teorinėmis prielaidomis ir kol kas dar nepatvirtinti pakankamais empirinių tyrimų rezultatais. L. Gudelytė (2012) teigia, kad daugelį iš jų galima būtų išvengti sukūrus tinkamą teisinę priežiūros institucijos veiklos aplinką, priėmus dirbti aukštos kvalifikacijos darbuotojus bei tinkamai organizuoti priežiūros institucijos veiklą.

Singapūras yra pirmoji valstybė, 1982 m. įgyvendinusi konsoliduotos priežiūros modelį, antroji 1986 m. pritaikiusi šį modelį valstybė - Norvegija.[2]. Norvegijoje pagrindinė priežastimi dėl finansų sektoriaus priežiūros tarnybų konsolidavimo buvo deklaruojamas priežiūros masto ekonomijos siekis, naudojant ribotus priežiūros išteklius gana mažoje, bet koncentruotame finansų sektoriuje, kuriame dominavo finansų konglomeratai. Danija buvo antroji šalis 1988 metais (iš Skandinavijos šalių) įgyvendinusi centralizuotos finansų sektoriaus priežiūros modelį. Švedijoje centralizuotos priežiūros institucija (*Finansinspektionen*) įkurta 1991 m. Suomijoje tik nuo 2009 m. imtasi taikyti konsoliduotos priežiūros modelį.

Latvija buvo pirmoji iš Baltijos valstybių finansų sektoriaus dalyvių priežiūrai pritaikiusi konsoliduotą finansų sektoriaus priežiūros modelį.[3]. Tuo tarpu Estijoje finansų sektoriaus priežiūros institucijos buvo sujungtos į vieną – 2001 m., Lietuvoje tik 2012.

L. Balčiūnas (2014) pažymi, kad didelę įtaką centralizuotam priežiūros modeliui plisti padarė Didžioji Britanija. Skirtingai nuo Skandinavijos ir Baltijos šalių, Didžioji Britanija yra tarptautinis finansų centras ir jos finansų rinkos yra daug didesnės ir mažiau koncentruotos nei Skandinavijoje. Šioje šalyje priežiūros institucijų sujungimas buvo pradėtas įgyvendinti 1997 m. įkuriant priežiūros instituciją – Finansinių paslaugų tarybą (angl. *Financial Services Authority*). Prieš sujungiant priežiūrą Didžiojoje Britanijoje buvo plačiai manoma, kad finansų rinkų priežiūrai trūksta skaidrumo ir atskaitomybės dėl didelės fragmentacijos. Manyta, kad protingas priežiūros institucijų sujungimas taip pat turės įtakos finansų rinkos sisteminiam stabilumui. Pažymėtina, kad Londono, kaip pirmaujančio finansų centro pasaulyje, įvaizdis sustiprino šio modelio autoritetą, o tai lėmė dar intensyvesnę jo plėtrą.

2003 m. pasaulio banko atliktame tyrime[4], kuriame dalyvavo 15 valstybių[5] įsivedusių konsoliduotą finansų sektoriaus priežiūros modelį, paaiškėjo, kad net 93% valstybių nurodė, kad pagrindinės priežastys, lėmusios konsoliduoto finansų sektoriaus priežiūros modelio įvedimą, buvo didėjanti finansinių konglomeratų svarba ir nykstanti riba tarp bankinių, vertybinių popierių, draudimo paslaugų teikėjų ir šių rinkų supanašėjimas (93% dalyvavusių valstybių) bei siekiant masto ekonomijos pranašumų (80% valstybių). Taip pat pasaulio bankas nurodo, kad finansų sektoriaus priežiūros konsolidavimas vyksta siekiant gerinti komunikaciją, įtvirtinti bendrą priežiūros praktiką ir standartus. Priežiūros institucijų sujungimas leidžia užtikrinti bendrą priežiūros praktiką, rinkos dalyvis visą

[2]Balčiūnas L. Finansų rinkos priežiūros modelių rūšys ir teisinio reguliavimo kaitos tendencijos. - VU, Vilnius, 2014 . p 64-82 ISSN 1392-1274

[3]The International Bank for Reconstruction and Development/TheWorld Bank. Legal Aspects of Financial Services Regulation and the Concept of a Unified Regulator. – Washington, 2006, p- 77-80

[4]José de Luna Martínez, Thomas A. Rose. International Survey of Integrated Financial Sector Supervision. World BankPolicy Research Working Paper No. 3096, July 2003.

[5]Australija, Kanada, Danija, Estija, Vengrija, Islandija, Korėja, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Meksika, Norvegija, Singapūras, Švedija ir Jungtinė Karalystė.

reikalingą informaciją gali gauti iš vienos įstaigos. Be to, tai leidžia išvengti komunikacijos problemų, kurių galėtų kilti tarp skirtingų priežiūros institucijų ir dėl to priimtų netinkamų sprendimų.

Šiuo momentu, t.y. 2016 m. kovo mėn., finansų sektoriaus priežiūroje 17 ES valstybių narių taiko konsoliduotą priežiūros modelį.

Institucinis ir funkcinis priežiūros modeliai. Institucinis priežiūros modelis literatūroje apibrėžiamas, kaip tokia finansų sektoriaus priežiūra, kuri vykdoma atsižvelgiant į finansų sektoriaus dalyvio rūšį, t.y. finansų įstaigos tipas (kredito įstaigos, finansų maklerio įmonė ar draudimo bendrovė) nulemia, kuri priežiūros institucija vykdys visas priežiūrines funkcijas: tiek rizikos ribojimo, tiek finansų sektoriaus dalyvio paslaugų teikimo (elgesio) priežiūrą.

Tuo tarpu taikant funkcinį finansų sektoriaus priežiūros modelį, priežiūra vykdoma ne pagal finansų sektoriaus dalyvio rūšį, bet atsižvelgiant į finansų sektoriaus dalyvio teikiamų paslaugų pobūdį. Kiekvienai teikiamų paslaugų rūšiai gali būti paskirta atskira priežiūros institucija. Literatūroje dar sutinkamas „grynojo“ funkcinio požiūrio terminas, pagal kurį, nepriklausomai nuo to, kad viena finansų įstaiga vykdo veiklą, susijusią su bankininkyste, vertybiniais popieriais bei draudimo paslaugomis, kiekvienai šiai veiklai prižiūrėti skiriama atskira priežiūros institucija, kuri atsakinga tiek už subjekto elgesio, t.y. paslaugų teikimo priežiūrą, tiek ir už rizikos ribojimo priežiūrą.

L. Balčiūnas (2014) pabrėžia, kad šiandieniame pasaulyje šie modeliai praranda aktualumą, nes vis labiau integruojantis rinkoms takoskyra tarp sektorių ir paslaugų nyksta, o finansiniai produktai įgyja vis daugiau mišrių požymių. Todėl naudojant pirmą modelį atsiranda funkcijų dubliavimas, nes skirtingoms priežiūros institucijoms reikia prižiūrėti finansų rinkos dalyvio veiklą, kuri turi skirtingų sektorių požymių. Kai naudojamas antras modelis, dėl nykstančios takoskyros tampa vis sunkiau aiškiai atskirti finansinių paslaugų rūšis ir produktus, o priežiūros institucijoms aiškiai pasidalyti priežiūros sritis, kad nebūtų dubliuojamos funkcijos.

Twin-Peaks priežiūros modelis. Taikant Twin-Peaks priežiūros modelį yra koncentruojamasi į tris finansų sektoriaus priežiūros tikslus: sisteminę priežiūrą; rizikos ribojimo priežiūrą ir verslo elgesio priežiūrą, t.y. finansų sektoriaus dalyvių rizikos ribojimo priežiūrą ir finansų rinkos dalyvio paslaugų teikimo priežiūrą atlieka skirtingos institucijos. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad šiuo priežiūros modeliu siekiama užtikrinti tvarkingai ir skaidriai vykdomą finansų sektoriaus įstaigų veiklą, taip pat užtikrinti sąžiningą elgesį tarp sektoriaus dalyvių.

Olandija, 2004 m. įsivedusi Twin Peaks priežiūros modelį, yra tipinis šio modelio pavyzdys Europoje. 2004 m. Olandijos centrinis bankas buvo sujungtas su Pensijų ir draudimo priežiūros institucija, ir pastarasis (De Nederlandsche Bank) tapo atsakingas ir už finansų sektoriaus dalyvių rizikos ribojimo priežiūrą, tuo tarpu už finansų sektoriaus dalyvių elgesio (paslaugų teikimo) priežiūrą tapo atsakinga Olandijos finansų rinkų institucija (Autoriteit Financiele Markten, AFM).

Centrinio banko dalyvavimas vykdant finansų sektoriaus priežiūra. L. Gudelytė, M. Valužis (2012) pažymi, kad šalies centrinio banko, be kainų stabilumo ir pinigų politikos vykdymo, vienas iš pagrindinių uždavinių ir tikslų yra patikimo bei veiksmingo mokėjimo, VP atsikaitymo sistemų ir šalies finansų sistemos stabilumo užtikrinimas. Tai pat CB siekia, kad kredito institucijos veiktų konkurencingoje, tačiau ir stabilioje aplinkoje. Tokiu būdu yra stiprinamas ir užtikrinamas veiksmingas finansinių išteklių paskirstymas bei visos šalies finansų sistemos atsparumas vidaus ir išorės ekonomikos sukrėtimams. CB siekdamas finansų sistemos stabilumo užtikrinimo, vertina galimas grėsmes efektyviai ir nenutrūkstamai finansų sektorių veiklai, atlieka finansų sektoriaus dalyvių apklausas, renka ir analizuoja statistinę informaciją. Taip pat pagal nacionalinę ES šalių teisę centriniams bankams gali būti suteikiamos kitos funkcijos finansų sektoriaus įstaigų priežiūros veikloje.

L. Balčiūnas (2014) pažymi, kad Europoje ir pasaulyje iki paskutiniosios finansų krizės kurį laiką buvo pastebima teisinio reguliavimo pakeitimų tendencija, kai centrinių bankų vaidmuo finansų rinkų priežiūros srityje mažėjo, tačiau pastaruoju metu ryškėja nauja tendencija – centrinių bankų vis didesnis įtraukimas į finansų rinkų priežiūros procesą makrolygiu ir mikrolygiu tiek Europos Sąjungos lygiu, tiek tam tikrose valstybėse.

Finansų sektoriaus priežiūros modelis Lietuvoje. Iki 2011 m. pabaigos Lietuvoje finansų rinkos priežiūrą vykdė 3 finansų rinkos priežiūros institucijos – LB, LR vertybinių popierių komisija ir LR draudimo priežiūros komisija (V. Šenavičius, T. Talutis, 2012).

Lietuvos bankas vykdė tik kredito įstaigų riziką ribojančią priežiūrą, kuri apėmė jų licencijavimą, priežiūrai atlikti reikalingos informacijos kaupimą ir analizę, prižiūrimų įstaigų veiklos ir finansinės būklės vertinimą, įstaigų inspektavimas ir įstatymuose nustatytų poveikio priemonių joms taikymas.

Vertybinių popierių komisija atliko finansų maklerio įmonių, valdymo įmonių, finansų patarėjo įmonių riziką ribojančią ir paslaugų teikimo klientams priežiūrą (įskaitant bankų teikiamas investicines paslaugas), taip pat licencijavo ir prižiūrėjo institucinių finansinių produktų rinką – kolektyvinio investavimo subjektus, pensijų fondus, finansinių priemonių prekybos vietas (reguliuojamas rinkas, daugiašales prekybos sistemas), prižiūrėjo vertybinių popierių apskaitos sistemas. Draudimo priežiūros komisija vykdė draudimo, perdraudimo įmonių, taip pat draudimo tarpininkų riziką ribojančią priežiūrą, atliko vartotojų teisių apsaugos ir ginčų bei skundų nagrinėjimo funkciją.

Nuo 2012 m. sausio 1 dienos, atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį ir tendencijas, tarptautinių organizacijų reikalavimus ir rekomendacijas, ES siekį tobulinti valstybių narių finansų sektorių priežiūrą ir Lietuvos finansų sektoriaus specifiką, buvo pasirinktas Lietuvos banko, kaip finansų rinkos priežiūros institucijos, modelis. Taip 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lietuvos finansų rinkos priežiūros

reformai, LR vertybinių popierių komisija ir LR draudimo priežiūros komisija buvo likviduotos, o jų teisės ir pareigos perduotos Lietuvos bankui.

Pasak A. Balkevičiaus (2012), Lietuvos finansų sektoriaus priežiūros institucijų sujungimas į bendrą priežiūros tarnybą Lietuvos banke sudarė prielaidas siekti finansų sektoriaus stabilumo ir tikėtis sisteminio, subalansuoto požiūrio į finansų ir ūkio sektorių harmoningą plėtrą. Lietuvos Banko 2013 m. pranešime seimui teigiama, kad nauja priežiūros infrastruktūra suteikia galimybę visus finansų sektoriaus dalyvius prižiūrėti pagal vienodus principus ir siekti, kad finansų sistema veiktų patikimai ir efektyviai, rinkos dalyviai elgtųsi atsakingai, o vartotojai priimtų racionalius sprendimus.

2012 m. pradžioje veiklą pradėjęs naujas Lietuvos banko padalinys, t.y. priežiūros tarnyba, sudaro du departamentai, tai – riziką ribojančios priežiūros departamentas ir finansinių paslaugų ir rinkų priežiūros departamentas. Priežiūros tarnybos užduotis - prižiūrėti komercinius bankus ir kitas kredito bei mokėjimų įstaigas, VP ir draudimo rinkas, nagrinėti vartotojų bei finansų įstaigų ginčus. Priežiūros tarnybai taip pat pavesta spręsti klausimus dėl licencijų, leidimų, sutikimų, pritarimų, neprieštaravimų išdavimo, jų galiojimo sustabdymo, galiojimo sustabdymo panaikinimo ir atšaukimo (galiojimo panaikinimo), išskyrus tam tikrus atvejus. Lietuvos banko valdybos pirmininko V. Vasiliausko teigimu*, šis įstatymų leidėjų sprendimas po vienu – Lietuvos banko – „skėčiu“ sutelkti finansų įstaigų priežiūrą priimtas siekiant šią valstybei itin svarbią funkciją padaryti veiksmingesnę ir mažiau kainuosiančią biudžetui. Priežiūros tarnybos ekspertai, suburti į specializuotus skyrius, platesniu mastu analizuos finansų institucijų rizikas, o tai didins priežiūros efektyvumą, finansų sistemos stabilumą.*

1.3. Europos sąjungos finansų sektoriaus priežiūros sistemos struktūra

S. Kruopas pabrėžia (2005), kad finansų sektorius yra labai svarbus kiekvienos valstybės pinigų sistemai, nes per jį centriniai bankai atlieka pinigų emisijos funkciją ir reguliuoja šalies ekonomiką. Finansų sistema atlieka tris pagrindines funkcijas: finansavimo, mokėjimų ir atsiskaitymų bei stebėsenos. Jos ypač svarbios Europos centrinių bankų sistemai vykdant pinigų politiką ir siekiant jai iškelto tikslo. Sąvoka „finansų sistema“ iš esmės savo turiniu atitinka kategoriją „finansų sektorius“, dažnai vartojamą Europos Sąjungos teisės aktuose.

ECBS, reguliuodama likvidumą ir vykdydama atvirosios rinkos operacijas, kartu yra ir finansų sistemos dalyvė. Mastrichto sutartis nenumatė labai aiškiai Europos centrinių bankų sistemos kompetencijos finansų sektoriaus funkcionavimo srityje. Jos 105 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, jog Europos centrinių bankų sistema „prisideda prie to, kad kompetentingos institucijos galėtų sklandžiai vykdyti savo politiką, susijusią su rizikos ribojimu pagrįsta kredito įstaigų priežiūra ir finansų sistemos stabilumu.“ To paties straipsnio 6 dalyje yra numatyta, kad „Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su ECB bei gavusi Europos Parlamento pritarimą, gali vieningai spręsdama ECB

konkrečius uždavinius, susijusius su rizikos ribojimu pagrįsta kredito ir kitų finansų įstaigų, išskyrus draudimo įmones, priežiūra“. Darytina išvada, kad formuojant Mastrichto sutarties pinigų sąjungos institucinę sistemą, finansų sektoriaus priežiūros problemoms nebuvo skirta pakankamai dėmesio. (S.Kropas, 2005). Jau pradėjus funkcionuoti ekonominei ir pinigų sąjungai, išryškėjo šių problemų aktualumas ir būtinumas detalizuoti institucijų atsakomybę. Per šį procesą susiformavo Europos centrinių bankų sistemos interesas turėti stabilų finansų sektorių. Palaipsniui ši sistema tapo pagrindinė ES institucija šioje srityje. Ji analizuoja finansų stabilumo rizikas, vykdo finansų sistemos stebėseną ir teikia siūlymus Europos Sąjungos kompetentingoms institucijoms.

ES atskirų šalių finansų sektorių integracijos procesas prasidėjo kartu su bendros rinkos kūrimu. Kapitalo judėjimo, finansų institucijų steigimosi ir finansinių paslaugų teikimo fundamentalių laisvių įgyvendinimas buvo bankininkystės, draudimo ir vertybinių popierių sektorių integracijos svarbiausia prielaida. Šis procesas neatskiriamai susijęs su finansų sistemos bendrų taisyklių derinimu. Pastarasis visų pirma apėmė finansų sektoriaus kategorijų esmės supratimo, taip pat riziką ribojančios ir veiklos priežiūros taisyklių derinimą.

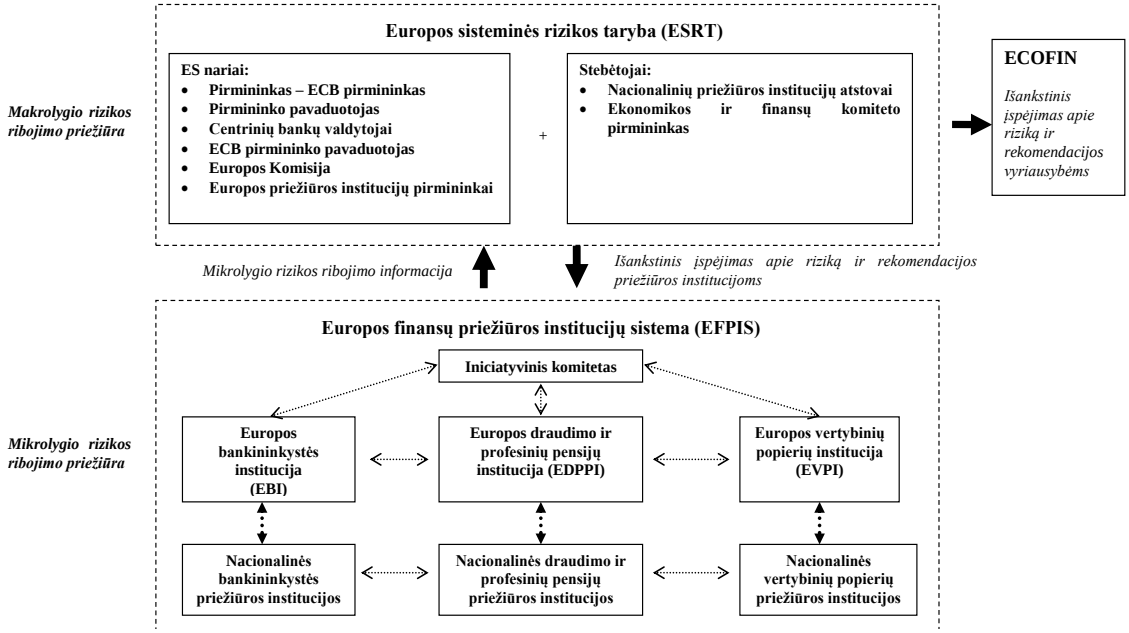
Taisyklių derinimas apima ne tik sektoriaus integracijos stiprinimą, bet taip pat turi padėti tarnauti investuotojų ir vartotojų interesams, sudaryti vienodas konkurencijos sąlygas ir užtikrinti institucijų mokumą ir sisteminį stabilumą. Integruotos finansų erdvės svarbus parametras yra bendri principai, privalomi visoms šalims ir institucijoms. ES plečiantis, jos finansų sektoriaus priežiūra tampa vis labiau sudėtingesnė ir komplikuota. Pasak S. Kropos (2005), nors taisyklių ir standartų suderinimas yra svarbus, tačiau ne visas taisykles yra įmanoma suderinti, kai kuriais atvejais derinimo sąnaudos gali būti didesnės už suderinimo naudą. Todėl ES galioja nesuderintų nacionalinių taisyklių ir standartų pripažinimas. Jų privalo laikytis visos institucijos, vykdančios veiklą tam tikros šalies teritorijoje.

Be šių principų, visos to paties finansų sektoriaus institucijos turi laikytis visų kitų ES reikalavimų. Valstybėse narėse taip pat turi būti užtikrinami finansų sektoriaus veiklos tam tikri bendri parametrai.

Tarptautinė finansų krizė išryškino finansų sektoriaus reguliavimo spragas, nepakankamą tarptautinį bendradarbiavimą sprendžiant krizės valdymo klausimus ir paskatino finansų sektoriaus reformą. Kadangi kredito įstaigų sektoriaus ir šalies ekonomikos ryšys yra dvipusis, t.y. saugi, stabili ir patikima finansų sektoriaus veikla teigiamai veikia šalies ekonomikos plėtrą, o atsiradusios šio sektoriaus problemos ir jų sprendimas daro tiek tiesioginę, tiek netiesioginę įtaką kitiems šalies ūkio sektoriams, namų ūkiams ir valstybės ekonomikai, tapo svarbu siekti, kad būtų išvengta galimų problemų kartojimosi. Pasiūlymus dėl naujos priežiūros sistemos pateikė Europos Komisijos sukurta aukšto lygio grupė, kuriai vadovavo Žakas de Larozjezas (Jacques de Larosiere). Reformą sudarė:

- Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl Europos sisteminės rizikos tarybos steigimo (ESRT), kuri yra atsakinga ir vykdo makrolygio priežiūrą finansiniam stabilumui užtikrinti;
- reglamentai, kuriais įsteigtos trys Europos priežiūros institucijos (EFPIS), kurios prižiūri vertybinių popierių ir rinkų, bankininkystės bei draudimo ir profesinių pensijų sektorius;
- „Omnibus“ direktyvos, nustatančios techninių standartų reguliavimo sritis, taip pat nesutarimų tarp nacionalinių priežiūros institucijų sprendimo mechanizmą ir koordinavimo vaidmenį kritinėms situacijos bei padedančios spręsti kitus klausimu.

Remiantis per finansų krizę įgyta patirtimi ir Ž. De Larozjezo ataskaita, Europos finansų priežiūros institucijų sistema buvo sukurta kaip decentralizuota, daugiasluoksnė mikrolygio ir makrolygio rizikos ribojimo institucijų sistema. Naujoji sistema ir naujos institucijos pradėjo veikti 2011 m. sausio 1 dieną.

Šaltinis: Europos Bendrijų Komisija, 2009

3 pav. ES finansų sektoriaus priežiūros sistemos struktūra nuo 2011 m.

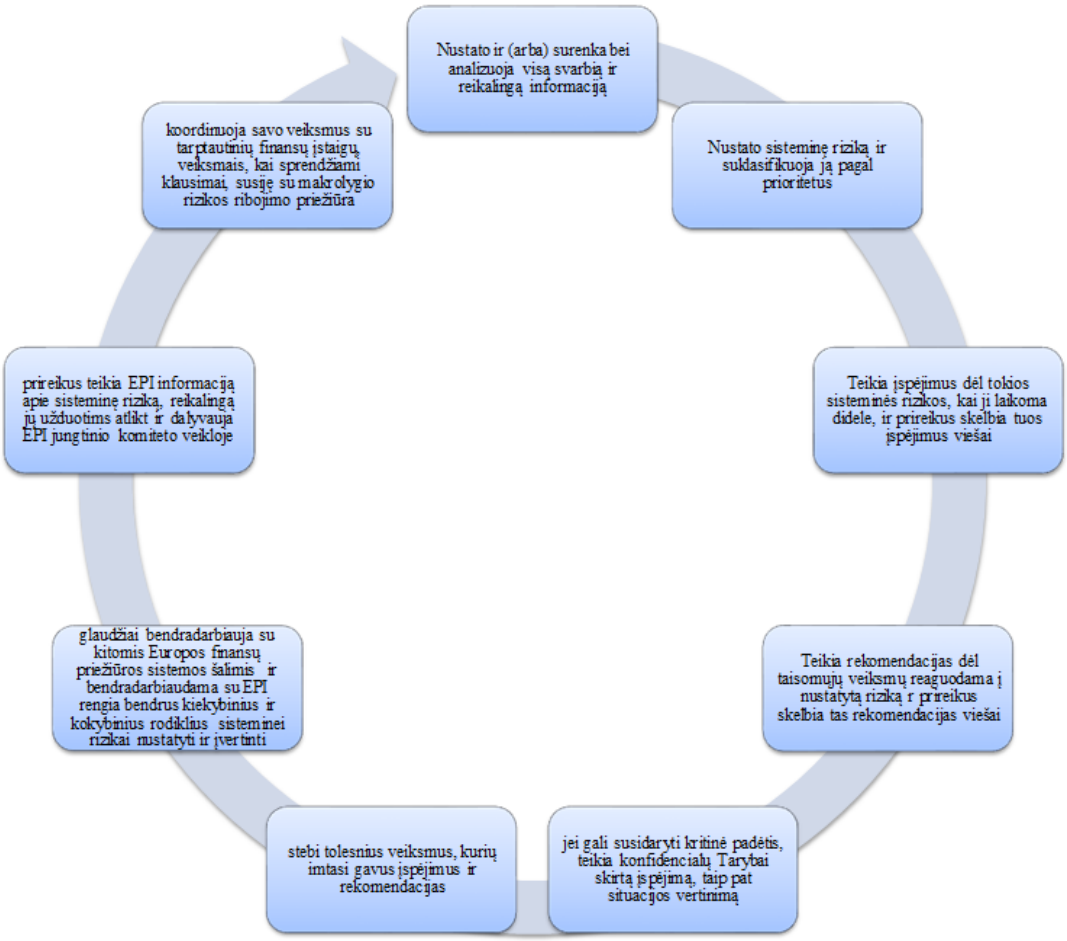
Ž. De Larozjezo grupės ataskaitoje ir kituose ES institucijų dokumentuose pabrėžiamas finansų sektoriaus priežiūros institucijų politinis nepriklausomumas, kuris apibrėžiamas kaip politikų sprendimų įtakos nebuvimas priežiūros institucijos kasdienei veiklai ir priimamiems sprendimams. Taip pat labai svarbus priežiūros įstaigos organizacinis nepriklausomumas, t.y. atlikdamos savo funkcijas, jos turėtų būti nepriklausomos nuo kitų nacionalinių ar ES institucijų. Ž. De Larozjezo grupės ataskaitoje pabrėžiama, kad organizaciniam priežiūros institucijų nepriklausomumui užtikrinti būtina pasirinkti tokį modelį, kuris net ir teoriškai nesudarytų sąlygų kitoms suinteresuotoms institucijoms kontroliuoti priežiūros institucijos. Be to, finansų sektoriaus priežiūros institucijos

finansavimas turi būti nepriklausomas nuo politinių institucijų sprendimų dėl finansavimo skyrimo, t.y. priežiūros institucija turi būti finansiškai nepriklausoma.

1.3.1. Europos sisteminės rizikos tarybos funkcijos ES makrolygio priežiūroje

Dar prieš prasidedant 2007 m. finansų krizei, Europos Parlamentas nuolat ragino ES lygiu įtvirtinti tikrai vienodas sąlygas visiems suinteresuotiems subjektams, kartu pažymėdamas, kad Sąjungos patiriamos nesėkmės prižiūrint vis labiau integruotas finansų rinkas turi didelę reikšmę (2000 m. balandžio 13 d. rezoliucija dėl Komisijos komunikato dėl finansų rinkų sistemos įgyvendinimo: veiksmų planas, 2002 m. lapkričio 21 d. rezoliucija dėl riziką ribojančių priežiūros taisyklių Europos Sąjungoje, 2007 m. liepos 11 d. rezoliucija dėl finansinių paslaugų politikos (2005–2010 m.): baltoji knyga, 2008 m. rugsėjo 23 d. rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl rizikos draudimo ir privataus kapitalo fondų, 2008 m. spalio 9 d. rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl Lamfalussy proceso tęsimo – būsimosios priežiūros struktūros, 2009 m. balandžio 22 d. rezoliucija dėl iš dalies pakeisto pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II) ir 2009 m. balandžio 23 d. rezoliucija dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl kredito reitingų agentūrų). 2009 m. gegužės 27 d. komunikate „Europos finansų priežiūra“ Komisija numatė keletą esamų finansinio stabilumo apsaugos priemonių Sąjungos lygiu reformų, įskaitant Europos sisteminės rizikos taryba (toliau - ESRT), atsakingos už makrolygio rizikos ribojimo priežiūrą, įsteigimą. ESRT atskaitinga ES Tarybai ir Europos Parlamentui. Atsiskaitymo forma – reguliarios, t. y. bent du kartus per metus ataskaitos šioms institucijoms.

Makrolygio riziką ribojančia priežiūra siekiama sumažinti visos finansų sistemos, t.y. sisteminę riziką. Ji sutelkta į finansų sistemos kaip visumos, o ne į jos komponentų priežiūrą. Pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (2010): „*ESRT atsako už Sąjungos finansų sistemos makrolygio rizikos ribojimo priežiūrą, siekdama prisidėti prie sisteminės rizikos, kuri kyla finansiniam stabilumui Sąjungoje dėl pokyčių finansų sistemoje, prevencijos ar mažinimo ir, atsižvelgiant į makroekonominius pokyčius, kad būtų išvengta plataus masto finansinių sunkumų laikotarpių. Ji prisideda prie sklandaus vidaus rinkos veikimo ir taip užtikrina tvarų finansų sektoriaus indėlį į ekonomikos augimą.*“

Šaltinis: sudaryta pagal F. Jasevičienė, 2012

4 pav. Europos sisteminės rizikos tarybos uždaviniai

Finansų įstaigų ir rinkų tarpusavio priklausomybė rodo, kad potencialią sisteminę riziką reikėtų stebėti ir vertinti remiantis įvairiais svarbiais makroekonominiais ir mikrofinansiniais duomenimis ir rodikliais. Ši sisteminė rizika apima riziką, kad dėl didelių nesklandumų ES finansų sistemoje arba jos dalyje neteikiamos finansinės paslaugos ir dėl to gali atsirasti rimtų neigiamų padarinių tikrajai ekonomikai. Sistemai gali būti svarbi bet kokio tipo finansų įstaiga ir tarpininkas, rinka, infrastruktūra ir priemonė. Todėl ESRT turėtų turėti galimybę naudotis visą informaciją, reikalinga jos pareigoms vykdyti, kartu prireikus užtikrinant šių duomenų konfidencialumą.

ES finansų sistemos stabilumo vertinimas yra pagrindinė ESRT užduotis. Vertinimas atliekamas, atsižvelgiant į makroekonominius pokyčius ir bendras tendencijas finansų sektoriuose. Tai užduočiai įgyvendinti, ESRT nustato, surenka bei analizuoja visą svarbią ir reikalingą informaciją bei nustato sisteminę riziką ir suklasifikuoja ją pagal prioritetus. Jei yra numatoma, kad gresia rizika finansų stabilumui, ESRT teikia išankstinius įspėjimus (bendro pobūdžio arba skirti atskiroms valstybėms narėms) ir rekomendacijas dėl taisomųjų veiksmų. Šie įspėjimai ir/arba rekomendacijos perduodami per ECOFIN tarybą ir/arba per kitas Europos priežiūros institucijas. ESRT stebi tolesnius veiksmus, kurių imtasi gavus įspėjimus ir rekomendacijas bei glaudžiai bendradarbiauja su visomis kitomis

Europos finansų priežiūros sistemos šalimis; prireikus teikia EPI informaciją apie sisteminę riziką, reikalingą jų užduotims atlikti; ir visų pirma bendradarbiaudama su EPI rengia bendrus kiekybinius ir kokybinius rodiklius (rizikos lentelę) sisteminei rizikai nustatyti ir įvertinti, taip pat prireikus dalyvauja EPI jungtinio komiteto veikloje. Galiausiai, kai sprendžiami klausimai, susiję su makrolygio rizikos ribojimo priežiūra ESRT koordinuoja savo veiksmus su tarptautinių finansų įstaigų, tokiu kaip Tarptautinio valiutos fondo ir Finansinio stabilumo tarybos bei atitinkamų įstaigų trečiosiose valstybėse veiksmais.

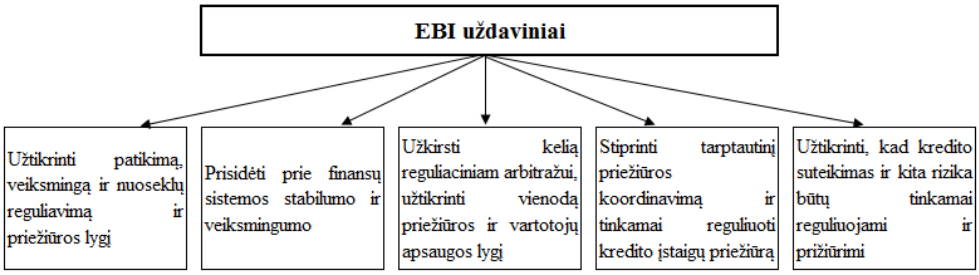
1.3.2. Europos finansų priežiūros institucijų sistemos funkcijos ES mikrolygio priežiūroje

Mikrolygio riziką ribojanti priežiūra yra finansinės sistemos komponentų, t.y. individualių finansų institucijų, stabilumo priežiūra, kurią vykdo nacionalinės priežiūros institucijos. ES mikrolygio rizikos ribojimo priežiūrai, t. y. paskirų institucijų priežiūrai, būdinga daugiasluoksnė institucinė sistema, kurios lygius galima išskirti pagal sektorinės priežiūros ir reguliavimo sritį: bankininkystė, draudimo ir vertybinių popierių rinkos; ir pagal priežiūros bei reguliavimo lygmenį: ES ir nacionalinis.

Kasdienė priežiūra atliekama nacionaliniu lygmeniu, o Europos lygmeniu už mikrolygio rizikos ribojimo priežiūrą atsakingos Europos priežiūros institucijos: Europos bankininkystės institucija (toliau – EBI), Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija (toliau – EIOPA) ir Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija (toliau – ESM). Šios ES įstaigos yra atskiri juridiniai asmenys, jos yra nepriklausomos, ir veikia tik visos Sąjungos interesais (R. Maier, 2013).

Europos bankininkystės institucija (EBI) buvo įsteigta 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1093/2010, iš dalies keičiant Sprendimą Nr. 716/2009/EB ir panaikinant Komisijos sprendimą 2009/78/EB. EBI tikslas – apsaugoti viešąjį interesą prisidedant prie trumpalaikio, vidutinės trukmės ir ilgalaikio finansų sistemos stabilumo ir veiksmingumo ES ekonomikos, jos piliečių ir verslo labui.

EBI veiklos sritis apima kredito įstaigas, finansinius konglomeratus, investicines įmones ir mokėjimo įstaigas. Steigiamuoju reglamentu EBI buvo priskiriama daug įvairių uždavinių (žr. 5 pav).

Šaltinis: sudaryta pagal R. Maier, 2013

5 pav. Europos bankininkystės institucijos uždaviniai

EBI skelbia gaires bei rekomendacijas, rengia techninius reguliavimo standartus ir techninius įgyvendinimo standartus, kuriuos, kaip deleguotuosius aktus ir įgyvendinimo aktus, tvirtina Komisija. Dar vienas svarbus EBI veiklos aspektas – dalyvauti stebint ir vertinant ES finansų sektoriaus sisteminę riziką. Tuo tikslu EBI konsultuodamasi su ESVR rengia sisteminės rizikos nustatymo ir apskaičiavimo kriterijus, tinkamą testavimo nepalankiausiomis sąlygomis tvarką, įvertinančią finansų įstaigų keliamos sisteminės rizikos didėjimo nepalankiausiomis sąlygomis potencialą. EBI veiklos planai sudaromi atsižvelgiant į tam tikrus prioritetus ir finansų sektoriaus aktualijas.

Pagrindinis EBI sprendimų priėmimo organas yra Priežiūros taryba, o valdymo valdyba sudaro pirmininkas, vykdomasis direktorius ir Apeliacinė taryba. Lietuvos banko atstovai dalyvauja EBI veikloje kaip Priežiūros tarybos ir jos komitetų bei darbo grupių nariai, todėl turi galimybę dalyvauti EBI veikloje įvairiu lygmeniu. Anot F. Jasevičienės (2012) tai suteikia galimybę geriau susipažinti su rengiamais dokumentais, kredito įstaigų priežiūros tendencijomis, taip pat pareikšti Lietuvos banko požiūrį į EBI svarstomus klausimus.

Nepaisant ES finansų sektoriaus priežiūros pokyčių, nacionalinės priežiūros tarnybos, iš jų ir Lietuvos bankas, yra gana savarankiškos organizuodamos priežiūra šalies viduje. Vykstanti priežiūros reikalavimų konvergencija ir bendros priežiūros kultūros siekis mažina atskirtų valstybių galimybes reguliuoti bankų veiklą vien savo nuožiūra, tačiau, vis didėjant finansinių paslaugų globalizacijos proceso mastui, tai sumažina priežiūros arbitražo galimybes ir šalina konkurencines kliūtis finansinių paslaugų rinkoje. F. Jasevičienė (2012) teigia, kad šie procesai daro finansines paslaugas patrauklesnes ir skatina jų plėtrą, o tai yra labai svarbu siekiant bendro ekonominio augimo.

Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija (EIOPA). Europos Komisijos sprendimu 2003 m. lapkričio 5 d. buvo įkurtas Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komitetas (CEIOPS), kuris susidėjo iš aukšto lygio ES šalių narių draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų atstovų. CEIOPS tikslas - konsultuoti Europos Komisiją, rengiant įgyvendinimo priemones priimtoms draudimo ir profesinių pensijų direktyvoms, prisidėti prie nuoseklaus ES teisės aktų įgyvendinimo valstybėse narėse ir gerinti bendradarbiavimą tarp priežiūros institucijų, įskaitant keitimąsi informacija apie prižiūrimas įmones. Taip pat CEIOPS dalyvavo įvairių Europos institucijų, susijusių su draudimo ir profesinių pensijų klausimais, ypač Ekonomikos ir finansų komiteto ir Finansinių paslaugų komiteto, veikloje. Pagal 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1094/2010, nuo 2011 m. sausio 1 d. CEIOPS pakeitė Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija (EIOPA), kuri buvo įkurta reformuojant ES finansų sektoriaus priežiūros struktūrą, siekiant sustiprinti Europos finansų sistemos priežiūrą ir atkurti pasitikėjimą finansų sistema po pasaulinės finansų krizės.

Finansų sistemos stabilumo, rinkų ir finansinių produktų skaidrumo palaikymas bei draudėjų ir pensijų schemų narių interesus apsauga – pagrindinis EIOPA tikslas. Jai pavesta stebėti ir nustatyti

tendencijas, galimas rizikas, atsirandančią mikrolygyje tarp atskirų ES valstybių ir atskirų finansų sektorių. Nacionalinės priežiūros institucijos dalyvauja Europos finansų priežiūros sistemoje. Priežiūros institucijų taryba, kuria jungia atskirų ES valstybių narių nacionalines priežiūros institucijas draudimo ir profesinių pensijų srityje, vadovauja EIOPA.

Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija (ESMA). Geras ir veiksmingas vertybinių popierių rinkų reguliavimas yra pagrindinis ES finansų rinkų ir ekonomikos augimo, vientisumo ir našumo svertas, o veiksmingas reguliavimas ir priežiūra – būtinas veiksnys užtikrinant ir palaikant pasitikėjimą tarp rinkų dalyvių. 2011 m. įsteigtos ESMA užduotis – stiprinti investuotojų apsaugą ir skatinti stabilias ir tinkamai veikiančias finansų rinkas Europos Sąjungoje. ESMA, kaip nepriklausoma institucija, įgyvendina šiuos tikslus: ES finansų rinkoms rengia bendrą taisyklių sąvadą ir užtikrina jo nuoseklų taikymą visoje ES. Tiesiogiai prižiūrėdama finansų paslaugų įmonių veiklą ir aktyviai koordinuodama nacionalinių priežiūros institucijų veiklą, ESMA prisideda prie finansų paslaugų įmonių reguliavimo visoje Europos Sąjungoje,.

ESMA nustato suderintas taisykles ir siekia, kad jos būtų įgyvendintos visose Sąjungos šalyse, taigi ji funkcionuoja kaip vertybinių popierių teisės aktų standartų kūrėja ir teikia techninius patarimus tose srityse. Ji taip pat atlieka svarbų vaidmenį tiesiogiai prižiūrėdama finansų srities subjektus visoje ES, kaip antai kredito reitingų agentūrų veiklą ir būsimas sandorių duomenų saugyklas.

ESMA, vykdydama savo užduotis, veikia atsižvelgdama į ES interesus, tačiau yra nepriklausoma nuo ES institucijų, nacionalinių institucijų ir nuo finansų rinkų dalyvių. Ji bendradarbiauja su visomis finansų sektoriaus priežiūros Europos struktūromis, įskaitant Europos bankininkystės instituciją, Europos draudimo ir profesinių pensijų instituciją ir Europos sisteminės rizikos valdybą, taip pat su priežiūros reguliavimo tarnybomis už ES ribų. Pažymėtina, kad ESMA reguliariai ir prireikus informuoja Europos institucijas, kitas Europos priežiūros institucijas (EPI) ir Europos sisteminės rizikos tarybai apie nustatytus faktus ir išvadas. Vykdant priežiūros veiklą jos surinkti mikroduomenys yra labai svarbūs besikaupiantiems galimiems pavojams visai ekonomikai nustatyti.

Dar viena pavesta ir svarbi ESMA užduotis – užtikrinti investuotojų interesų apsaugą. Tai vykdoma skatinant skaidrumą, paprastumą ir sąžiningumą vartotojams teikiamų finansinių produktų ir paslaugų vertybinių popierių rinkose. Siekdama užtikrinti, kad nepriklausomai nuo produkto pardavimo vietos investuotojams būtų suteikiama to paties lygio apsauga, ESMA renka, analizuoja ir skelbia informaciją apie vartojimo tendencijas, skatina finansinį raštingumą ir mokymo iniciatyvas ir prisideda prie bendrų informacijos atskleidimo taisyklių tobulinimo. Taip pavyzdžiui, siekiama esamiems ar būsimiems investuotojams suteikti praktinės informacijos apie investavimą, 2012 m. spalio 19 d. ESMA paskelbė dokumentą „Investavimo vadovas“, skirtą vartotojams, kurie jau investuoja ar planuoja investuoti į finansinius produktus.

Atlikdama standartų kūrėjos vaidmenį, ESMA nustato suderintus reguliavimo techninius standartus įvairiose VP reguliavimo srityse bei rengdama tuos standartus, prisideda prie bendro ES taisyklių sąvado, kuris taikomas visiems rinkos dalyviams ir užtikrina vienodas veiklos sąlygas visoje Sąjungoje. Jo tikslas yra taip pat skatinti nacionalinės priežiūros kokybę ir nuoseklumą, geresnę ir nuoseklesnę investuotojų apsaugą visoje ES ir griežtesnę tarptautinių grupių priežiūrą.

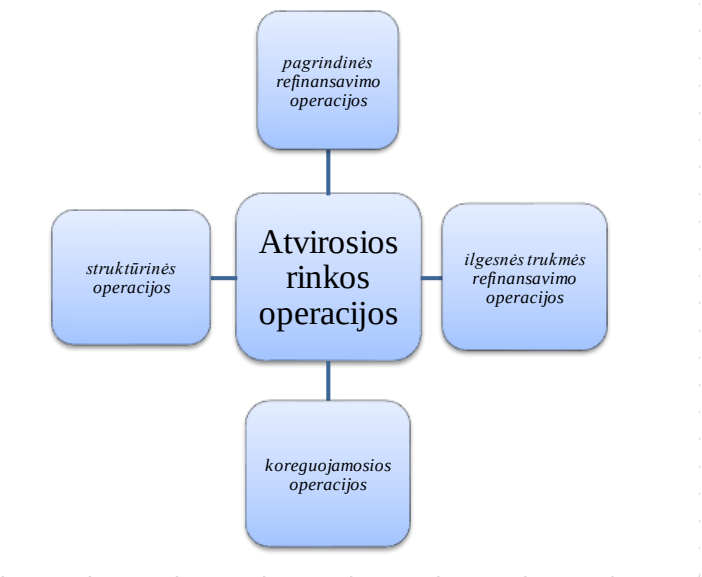
1.3.3. Europos centrinio banko vaidmuo finansų sektoriaus priežiūroje

Vadovaujantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 282 straipsnio 1 dalimi, Europos centrinis bankas kartu su nacionaliniais centriniais bankais sudaro Europos centrinių bankų sistemą (ECBS). Pagrindinis ECBS tikslas – palaikyti kainų stabilumą[6]. Mastrichto sutartyje nustatyta, kad pagrindinis ECB tikslas yra kainų stabilumo palaikymas, tačiau nepateiktas kainų stabilumo apibrėžimas. Atsižvelgdama į tai, 1998 m. spalio mėn. ECB valdančioji taryba paskelbė kiekybinį kainų stabilumo apibrėžimą: „mažesnis negu 2 % euro zonos suderinto vartotojų kainų indekso (SVKI) metinis augimas“. Taryba taip pat apibrėžė, kad kainų stabilumas „turi būti užtikrintas vidutiniu laikotarpiu“. Nepažeisdama kainų stabilumo tikslo, ECBS remia Sąjungos bendrąsias ekonominės politikos kryptis, kad padėtų siekti ES nustatytų tikslų, bei veikia vadovaudamasi atviros rinkos ekonomikos esant laisvai konkurencijai principu, palankiu veiksmingam išteklių paskirstymui ir laikydamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 119 straipsnyje išdėstytu principų[7].

Kad pasiektų ECBS tikslus ir įvykdytų jos uždavinius, ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali veikti finansų rinkose pirkdami ir parduodami, įskaitant pirkimą ir pardavimą pagal atpirkimo sutartis, ir skolindami/skolindamiesi skolos įsipareigojimus ir likvidžias rinkos priemones eurais arba kitomis valiutomis, taip pat tauriuosius metalus bei atlikti kredito operacijas su kredito įstaigomis ir kitais rinkos dalyviais skolinant lėšas užtikrinus pakankamu įkeitimu. ECB nustato bendrus jo paties ar nacionalinių centrinių bankų atliekamų atviros rinkos ir kredito operacijų principus, įskaitant sąlygų, kuriomis jie pasirengę atlikti tokius sandorius, paskelbimą. Atvirosios rinkos operacijos yra viena svarbiausių pinigų politikos priemonių, kurios padeda reguliuoti palūkanų normas, valdyti likvidumą pinigų rinkoje bei parodyti pinigų politikos poziciją. Jos gali būti skirstomos į keturias kategorijas (žr. 5 pav.).

[6] Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo 2 skyrius, 127 str (EB sutarties ex 105 straipsnis)

[7] Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 119 str. 1-2 d. „Siekiant Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje iškeltų tikslų, valstybių narių ir Sąjungos veikla, kaip numatyta Sutarčių nuostatose, apima nustatymą ekonominės politikos, kuri yra grindžiama glaudžiu valstybių narių ekonominės politikos koordinavimu, vidaus rinka bei bendrų tikslų apibrėžimu ir kuri yra vykdoma vadovaujantis atviros rinkos ekonomikos esant laisvai konkurencijai principu. ši veikla apima bendrą valiutą – eurą, nustatymą ir vykdymą vienos bendros pinigų politikos ir valiutų kurso politikos, kurių pagrindinis tikslas yra išlaikyti stabilias kainas ir, neprieštaraujant šiam tikslui, Sąjungoje remti bendras ekonominės politikos kryptis vadovaujantis atviros rinkos ekonomikos esant laisvai konkurencijai principu“.

6 pav. Atvirųjų rinkos operacijų kategorijos

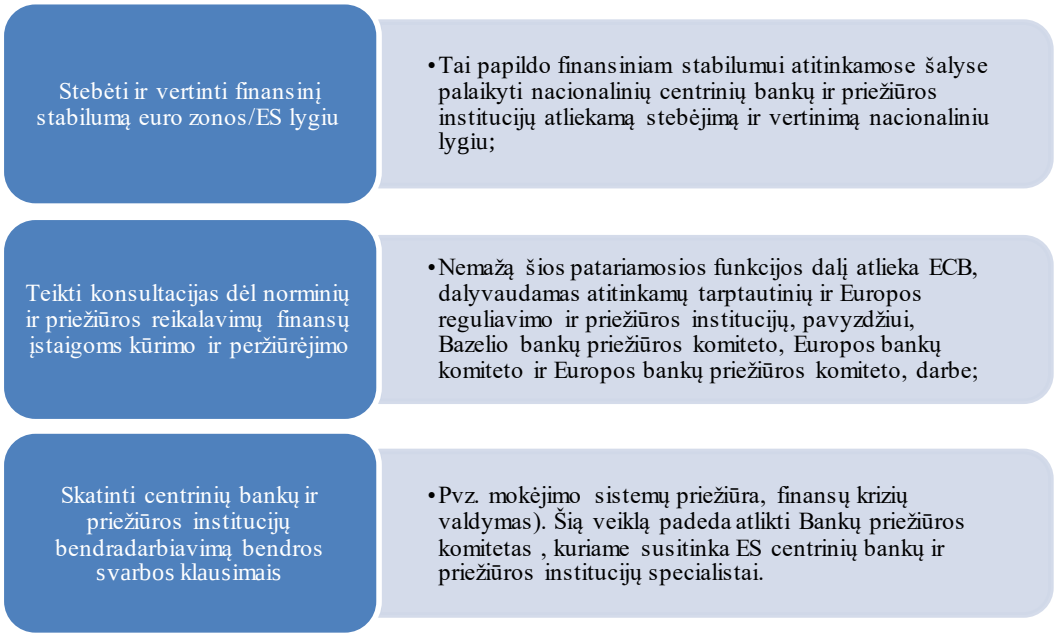
Pagrindinės refinansavimo operacijos yra reguliarūs kas savaitę sudaromi likvidumo didinimo grįžtamieji sandoriai, kurių terminas paprastai yra viena savaitė, tuo tarpu ilgesnės trukmės refinansavimo operacijos – kas mėnesį sudaromi likvidumo didinimo grįžtamieji sandoriai, kurių terminas paprastai yra trys mėnesiai. Koreguojamosios operacijos, įgyvendinamos *adhoc* pagrindu siekiant valdyti likvidumą pinigų rinkoje ir kontroliuoti palūkanų normas, pirmiausia siekiant sušvelninti nenumatytų likvidumo svyravimų rinkoje įtaką palūkanų normoms, o struktūrinės operacijos, įgyvendinamos tada, kai ECB nori (reguliariai arba nereguliariai) koreguoti Eurosistemos struktūrinio likvidumo poziciją (pavyzdžiui, likvidumo sumą rinkoje ilgesniu laikotarpiu) finansinio sektoriaus atžvilgiu. Šios operacijos gali būti vykdomos naudojant atpirkimo sandorius, tiesiogines operacijas ar išleidžiant ECB skolos sertifikatus.

ECB, siekdamas pinigų politikos tikslų, gali reikalauti, kad valstybėse narėse įsteigtos kredito įstaigos privalomąsias atsargas laikytų ECB ir nacionalinių centrinių bankų sąskaitose. Minimalių privalomųjų atsargų sistemos tikslas – stabilizuoti pinigų rinkos palūkanų normas ir sukurti (arba padidinti) struktūrinio likvidumo trūkumą. Privalomųjų atsargų skaičiavimo ir nustatymo taisykles tvirtina Valdančioji taryba. Jeigu reikalavimai nevykdomi, ECB turi teisę imti baudos palūkanas ir taikyti kitas panašaus poveikio sankcijas. Taryba[8] apibrėžia privalomųjų atsargų bazę bei maksimalius leistinus tų atsargų ir jų bazės santykius, taip pat atitinkamas sankcijas reikalavimų nevykdymo atveju.

Skirtingai nuo nacionalinių centrinių bankų, ECB iki 2014 m. neturėjo įgaliojimų prižiūrėti bankų, kitų finansinių paslaugų teikėjų veiklą ar finansų rinkas. Pagrindiniai ECB ir ECBS įgaliojimai yra nustatyti Nicos sutartimi 105.2 str., kurie praktiškai yra susiję su finansų rinkos stabilumu, tokių kaip pvz. ECBS atsakingas už pinigų pasiūlos kontrolę, todėl įgaliotas stebėti finansinių ir kapitalo

[8]Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 283 straipsnio 1 dalį, Valdančioji taryba susideda iš ECB vykdomosios valdybos narių bei valstybių narių, kurių valiuta yra euro, nacionalinių centrinių bankų valdytojų.

srautų judėjimą, skatinti sklandų mokėjimo sistemų veiklą ir valdyti valstybių narių oficialiąsias užsienio valiutų atsargas (Myriam Vander Stichele, 2008). Už bankų priežiūrą ir finansinį stabilumą buvo tiesiogiai atsakingos kiekvienos ES valstybės narės kompetentingos institucijos, tačiau sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 127.5 straipsnyje (EB sutarties 105.5) yra numatyta ECBS užduotis prisidėti prie to, kad kompetentingos institucijos galėtų sklandžiai vykdyti savo politiką, susijusią su rizikos ribojimu pagrįsta kredito įstaigų priežiūra ir finansų sistemos stabilumu. Apibendrinant galima teigti, kad iki 2014 m. ECBS prisidėdavo prie kredito įstaigų priežiūros bei finansų sistemos stabilumo, šią užduotį atlikdama trimis būdais (žr. 6 pav.).

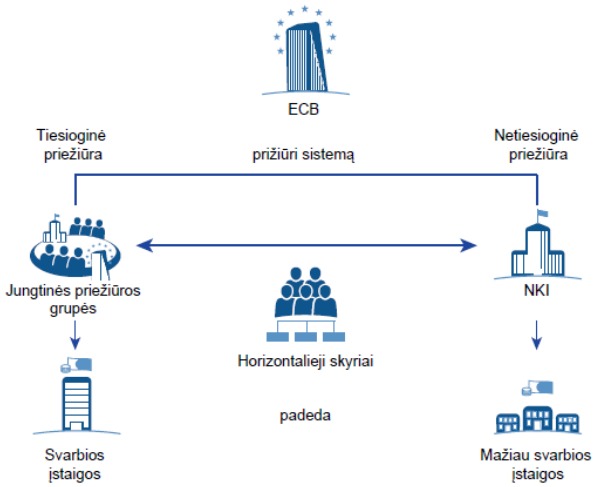

Šaltinis: sudaryta autorės

7 pav. Iki 2014 m. ECBS funkcijos kredito įstaigų priežiūros srityje

Bendras priežiūros mechanizmas. Krizė atskleidė nepakankamą integraciją euro zonoje ir institucinių struktūrų, palaikančių ekonominę ir pinigų sąjungą (EPS), trūkumus. Krizė iš esmės nutraukė bankininkystės rinkos integraciją, ir bendros valiutos ir bendrosios rinkos vientisumui kilo susiskaidymo grėsmė. Nors bankai vykdė geografiniu požiūriu diversifikuotą ir didelio masto tarpvalstybinę veiklą, jie liko glaudžiai susiję su ta valstybe nare, kurioje buvo jų buveinė. Tai stiprino neigiamą bankų ir valstybių tarpusavio priklausomybę, o ši kai kuriose valstybėse narėse susilpnino bankus ir pačias valstybes ir nulėmė nepagrįstas finansavimo išlaidas. Tokia padėtis paskatino siekti glaudesnės integracijos, bent jau euro zonoje, bankų priežiūros ir pertvarkymo srityje. Bankų sąjunga privaloma euro zonos valstybėms narėms, bet ji yra integracinė sistema ir atvira visoms ES valstybėms narėms. Pirmas bankų sąjungos elementas – ***bendras priežiūros mechanizmas*** **(BPM)**[9], pagal kurį

[9] 2013 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1024/2013, kuriuo Europos Centriniam Bankui pavedami specialūs uždaviniai, susiję su rizikos ribojimu pagrįstos kredito įstaigų priežiūros politika.

pagrindinės euro zonos ir kitų dalyvaujančių valstybių narių bankų priežiūros užduotys pavedamos Europos Centriniam Bankui. ECB pradėjo vykdyti visas naujas priežiūros funkcijas nuo 2014 m. lapkričio mėn.

Šaltinis: ECB 2014 metų ataskaita, 2015

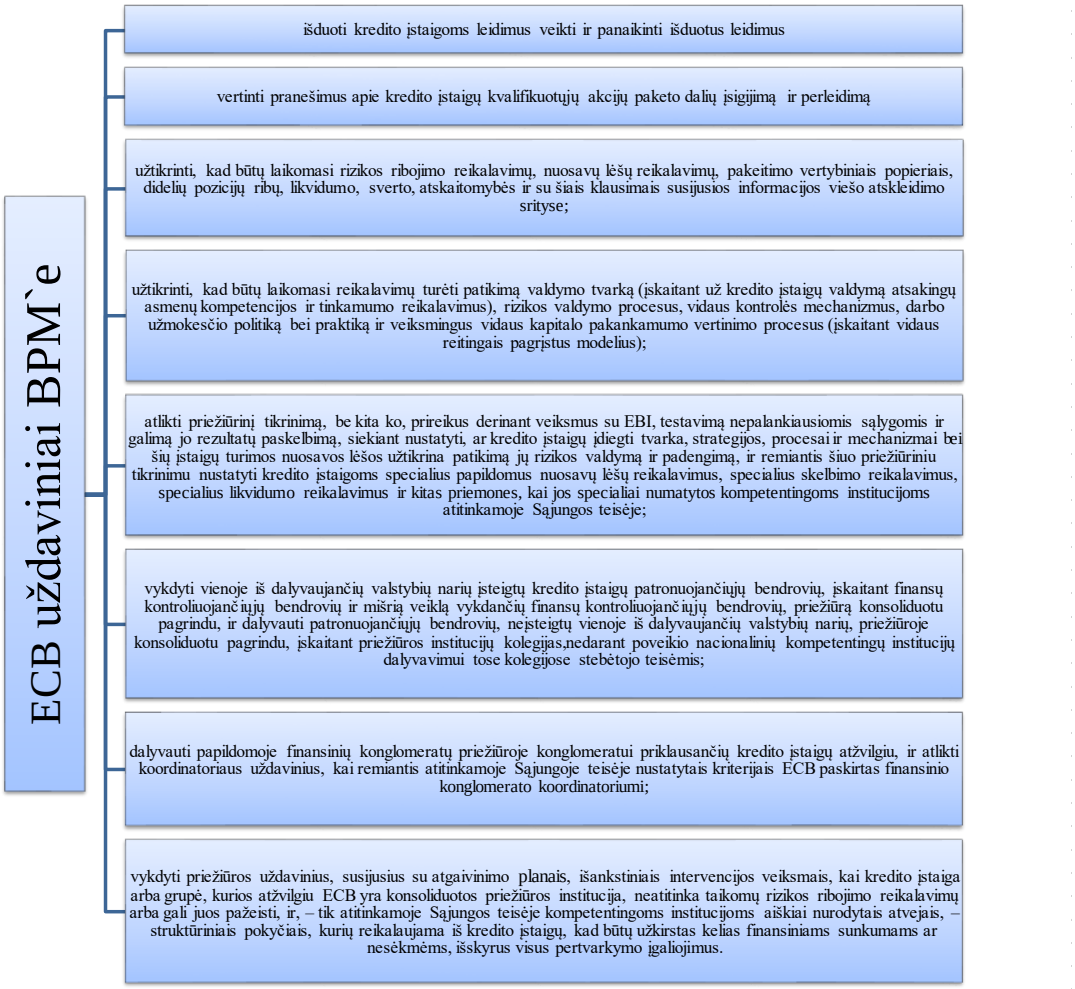
8 pav. Uždavinių paskirstymas BPM

Pagal BPM reglamentą, už ECB pavestų uždavinių planavimą ir vykdymą visapusiškai atsako Priežiūros valdyba, kuri priima priežiūros sprendimų projektus ir, jei Valdančioji taryba nepareiškia prieštaravimo, jie laikomi patvirtintais. Kad BPM valdymo sistema būtų galutinė, dar buvo sudaryti *Priežiūros valdybos Iniciatyvinis komitetas,* taip pat *Administracinė peržiūros valdyba* ir *Tarpininkavimo komisija*. Administracinė peržiūros valdyba yra įgaliota peržiūrėti priežiūros sprendimus bet kuriam fiziniam ar juridiniam asmeniui paprašius. Tarpininkavimo komisijos paskirtis – paprašius bet kuriam NCB, spręsti dėl nuomonių skirtumo, jei Valdančioji taryba pareikštų prieštaravimą dėl Priežiūros valdybos parengto sprendimo projekto. Numatant ECB priežiūros funkcijos veiklos struktūrą, ypač svarbu buvo suformuoti jungtines priežiūros grupes (JPG), kurias sudarytų ECB ir NKI darbuotojai ir kurioms būtų patikėta tiesioginė svarbių įstaigų priežiūra. Sudaryta kiekvienos svarbios įstaigos JPG.

Nuo 2014 m. ECB pradėjo vykdyti 130 kredito įstaigų priežiūrą[10]. Šiame mechanizme automatiškai dalyvauja valstybės narės, kurių valiuta – euras, tačiau kitoms valstybėms narėms palikta galimybė prisijungti prie šio mechanizmo. Nacionalinės priežiūros institucijos dėl to neišnyko, jos veikia bendradarbiaudamos ir vykdydamos ECB pavestas funkcijas, tačiau galutinius sprendimus

[10]Įstaigos turi tenkinti bent vieną iš šių sąlygų: a) visa jos turto vertė yra didesnė nei 30 mlrd. EUR; b) jos viso turto santykis su dalyvaujančios valstybės narės, kurioje ji įsteigta, BVP yra didesnis nei 20 proc., nebent visa jos turto vertė yra mažesnė nei 5 mlrd. EUR; c) nacionalinė kompetentinga institucija laiko tokią įstaigą itin svarbia vidaus ekonomikai ir su tuo sutinka ECB. Taip pat ECB savo iniciatyva galės pripažinti, kad įstaiga (kuri atitinka nustatytus kriterijus) itin svarbi. Pažymėtina, kad, nepaisant pirmesnių sąlygų, ECB visais atvejais vykdys priežiūrą trijų pačių svarbiausių kredito įstaigų kiekvienoje dalyvaujančioje valstybėje narėje, išskyrus atvejus, kai tai pateisinama ypatingomis aplinkybėmis. Reglamento 6 straipsnio 4 dalis.

priima ECB. Taigi ES lygiu ECB mandatas buvo sustiprintas mikrolygio ir makrolygio rizikos ribojimo priežiūros srityje.

Šaltinis: Sudaryta pagal 2013 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (ES) Nr. 1024/2013 6 str 1 d.

9 pav. ECB pavesti uždaviniai bendrame priežiūros mechanizme

Taip pat ECB uždaviniai apima priežiūrą konsoliduotu lygiu, papildomą priežiūrą, finansų kontroliuojančiųjų bendrovių priežiūrą ir mišrią veiklą vykdančių finansų kontroliuojančiųjų bendrovių priežiūrą, išskyrus draudimo įmonių priežiūrą. ECB gali imtis išankstinių intervencijos veiksmų, tačiau tik suderinus šiuos veiksmus su atitinkamomis pertvarkymo institucijomis. Tarybos Reglamento (ES) Nr. 1024/2013 28 p. nurodyta, kad ECB nepavesti priežiūros uždaviniai lieka nacionalinėms institucijoms. Tai tokie uždaviniai, kurie apima įgaliojimus gauti kredito įstaigų pranešimus, susijusius su įsisteigimo laisve ir laisvu paslaugų teikimu, vykdyti įstaigų, kurių neapima kredito įstaigų apibrėžtis pagal Sąjungos teisę, tačiau kurių priežiūra vykdoma kaip kredito įstaigų pagal nacionalinę teisę, priežiūrą, vykdyti trečiųjų šalių kredito įstaigų, steigiančių filialą arba teikiančių tarptautines paslaugas Sąjungoje, priežiūrą, vykdyti mokėjimo paslaugų priežiūrą, atlikti kasdieninius kredito įstaigų patikrinimus, atlikti kompetentingų institucijų funkciją kredito įstaigų

atžvilgiu, kiek tai susiję su finansinių priemonių rinkomis, finansų sistemos panaudojimo pinigų plovimo ir teroristų finansavimo tikslais prevencija ir vartotojų apsauga.

ECB 2014 metų ataskaitoje teigiama, kad metus trukęs 130 stambiausių Euro zonos bankų balanso išsamus vertinimas padidino skaidrumą ir daugelį įstaigų paskatino imtis prevencinių veiksmų savo balansams stiprinti, įskaitant turto pardavimą ar kapitalo pritraukimą. Dėl to tapo įmanoma per bankų sistemą geriau perduoti pinigų politikos impulsus, o bankai, normaliau vykdydami kredito paskirstymo realiajai ekonomikai funkciją, tapo pajėgesni skatinti ekonomikos atsigavimą.

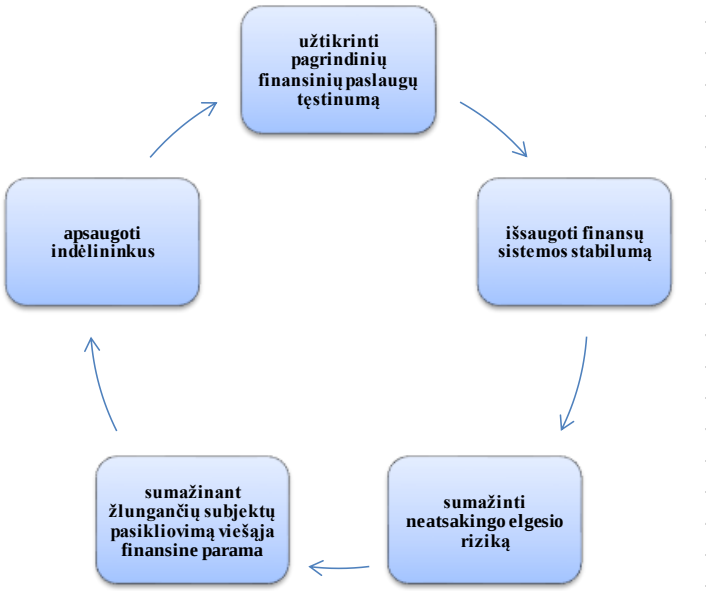
1.3.4. ES bendro pertvarkymo mechanizmo funkcijos

Europos parlamento ir tarybos reglamente (ES) Nr. 806/2014 tvirtinama, kad per pastaruosius dešimtmečius ES padarė pažangą kurdama banko paslaugų vidaus rinką, tačiau siekiant skatinti ekonomikos augimą ir deramą ES realiosios ekonomikos finansavimą, labai svarbu turėti geriau integruotą banko paslaugų vidaus rinką. Finansų ir ekonomikos krizė parodė, kad ES vidaus rinkos veikimui šioje srityje kyla grėsmė ir didėja finansų rinkų susiskaidymo rizika. Taip pat reglamente pažymima, kad dėl skirtingose valstybėse narėse taikomų skirtingų nacionalinių pertvarkymo taisyklių bei susijusios administracinės praktikos ir dėl vienodo sprendimų priėmimo proceso sprendžiant pertvarkymo bankų sąjungoje klausimą nebuvimo mažėja pasitikėjimas ir didėja rinkos nestabilumas, nes neužtikrinama galimybė numatyti, kokios bus galimos banko žlugimo pasekmės. Visų pirma skirtingos ES narių paskatos ir praktika pertvarkomų bankų kreditorių ir žlungančių bankų gelbėjimo mokesčių mokėtojų lėšomis atžvilgiu turi įtakos jų bankų numanomai kredito rizikai, finansiniam patikimumui ir mokumui, taigi sukuria nevienodas sąlygas. Tai mažina visuomenės pasitikėjimą bankų sektoriumi, trukdo naudotis įsisteigimo laisve bei laisvam paslaugų teikimui vidaus rinkoje, nes finansavimo sąnaudos būtų mažesnės, jei valstybių narių praktika nesiskirtų.

Tol, kol pertvarkymo taisyklės, praktika ir dalijimosi našta metodai išliktų nacionaliniai, o pertvarkymui finansuoti reikalingi finansiniai ištekliai butų renkami ir leidžiami nacionaliniu lygmeniu, ES vidaus rinka ir toliau išliktų suskaidyta. Reglamente pažymima, kad nacionalinės priežiūros institucijos labai suinteresuotos kuo labiau sumažinti galimą bankų krizės poveikį savo nacionalinei ekonomikai imdamosi vienašalių veiksmų, kurie leistų apriboti bankų operacijas, pvz. apribojant vidinį grupės lėšų pervedimą ir skolinimą arba nustatant didesnius likvidumo ir kapitalo reikalavimus jų jurisdikcijose veikiančioms galimai žlungančių patronuojančiųjų įmonių patronuojamosioms įmonėms. Tai riboja tarpvalstybinę bankų veiklą, taigi, sukuria kliūtis naudotis pagrindinėmis laisvėmis ir iškraipo konkurenciją vidaus rinkoje[11]. Efektyvesni pertvarkymo mechanizmai yra būtina priemonė siekiant išvengti žalos, patirtos praeityje žlugus bankams.

[11] Reglamentas dėl bendro pertvarkymo mechanizmo ir Bendro pertvarkymo fondo (ES) Nr. 806/2014 10 p.

Bendras pertvarkymo mechanizmas (toliau – BPeM) – tai ES lygmes sistema, skirta negyvybingų finansų įstaigų pertvarkymui, kurio tikslas užtikrinti tvarkingą žlungančių bankų pertvarkymą, kartu kuo labiau sumažinant poveikį mokesčių mokėtojams ir realiajai ekonomikai.

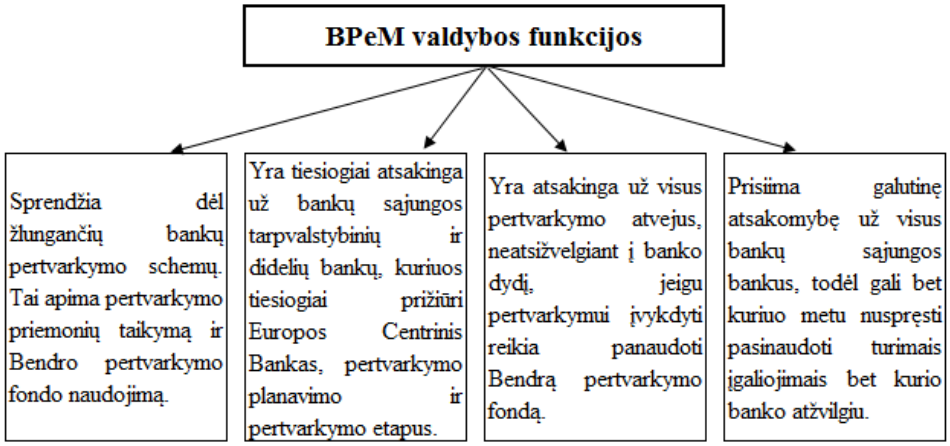

Šaltinis: Sudaryta pagal Reglamento dėl bendro pertvarkymo mechanizmo ir Bendro pertvarkymo fondo (ES) Nr. 806/2014, 58 p.

10 pav. Bendro pertvarkymo mechanizmo pagrindiniai tikslai

Bankų sistemos ES yra labai glaudžiai susijusios, todėl bankų žlugimas vienoje valstybėje narėje gali turėti poveikio visos Sąjungos finansų stabilumui. Veiksmingų ir vienodų pertvarkymo taisyklių bei vienodų pertvarkymo finansavimo sąlygų užtikrinimas geriausiai atitinka visų valstybių narių interesus, kaip priemonė užtikrinanti vienodas konkurencijos sąlygas ir pagerinanti vidaus rinkos veikimą. ES Reglamente dėl Bendro pertvarkymo mechanizmo ir Bendro pertvarkymo fondo (ES) Nr. 806/2014 teigiama, kad BPeM sukūrimas turi užtikrinti neutralų požiūrį į žlungančių bankų problemų sprendimą bei padidinti dalyvaujančių ES valstybių narių bankų stabilumą.

BPeM kontekste, dalyvaujančių valstybių narių atveju centralizuoti pertvarkymo įgaliojimai nustatomi ir suteikiami *Bendrai pertvarkymo valdybai* ir nacionalinėms pertvarkymo institucijoms. Valdyba, kai pagrindinis sprendimus priimantis bendro pertvarkymo mechanizmo organas atlieka jam paskirtas funkcijas (žr. 10 pav.). Valdyba, bendradarbiaudama su ECB arba atitinkama nacionaline kompetentinga institucija, atidžiai stebi subjektų padėtį ir ar tie subjektai vykdo visas jų atžvilgiu priimtas ankstyvosios intervencijos priemones, tačiau Valdybai priimant sprendimus ar imantis veiksmų, turėtų būti atsižvelgiama į galimą neigiamą poveikį toms valstybėms narėms, kaip antai grėsmes jų finansų rinkų finansiniam stabilumui, ir tose valstybėse narėse įsteigtiems subjektams.

Valdyba, siekdama BPeM veiklos veiksmingumo, visomis aplinkybėmis glaudžiai bendradarbiauja su su nacionalinėmis pertvarkymo institucijomis, taip pat su EBI, ECB, ir kitomis institucijomis, įgaliotomis prižiūrėti subjektus, kuriems taikomas BPM.

Šaltinis: Sudaryta pagal Reglamento dėl bendro pertvarkymo mechanizmo ir Bendro pertvarkymo fondo (ES) Nr. 806/2014.

11 pav. Bendro pertvarkymo mechanizmo valdybos funkcijos

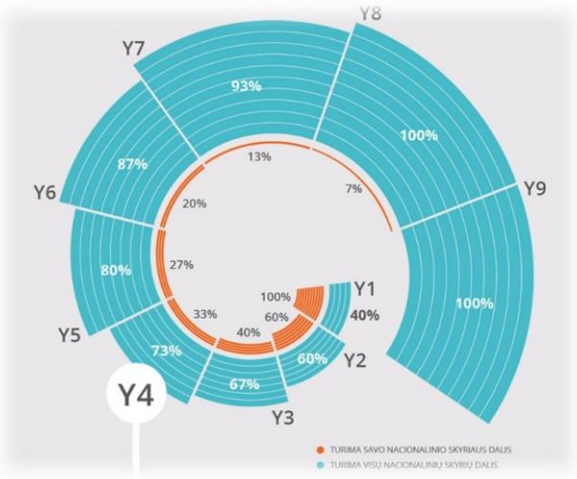
Dalyvaujančių valstybių narių nacionalinės pertvarkymo institucijos yra atsakingos už bankų, už kuriuos Bendra pertvarkymo valdyba nėra tiesiogiai atsakinga, pertvarkymo planų sudarymą ir priėmimą. Be to, jos įgyvendina visus joms skirtus sprendimus pagal BPeM valdybos nurodymus. Jei nacionalinė pertvarkymo institucija nevykdo valdybos sprendimo, pastaroji turi įgaliojimus priimti sunkumų patiriančiam bankui tiesiogiai skirtą vykdomąjį potvarkį. Taip pat valdybai pavesta sprendimus dėl subjekto pertvarkymo priimti anksčiau, nei tas finansų sektoriaus subjektas tampa nemokus pagal balansą ir kol dar neišseko jo nuosavas kapitalas. Pertvarkymas pradėdamas nustačius, kad subjektas žlunga arba yra jo žlugimo tikimybė, ir šis pertvarkymo procesas turėtų būti baigtas per trumpą laikotarpį, kad kuo mažiau trikdyti finansų sistemą ir ekonomiką.

Nuostatos dėl pertvarkymo planų rengimo, informacijos rinkimo ir bendradarbiavimo su nacionalinėmis pertvarkymo institucijomis pradėtos taikyti nuo 2015 m. sausio 1 d., tuo tarpu nuostatos dėl pertvarkymo planavimo, ankstyvosios intervencijos, pertvarkymo veiksmų ir pertvarkymo priemonių, įskaitant gelbėjimą privačiomis akcininkų ir kreditorių lėšomis, taikomos nuo 2016 m. sausio 1 d.

Bendras bankų pertvarkymo fondas yra viršvalstybiniu lygmeniu įsteigtas fondas, kuris padeda užtikrinti vienodą administracinę pertvarkymo finansavimo praktiką ir neleidžia kurti kliūčių naudotis pagrindinėmis laisvėmis ir iškraipyti konkurencijos vidaus rinkoje dėl skirtingos nacionalinės praktikos. Fondas finansuojamas surinktais bankų įnašais nacionaliniu lygmeniu, o jo lėšos telkiamos ES lygmeniu, laikantis tarpvyriausybinio susitarimo dėl tokių įnašų pervedimo ir laipsniško

sujungimo, taip didinant finansinį stabilumą ir ribojant ryšį tarp atskirų valstybių narių numatomos fiskalinės būklės ir tose valstybėse narėse veikiančių bankų ir įmonių finansavimo išlaidų.

Bendras pertvarkymo fondas turi būti pakankamai finansuojamas, kad BPeM tinkamai veiktų ir būtų apsaugotas finansinis stabilumas, nenaudojant mokesčių mokėtojų lėšų. Bankų sektoriui taip pat naudinga, kad Fondas turėtų pakankamai būtinų išteklių prireikus imtis intervencinių veiksmų pagal pertvarkymo procedūras, siekiant užtikrinti galimybę veiksmingai taikyti pertvarkymo priemones.

Šaltinis: Europos vadovų taryba, 2015

12 pav. Bendro pertvarkymo fondo struktūra 8 metų laikotarpiu

Iš pradžių fondas bus sudarytas iš nacionalinių skyrių. Per 8 metų pereinamąjį laikotarpį jie bus palaipsniui sujungti. Pirmaisiais metais bus bendrai naudojamasi 40 % pervestų lėšų, antraisiais metais – dar papildomai 20 %, o per likusius 6 metus lėšų dalis bus nuolat didinama lygiomis dalimis, kol nacionalinių skyrių nebeliks.

Nuostatos dėl įnašų pervedimo ir sujungimo yra numatytos atskirame tarpvyriausybiniame susitarime, sudarytame tarp valstybių narių, prisijungiančių prie bankų sąjungos. Tokį sprendimą Taryba, atsižvelgdama į teisinius ir konstitucinius susirūpinimą keliančius klausimus, kylančius tam tikrose valstybėse narėse, priėmė norėdama užtikrinti maksimalų teisinį tikrumą.

2014 m. gegužės 21 d. susitarimą pasirašė 26 valstybės narės (visos ES šalys, išskyrus Švediją ir Jungtinę Karalystę). Atskiroje deklaracijoje susitarimą pasirašiusios valstybės pareiškė savo ketinimą ratifikavimo procesą užbaigti laiku, kad bendras pertvarkymo mechanizmas galėtų pradėti veikti ne vėliau kaip 2016 m. sausio 1 d. 2015 m. lapkričio 30 d. daug valstybių narių jau yra ratifikavusios tarpvyriausybinį susitarimą dėl įnašų į Bendrą pertvarkymo fondą pervedimo ir sujungimo. Susitarimas įsigalioja pirmą kito mėnesio dieną praėjus vienam mėnesiui po to, kai bankų sąjungoje dalyvaujančios susitarimą pasirašiusios šalys, kurios atstovauja ne mažiau kaip 90% bendro visoms dalyvaujančioms valstybėms narėms paskirstytų balsų skaičiaus, bus deponavusios ratifikavimo dokumentus. Susitarimą

pasirašiusios euro zonai nepriklausančios valstybės narės turės laikytis susitarime numatytų teisių ir pareigų tik nuo tos datos, kurią jos prisijungs prie BPM ir BPeM.

1.3.5. Lietuvos banko vaidmuo finansų sektoriaus priežiūroje

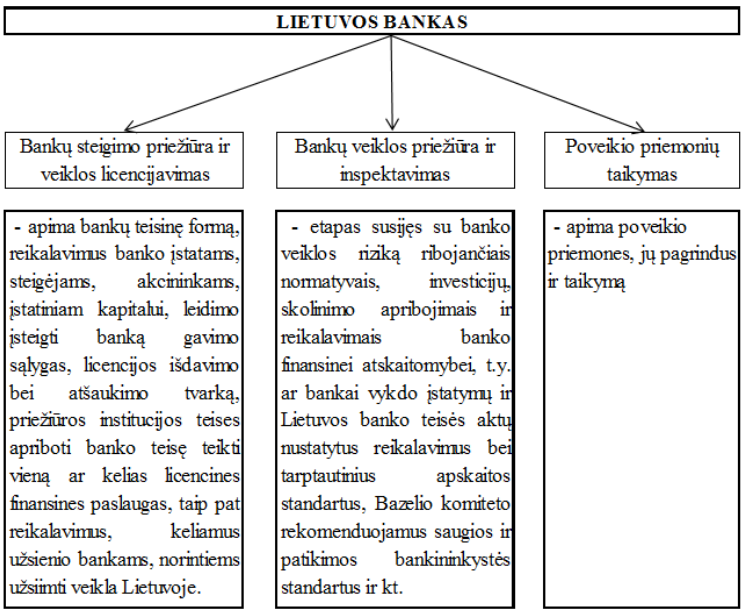
Nuo 2012 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo pasirinktas Lietuvos banko, kaip finansų rinkos priežiūros institucijos, modelis. LR Lietuvos Banko įstatymo 42 str. yra apibrėžtos įstaigos, kurių priežiūra pavesta LB, t.y. bankai, užsienio valstybių bankų filialai, Centrinė kredito unija, kredito unijos, draudimo įmonės, perdraudimo įmonės, užsienio valstybių draudimo ir perdraudimo įmonių filialai, įsteigti LR, draudimo brokerių įmonės ir užsienio valstybių draudimo ir perdraudimo tarpininkų filialai, elektroninių pinigų įstaigos, elektroninių pinigų įstaigų tarpininkai ir užsienio valstybių elektroninių pinigų įstaigų filialai, finansų maklerio įmonės, finansų patarėjo įmonės, reguliuojamos rinkos operatoriai, valdymo įmonės, investicinės bendrovės, depozitoriumai, užsienio valstybių finansų maklerio įmonės ir valdymo įmonių filialai, įsteigti LR, pensijų asociacijos, kontroliuojančiosios investicinės bendrovės ir emitentai, mokėjimo įstaigos ir mokėjimo įstaigų tarpininkai, vartojimo kredito davėjai ir vartojimo kredito tarpininkai, mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų operatoriai ir valiutos keityklų operatoriai. Finansų sektoriaus priežiūra Lietuvoje finansuojama iš prižiūrimų finansų rinkos dalyvių įmokų Lietuvos bankui ir kitomis LCB lėšomis.

2012 m. pradžioje veiklą pradėjusi *Priežiūros tarnyba* prižiūri komercinius bankus ir kitas kredito bei mokėjimų įstaigas, vertybinių popierių ir draudimo rinkas, nagrinėja vartotojų bei finansų įstaigų ginčus. LB Priežiūros tarnyba įgaliota prižiūrimiems finansų rinkos dalyviams, taikyti įstatymų nustatytas poveikio priemones, duoti nurodymus ir įpareigojimus, bei taikyti draudimus ir kitas poveikio priemones. Priežiūros tarnybai sprendžia klausimus dėl licencijų ir leidimų, sutikimų ir pritarimų, neprieštaravimų išdavimo, jų galiojimo sustabdymo ir galiojimo sustabdymo panaikinimo ir atšaukimo. Net ir delegavusi dalį funkcijų Priežiūros tarnybai Lietuvos banko valdyba turi teisę pati spręsti bet kurį LB struktūriniams padaliniams pavestą spręsti klausimą.

Kredito įstaigų priežiūra. Kredito įstaigų priežiūros tikslas – užtikrinti, kad kredito įstaigos būtų finansiškai patikimos ir taip apsaugoti indėlininkų interesus; kartu siekiama apsaugoti visos finansų sistemos stabilumą. Tam stebima, ar kredito įstaigos vykdo teisės aktų nustatytus reikalavimus bei tarptautinius apskaitos bei saugios ir patikimos bankininkystės (Bazelio) standartus.

Lietuvos bankui, kaip kredito įstaigų priežiūros institucijai pavestos funkcijos (žr. 13 pav.). Lietuvos Respublikos bankų įstatyme nustatyti bankų veiklos riziką ribojantys normatyvai, kuriuos privalo vykdyti visi Lietuvos komerciniai bankai. Normatyvų dydžius ir jų apskaičiavimo metodiką nustato LB., taip pat jis teisės aktais gali nustatyti kitus normatyvus, neprieštaraujančius Bazelio bankų priežiūros komiteto rekomendacijoms ir ES direktyvoms. Juos taikydamas, LB reguliuoja bankų kapitalizacijos lygį, likvidumą, bankų atvirąją poziciją užsienio valiutomis ir maksimalios paskolos

dydį. LB nuolat analizuoja kredito įstaigų finansinę būklę, vertina jų veiklą, kontroliuoja, kaip vykdomi veiklos riziką ribojantys normatyvai, nagrinėja bankų sistemos veiklos rodiklius ir tendencijas.

Šaltinis: sudaryta pagal LR Lietuvos bankų įstatymas 67 str.

13 pav. Lietuvos banko, kaip bankų priežiūros institucijos funkcijos

Lietuvos Banko Valdybos nutarime Nr. 224[12] numatyta, kad priežiūros institucija renka, peržiūri ir analizuoja bankų individualiai teikiamas ir konsoliduotąsias veiklos riziką ribojančias ataskaitas, taip pat statistines ataskaitas ir savarankiškai tikrina, ar jos teisingos, organizuodama inspektavimus arba pasitelkdama nepriklausomus ekspertus. LB taip pat periodiškai inspektuoja ir tikrina kredito įstaigas. Inspektavimas įprastai atliekamas pagal poreikį įtraukiant jį į Lietuvos banko patvirtintą metinį inspektavimo planą. Esant būtinybei, gali būti atliekami ir neplaniniai inspektavimai. Inspektavimo metu, koncentruojantis į kredito įstaigų veiklos didžiausios rizikos sritis, siekiama patikrinti, kaip laikomasi kredito įstaigų veiklą reglamentuojančių teisės aktų, steigimo dokumentų ir vidaus taisyklių reikalavimų, saugios ir patikimos veiklos principų. Jei nustatoma kredito įstaigų veiklos trūkumų ar teisės aktų nesilaikymo atvejų, reikalaujama juos pašalinti, o prireikus taikomos teisės aktuose nustatytos poveikio priemonės.

Reikėtų paminėti, kad LB taip pat atlieka vadovų ir (arba) pagrindines funkcijas atliekančių asmenų tinkamumo eiti pareigas vertinimą asmens tinkamumo eiti pareigas (pvz., vadovas arba finansų rinkos dalyvis nevykdo Lietuvos banko nurodymų, įpareigojimų ar kitų privalomų vykdyti priemonių, finansų rinkos dalyviui ne pirmą kartą taikomos poveikio priemonės ir pan.). Nustačius,

[12]Lietuvos Banko Valdybos nutarimo Dėl Lietuvos Banko valdybos 1998 m. gruodžio 17 d. nutarimo nr. 224 „Dėl Bazelio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros principų įgyvendinimo“ pakeitimo, (TAR, 2014, Nr. 2014-06016) p. 10

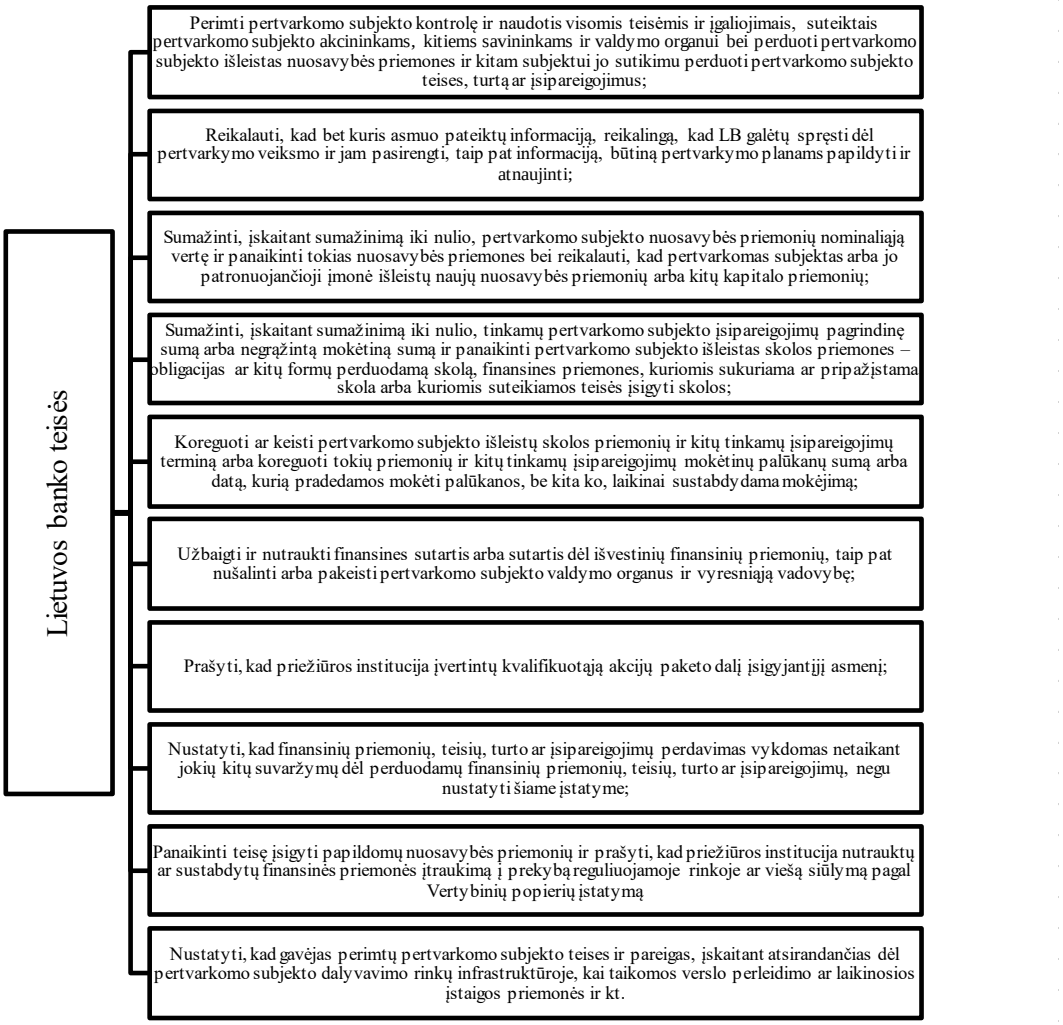
kad vadovo ir (arba) pagrindines funkcijas atliekančio asmens kvalifikacijos ir patirties nepakanka tinkamai eiti pareigas, teisės aktų nustatyta tvarka Lietuvos bankas prieštarauja šio asmens skyrimui į pareigas, o jei jis jau paskirtas – pripažįsta šį asmenį netinkamu eiti pareigas. ES valstybių bankų filialų Lietuvoje priežiūrą atlieka tos šalies, kurios jurisdikcijai priklauso užsienio bankas, priežiūros institucija.

Įstojusi į euro zoną, Lietuva nuo 2015 m. sausio 1 d. prisijungė prie Bendro priežiūros mechanizmo. Kadangi BPM išplečia ECB įgaliojimus, ir jis nuo šiol bus atsakingas ir už svarbiausių euro zonos bankų grupių priežiūrą, tą priežiūrą vykdys glaudžiai bendradarbiaudamas su nacionalinėmis priežiūros institucijomis. Kaip jau buvo minėta, mažiau reikšmingi bankai ir toliau lieka nacionalinių priežiūros institucijų globoje. Iki šiol Lietuvos bankas buvo atsakingas už LR veikiančių bankų licencijavimą ir priežiūrą. Nuo 2015 m. sausio 1 d. dalis sprendimų priėmimo galių ir priežiūrinės atsakomybės perkeliama į ECB, tačiau ECB ir toliau pasikliaus Lietuvos banko darbuotojais, ištekliais ir patirtimi. Tris didžiausius Lietuvoje registruotus bankus , tai „SEB“, „Swedbank" ir „DNB“ Europos Centrinis Bankas tiesiogiai prižiūrės kartu su LB Priežiūros tarnybos ekspertais. Likusių bankų priežiūrą ir toliau vykdys Lietuvos bankas.

Pagrindinės banko pertvarkymo sąlygos Lietuvoje. Pasak T. Ambraso (2014),“visų pirma, pagal iki 2016 m. Lietuvoje buvusį teisinį reguliavimą iš esmės banko *pertvarkymo teisiniai mechanizmai* kartu buvo ir finansinio stabilumo stiprinimo. Konkrečiam bankui taikytinos viena ar kelios finansinio stabilumo stiprinimo priemonės, buvo pasirenkamos atsižvelgiant į Finansinio tvarumo įstatyme įtvirtintus principus ir kitas šio įstatymo nuostatas: į banko finansinę padėtį ir veiklos perspektyvas, į situaciją LR finansų sektoriuje ir pasaulio finansų rinkose, į banko, kuriam taikytinos finansinio stabilumo stiprinimo priemonės, prašymą ir Lietuvos banko išvadą bei siūlymus dėl taikytinos finansinio stabilumo stiprinimo priemonės, į informaciją, gautą iš Lietuvos banko, apie jo pagal kitus įstatymus bankui taikytas ar taikomas priemones. Banko pertvarkymo mechanizmų panaudojimo sąlygos buvo tiesiogiai susijusios su konkretaus banko finansine būkle ir grėsmėmis, ypatingai akcentuotina galimas rizikos kilimas bankų sistemos stabilumui ir patikimumui.“ (p. 98).

Pagal iki 2016 m. galiojančią tvarką, viena svarbiausiu banko pertvarkymo sąlygų buvo Lietuvos banko pateikta išvada, apie kylančią realią grėsmę ar kad bankas turi ar turės likvidumo problemų, ir LB galimos taikyti priemonės yra nepakankamos banko likvidumo problemoms spręsti, taip pat LB išvada, kad kyla reali grėsmė, jog bankas taps nemokus. Nuo 2016 m. sausio 1 d. Lietuvos Bankas vykdo LR įstatymais finansų sektoriaus subjektų *pertvarkymo institucijai* priskirtas funkcijas, išskyrus atvejus, kai pagal 2014 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 806/2014, kuriuo nustatomos kredito įstaigų ir tam tikrų investicinių įmonių pertvarkymo vienodos taisyklės ir vienoda procedūra, kiek tai susiję su bendru pertvarkymo mechanizmu ir Bendru pertvarkymo fondu, ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 (OL 2014 L 225, p. 1) nuostatas šias funkcijas

atlieka Bendra pertvarkymo valdyba, taip pat pagal Reglamentą (ES) Nr. 806/2014 atlieka nacionalinei pertvarkymo institucijai priskirtas funkcijas. Finansų rinkos priežiūra ir pertvarkymo institucijos veikla finansuojama iš finansų rinkos dalyvių įmokų ir kitomis LB lėšomis.

Šaltinis: sudaryta pagal LR Finansinio tvarumo įstatymo 46 str.

14 pav. Lietuvos banko, kaip pertvarkymo institucijos teisės

Lietuvos bankas, kaip pertvarkymo institucija, turi daug teisių (žr 11 pav). Taip pat LB kiekvienais metais nustato periodinių (ex ante) įmokų bendrą metinę normą ir kiekvienos įstaigos tais metais mokėtinos periodinės (ex ante) įmokos dydį. LB, nustatydamas periodinių (ex ante) įmokų bendrą metinę normą, kuo tolygiau paskirsto finansinę naštą per laikotarpį, iki bus pasiektas Pertvarkymo fondo tikslinis lygis, ir atsižvelgia į verslo ciklo stadiją ir galimą prociklinį įmokų poveikį įstaigų finansinei būklei. Kai Pertvarkymo fonde esančių lėšų nepakanka reikiamiems pertvarkymo veiksmams finansuoti, trūkstamai sumai padengti pertvarkymo institucija, t.y. LB nustato Pertvarkymo fondo dalyvių mokėtinas specialiąsias (expost) įmokas. Specialioji įmoka negali daugiau negu 3 kartus viršyti tais kalendoriniais metais Pertvarkymo fondo dalyvio mokėtinos periodinės (ex ante) įmokos sumos. Tuo atveju kai Pertvarkymo fonde esančių lėšų nepakanka reikiamiems pertvarkymo veiksmams finansuoti, o galimybės per būtiną laikotarpį surinkti trūkstamą sumą iš

specialiųjų (expost) įmokų nėra arba galimų per šį laikotarpį surinkti specialiųjų įmokų nepakanka, pertvarkymo institucijos sprendimu draudimo įmonė skolinasi Pertvarkymo fondui iš įstaigų, finansų įmonių ar kitų trečiųjų asmenų. Tais atvejais, kai Pertvarkymo fondui skolinamos valstybės lėšos, sprendimą dėl skolinimo priima LR Vyriausybė.

Draudimo sektoriaus priežiūra. Draudikų ir draudimo tarpininkų priežiūros tikslas – užtikrinti draudimo sistemos patikimumą, veiksmingumą, saugumą ir stabilumą bei draudėjų, apdraustųjų, naudos gavėjų ir nukentėjusių trečiųjų asmenų (vartotojų) interesų ir teisių apsaugą. LB, vadovaudamasis Europos Sąjungos direktyvų reikalavimais, tarptautiniais standartais ir geriausia draudimo priežiūros praktika, vykdo draudimo rinkos dalyvių priežiūrą bei teisinį reglamentavimą.

LB, kaip draudimo sektoriaus priežiūros institucija, rengia ir tvirtina, keičia ir pripažįsta netekusiais galios teisės aktus, reglamentuojančius draudimo, perdraudimo, draudimo ir perdraudimo tarpininkavimo veiklą, išduoda draudimo veiklos, perdraudimo veiklos ir draudimo brokerių įmonių veiklos licencijas ir panaikina jų galiojimą[13].

Lietuvos bankas atlieka nuolatinę draudimo rinkos dalyvių priežiūrą: tikrina įmones, analizuoja draudimo rinkos dalyvių finansines ir statistines ataskaitas, verslo planus ir kitą pateikiamą informaciją. Nuolat atliekama draudikų veiklos rezultatų analizė (finansinių ir statistinių ataskaitų pagrindu), kontroliuojama, kaip vykdomi normatyvai. 2013 m. spalio 3 d. Lietuvos Banko valdyba priėmė nutarimą Nr. 03-162 „ Dėl draudimo brokerių įmonių finansinių ir statistinių duomenų teikimo“, pagal kurį patvirtintos draudimo brokerių įmonių LB teikiamų ataskaitų formos: ne gyvybės draudimo tarpininkavimo veiklos statistinė ataskaita, gyvybės draudimo tarpininkavimo veiklos statistinę ataskaitą , pelno (nuostolių), balansinė, nuosavo kapitalo struktūros, minimalaus nuosavo kapitalo įvertinimo ir kt. ataskaitos.

LB kontroliuoja, ar draudikai ir draudimo tarpininkai vykdo teisės aktų, reglamentuojančių jų veiklą, reikalavimus bei licencijavimo sąlygas. Draudikų ir draudimo tarpininkų priežiūra vykdoma analizuojant jų finansinių ir statistinių ataskaitų duomenis bei kitą priežiūros institucijai pateikiamą informaciją (atliekant dokumentinę priežiūrą), taip pat inspektuojant įmones.

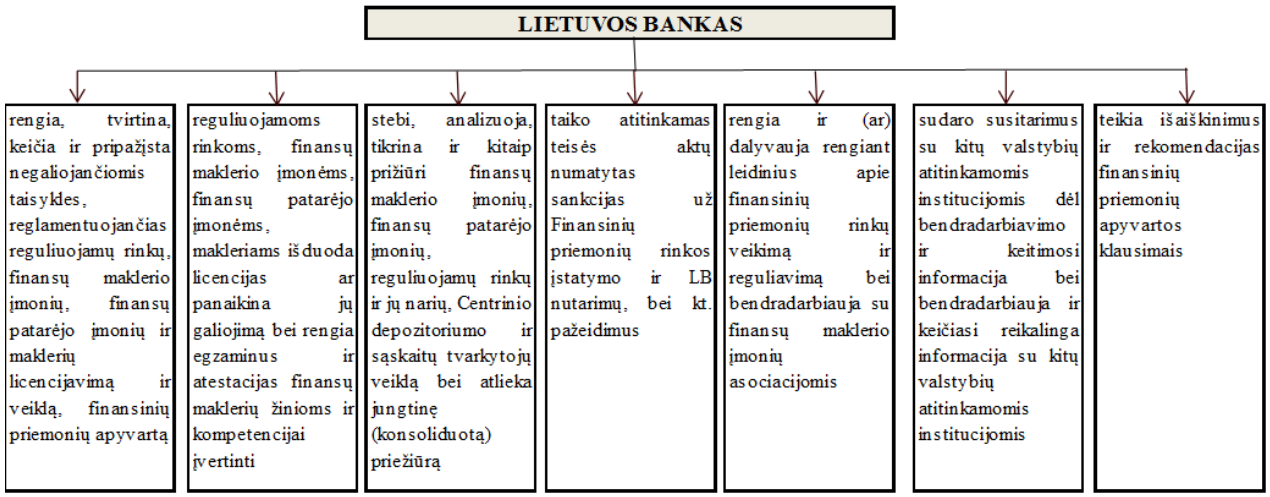
Aktyviai dalyvaudamas formuojant bei įgyvendinant valstybės draudimo ir draudimo priežiūros politiką ir siekdamas informuoti visuomenę apie pasikeitimus draudimo rinkoje, Lietuvos bankas nuolat analizuoja draudimo rinkos rodiklius ir prognozuoja jos vystymosi tendencijas. Lietuvos bankas stebi draudimo įmonių, registruotų LR, finansinę būklę, kontroliuoja, kaip vykdomi techninių atidėjinių pakankamumo, jų padengimo turtu, mokumo atsargos, garantinio fondo, persidraudimo reikalavimai, vertina jų vidaus kontrolės ir rizikos valdymo sistemų veiksmingumą bei draudimo įmonių elgseną rinkoje vartotojų atžvilgiu. Draudikai privalo laikytis nustatytų viešai skelbiamos

[13]Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 200 str. 1-2 d./ 2003 m. rugsėjo 18 d. Nr. IX-1737, Nauja įstatymo redakcija nuo 2016 m. sausio 1 d.

informacijos reikalavimų. Draudimo įmonės ar filialo interneto svetainėje privalo būti esminė informacija apie įmonę, finansinės ataskaitos, draudimo produktų aprašymai, išmokų mokėjimo, skundų ir ginčų nagrinėjimo tvarkos, priklausomų draudimo tarpininkų sąrašai.

LB, kaip draudimo sektoriaus priežiūros institucija, atlikdamas savo funkcijas, turi teisę atlikti draudimo įmonių, perdraudimo įmonių, draudimo tarpininkų įmonių, Lietuvos Respublikoje įsteigtų užsienio valstybių draudimo ir perdraudimo įmonių filialų ir nepriklausomų draudimo tarpininkų įmonių filialų patikrinimus bei taikyti poveikio priemones asmenims, pažeidusiems Draudimo įstatymą ir kitus draudimo, perdraudimo ir draudimo tarpininkavimo veiklą reglamentuojančius LR teisės aktus. LB turi teisę taikyti tokias poveikio priemones kaip: įspėti įmonės dėl veiklos trūkumų ar pažeidimų ir nustatyti šių trūkumų bei pažeidimų pašalinimo terminus, skirti administracines nuobaudas, skirti baudas, areštuoti įmonių/filialų turtą, dengiantį draudimo techninius atidėjinius, panaikinti veiklos licencijos Lietuvos Respublikoje galiojimą, visam laikui uždrausti priklausomam draudimo tarpininkui vykdyti draudimo tarpininkavimo veiklą ir kt.

Finansinių priemonių sektoriaus priežiūra. Finansinių priemonių rinkos dalyvių priežiūros pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad šalies finansų rinka veiktų sąžiningai, efektyviai ir skaidriai, mažinti rinkos sisteminę riziką, skatinti tvarią plėtra ir užtikrinti investuotojų informavimą bei apsaugą (F. Jasevičienė, 2012).

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos Finansinių priemonių rinkų įstatymą Nr. XI-1672, 2011-11-17, Žin., 2011, Nr. 145-6818 (2011-12-01)

15 pav. Lietuvos banko funkcijos vykdant finansinių priemonių sektoriaus priežiūrą

LR Finansinių priemonių rinkų įstatymo 70 str. 2 d. numatyta, kad LB įgyvendinant nustatytus investicinių paslaugų sektoriaus priežiūros, Lietuvos bankas atlieka daug funkcijų (žr. 13 pav.). Lietuvos banko, kaip finansinių priemonių sektoriaus priežiūros institucijos pagrindiniai uždaviniai yra prižiūrėti, kaip laikomasi sąžiningos prekybos taisyklių finansinių priemonių apyvartoje ir imtis galimų priemonių, užtikrinančių veiksmingą finansinių priemonių rinkų veikimą ir investuotojų apsaugą. Taip

pat LB, kaip priežiūros institucija turi teikti pasiūlymus dėl valstybės ekonominės politikos, skatinančios finansinių priemonių rinkų plėtrą, formavimo bei skleisti informaciją apie finansinių priemonių rinkų veikimo principus.

1.4. Finansų sektoriaus priežiūros veiksnių ir finansinio stabilumo ryšys

Ekonomika yra nuolat veikiama didesnių ar mažesnių šokų, trukdančių įsivyrauti nuolatinei jos pusiausvyrai, todėl *finansų sistemos stabilumas* – plati sąvoka, neturinti standartinio tarptautinio apibrėžimo. Dažniausia vartojami daugialypiai apibrėžimai leidžia ją apibūdinti kaip nestabilią tuomet, kai sutrikdomas ekonominis aktyvumas ir sistema kelia grėsmę pačiai ekonomikai (I. Deksnytė, 2010).

R.C. Mills, J. Macfarlane (1999) apibrėžia *finansinį stabilumą* kaip finansų krizių išvengimą. Iš esmės finansinis stabilumą galima apibūdinti kaip finansų sistemos atsparumą ekonominiams šokams, todėl krizinių situacijų nebuvimas yra vienas pagrindinių finansinio stabilumo rodiklių. Pasak L. Gudelytės, M. Valužio (2012), vienas iš pagrindinių ***finansinio nestabilumo*** priežasčių yra nuolat besikeičiantys nestabilumą lemiantys veiksniai. Finansinės inovacijos, nauji produktai ryškiai pakeitė šalių finansų sistemas, kartu ir finansinių krizių pobūdį bei atsiradimo priežastis. Bankų indėlininkų polinkis staigiai atsiimti didžiąją dalį indėlių tapo reta išsivysčiusių valstybių finansinių krizių priežastimi, nes daugelis šalių įdiegė pažangias indėlių draudimo sistemas. Išplėtotose finansų rinkose viena pagrindinių finansinio nestabilumo priežasčių tapo likvidumo problemos. Tarptautinių tarpbankinių rinkų stabilus veikimas bei vietinių ir tarptautinių mokėjimo sistemų sklandus darbas taip pat tapo svarbiu veiksniu, užtikrinančiu bendrą šalių finansinį stabilumą.

Tuo tarpu A. Crockett (1997) finansinį stabilumą apibrėžia kaip pagrindinių institucijų ir rinkų, sudarančių finansinę sistemą, stabilumą. Jo teigimu, finansų sektoriaus stabilumas yra būtina stiprios šalies finansų sistemos, gebančios atlaikyti ekonominius smūgius, sąlyga. Taip pat A. Crockett (1997) pabrėžia, kad finansiniam stabilumui tiesioginės įtakos turi finansų sektoriaus priežiūra, jos elementai ir struktūra. Finansų sektoriaus institucijų priežiūros veiksmingumas yra vienas iš svarbiausiu veiksnių siekiant užtikrinti sėkmingą finansų sistemos funkcionavimą ilguoju laikotarpiu. Nuo šios priežiūros veiksmingumo priklauso finansų sistemos stabilumas ir finansų įstaigų veiklos efektyvumas, skatinantis šalies finansų rinkų plėtrą ir pritraukiantis į šalį kapitalo bei užsienio investicijų srautus.

Anot L. Gudelytės, M. Valužio (2012), „centriniai bankai siekia finansų sistemos stabilumo, t.y. tokios finansų sistemos būklės, kai ji yra pajėgi sklandžiai atlikti tris pagrindines funkcijas: perskirstyti kapitalo išteklius laiko ir vietos atžvilgiu, tinkamai įvertinti galimą riziką bei atlaikyti vidaus ir išorės šokus. Tai pat autoriai pažymi, kad iki šiol vyravęs centrinių bankų požiūris į pinigų politiką ir finansų sistemos stabilumo užtikrinimą rodo, kad pirmenybė buvo teikiama kainų, o ne finansų sistemos stabilumo tikslui. Skeptiškas ekonominės politikos vykdytojų požiūris į būtinybę reaguoti atsiradus finansų sektoriaus sutrikimo požymių grindžiamas argumentais, kad susidarančius kainų burbulus ir jų

mastą sunku numatyti, neaišku, kokia gali būti finansų sektoriaus reakcija į centrinio banko sprendimą keisti palūkanų normas dėl kainų burbulų susidarymo“ (p. 299). Nors teoriniu lygmeniu pasiekta didelė pažanga analizuojant finansų krizių priežastis, teisinėmis normomis ar priemonėmis finansų sistemos stabilumo užtikrinimo funkcijos vykdytojas daugelyje šalių nėra nustatytas. Todėl taikoma nevienoda praktika: vienose šalyse tokia funkcija nepriskiriama nė vienai konkrečiai institucijai, kitose šalyse finansų sistemos stabilumo užtikrinimas laikomas centrinio banko prerogatyva, kai kuriose – finansų sektoriaus priežiūros institucijų funkcija. D. Zaleckienė (2012) teigia, kad būtent *finansų sektoriaus priežiūros veiksmingumas (efektyvumas)* yra vienas iš svarbiausių finansinio stabilumo užtikrinimo veiksnių. Nuo priežiūros veiksmingumo priklauso ir finansinių institucijų veiklos efektyvumas, skatinantis šalies finansų rinkų plėtrą.

Taigi, finansų sistemos stabilumo užtikrinimas yra vienas iš svarbiausių finansų sektoriaus priežiūros tikslų. Šiam tikslui įgyvendinti taikoma sisteminė priežiūra, kuri būtina tais atvejais, kai prognozuojami makroekonominiai finansų institucijos žlugimo padariniai yra didesni už jos turto vertę, o vadovai, priimdami sprendimus, atsižvelgia tik į banko interesus, o ne į jo žlugimo makroekonominius padarinius. Tiek draudimo sektoriaus, tiek ir vertybinių popierių rinkos dalyvių veiklos sisteminė rizika yra mažesnė palyginti su kredito įstaigų veiklos sistemine rizika. Tačiau VP rinkos dalyvių ir draudimo įmonių žlugimas tam tikrais atvejais gali nulemti sisteminės rizikos atsiradimą, ypač tuomet, kai minėtos finansų įstaigos įeina į finansinę grupę, apimančią ir bankus. Antroji priežiūros rūšis – riziką ribojantis reguliavimas. Ir sisteminės finansų sektoriaus priežiūros objektas, ir riziką ribojančio reguliavimo objektas yra tas pats – institucijos finansinė būklė ir jos saugumas. Tačiau iš esmės skiriasi sisteminės priežiūros ir riziką ribojančio reguliavimo tikslas. Kitaip nei sisteminės priežiūros atveju, pagrindinis riziką ribojančio reguliavimo tikslas – finansų institucijų klientų interesų apsauga. Žlugus finansų įstaigai, jos klientai patiria nuostolių net ir tais atvejais, kai žlugusi institucija nesukelia jokios sisteminės rizikos.

2007 m. prasidėjusi finansų krizė atskleidė svarbių finansų priežiūros trūkumų. Paaiškėjo, kad esamų priežiūros priemonių nepakanka, kad būtų galima išvengti krizės, ją suvaldyti ir įveikti. Nacionaliniai priežiūros modeliai atsiliko nuo šiandienos realybės - integruotų ir tarpusavyje susijusių Europos finansų rinkų, kuriose daug finansų įmonių veikia tarpvalstybiniu mastu. Finansų įstaigų veiklos pokyčiai lėmė šių įstaigų priežiūros pokyčius, dėl šios priežasties kai kuriose šalyse pasikeitė ir taikomi finansų įstaigų priežiūros modeliai. Daugelyje pasaulio šalių vyrauja specializuotos finansų įstaigų priežiūros tarnybos, kur už kredito įstaigų priežiūrą dažniausiai yra atsakingas šalies centrinis bankas. D. Raškinio (2012) teigimu, daugelis autorių laikosi nuomonės, kad finansų įstaigos priežiūros modelio pasirinkimas daro tiesioginę įtaką priežiūros veiksmingumui ir finansinio stabilumo užtikrinimui. Pažymėtina, kad Europos Sąjungoje nėra aiškaus ir vienodo finansų sektoriaus priežiūros institucinio modelio, kuris galėtų būti pritaikytas visose valstybėse narėse, todėl kiekviena valstybė

narė ieško geriausio jai tinkančio modelio. Tam turi įtakos kiekvienos valstybės ekonominė ir socialinė raida, prižiūrimų sektorių savita specifika, vykstantys socialiniai pokyčiai ir kt..

Siekiant veikti efektyvioje priežiūros sistemoje, institucijos, vykdančios finansų sektoriaus įstaigų priežiūrą, privalo aiškiai apsibrėžti tikslus ir atsakomybės ribas. Labai svarbu, kad priežiūros institucijos būtų politiškai nepriklausomos, o jose vykstantys procesai būtų skaidrūs, valdymas tinkamas. Priežiūros institucijos turi turėti pakankamai išteklių savo veiklai vykdyti ir privalo būti atskaitingos už savo pareigų vykdymą. Priežiūrai vykdyti privalo būti sukurta teisinė bazė, apimanti nuostatas dėl licencijų bankams suteikimo ir nuolatinės bankų priežiūros, suteikianti teisę spręsti, kaip laikomasi įstatymų ir saugios bei patikimos veiklos principų, ir garantuojanti teisinę priežiūros institucijų darbuotojų apsaugą. Privalo būti sukurta ir įdiegta efektyvi apsikeitimo informacija tarp priežiūrą vykdančių institucijų sistema, užtikrinanti šios informacijos konfidencialumą[14].

L. Gudelytė, M. Valužis (2012) teigia, kad poreikis imtis priemonių finansiniam stabilumui palaikyti yra pagrįstas prielaidą, kad finansų sektorius savaime ne visada jį užtikrina, t.y. jis negali veikti efektyviai, nors kita vertus, žinoma ir tai, kad nemažai krizių kilo būtent dėl finansų rinkų reguliavimo priemonių (bazinių palūkanų normų nustatymas, investavimo ir kreditavimo apribojimai ir pan.) neefektyvaus taikymo. Autoriai pabrėžia, kad mažinant finansų sektoriaus ydų poveikį, svarbu nesukurti papildomų sektoriaus išklaipymų. M. Quintyn, M. Taylor pabrėžia, kad daugumos finansų krizių per pastaruosius dešimtmečius (Rytų Azijos, Rusijos, Turkijos, Lotynų Amerikos ir kt.) padėtis tik blogėdavo po politinio kišimosi į finansų sektoriaus reguliavimą. Todėl, jų teigimu, priežiūros tarnybų nepriklausomumas yra labai svarbus finansų sektoriaus priežiūros veiksmingumo užtikrinimui. Autoriai nurodo keturis būtinus finansų sektoriaus priežiūros institucijų nepriklausomumo aspektus – politinis, organizacinis, institucinis ir finansinis nepriklausomumas. Taip pat ir Pasaulio banko atlikti tyrimai rodo (2006), kad siekiant užtikrinti finansų sektoriaus priežiūros efektyvumą, būtina užtikrinti priežiūros institucijų nepriklausomumą. Tačiau nepriklausomumas čia turėtų būti suprantamas ne tik kaip institucinis, t.y. skaidri priežiūros institucijos vadovų priėmimo ir atleidimo procedūra, vadovams keliami pakankami reikalavimai, sprendimų viešumas ir pagrįstumas, nacionalinės valdžios įtakos sprendimams negalimumas), bet ir kaip finansinis – priežiūros institucija neturėtų būti išlaikoma iš valstybės biudžeto (K. K. Mwenda, 2006).

1.5.1. Finansų sektoriaus priežiūros efektyvumo konceptualus modelis

Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima išskirti kelių lygmenų finansų sektoriaus priežiūros efektyvumo koncepcijas:

I. Aukščiausiojo hierarchinio lygmens koncepcijos:

- Keliami priežiūros reikalavimai ir normatyvai;

[14] Bazelio bankų priežiūros komiteto 2006 m. „Pagrindiniai efektyvios bankų priežiūros principai“

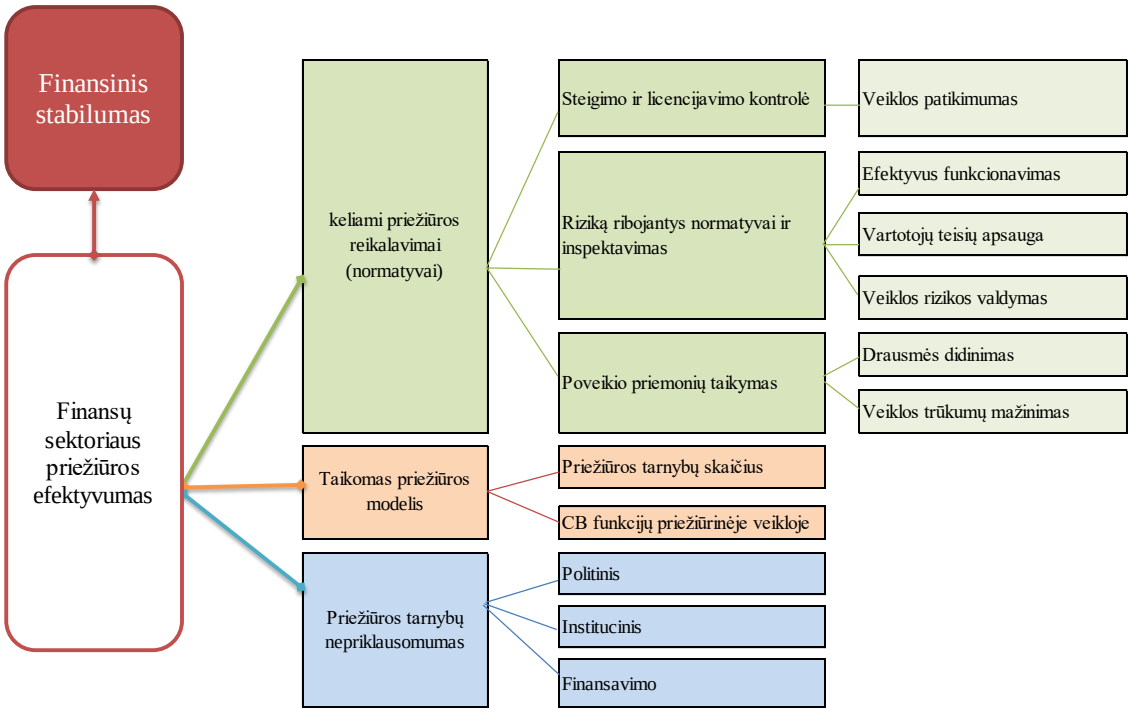
- Taikomas priežiūros modelis;
- Priežiūros tarnybų nepriklausomumas.

II. Antrojo hierarchinio lygmens koncepcijos:

- Steigimo ir licencijavimo kontrolė;
- Riziką ribojantys normatyvai ir inspektavimas;
- Poveikio priemonių taikymas.
- Centrinio banko dalyvavimo priežiūrinėje veikloje;
- Priežiūros institucijų skaičiaus (konsolidavimas)

III. Trečiojo hierarchinio lygmens koncepcijos:

- Veiklos patikimumas;
- Efektyvus funkcionavimas;
- Vartotojų teisių apsauga;
- Drausmės didinimas;
- Veiklos trūkumų mažėjimas.

Šaltinis: sudaryta autorės

16 pav. Finansų sektoriaus priežiūros efektyvumo konceptualus modelis

Konceptualaus tyrimo metu atskleista finansų sektoriaus priežiūros efektyvumo įtaka finansiniam stabilumui, išskiriant priežiūros taikomų reikalavimų (normatyvų), taikomų priežiūros modelių bei priežiūros institucijų nepriklausomumo aspektus.

Iškelta pradinė hipotezė:

H_1: Finansų sektoriaus priežiūros efektyvumas priklauso nuo taikomo priežiūros modelio ir jį įtakojančių veiksnių.

Apibendrinant galima teigti, kad finansų sektoriaus vaidmuo ES šalyse yra ženklus, kadangi bet kokie sutrikimai jo veikloje gali turėti neigiamų padarinių visai Sąjungos ekonomikai ir jos stabilumui. Netinkama finansų sektoriaus priežiūra ir reguliavimas laikomi viena pagrindinių priežasčių daugelio finansų krizių, taigi nuo priežiūros veiksmingumo priklauso ES finansų sistemos stabilumas ir finansų įstaigų veiklos efektyvumas. Priežiūros efektyvumui turi tiesioginės įtakos trys pagrindiniai veiksniai: taikomas priežiūros modelis, priežiūros tarnybų nepriklausomumas bei keliami reikalavimai ir normatyvai finansų įstaigoms.

Nuo taikomo valstybėje narėje finansų sektoriaus priežiūros modelio priklauso finansų sektoriaus priežiūros institucijų skaičius ir jų funkcijų paskirstymas (konsolidavimas). Beveik visų ES šalių taikomi priežiūros modeliai skiriasi, tačiau pagal tam tikrus pasikartojančius požymius jie skirstomi į keturias grupes (žr. 1 lentelė). Tarptautinė finansų krizė paskatino priežiūros modelių kaitą ES šalyse, vis dažniau imtas naudoti konsoliduotos priežiūros modelis, kaip efektyvesnis užtikrinant bendrą priežiūros praktiką ir standartus, taip pat išvengiant komunikacijos problemų, kurių kyla tarp skirtingų priežiūros institucijų ir dėl to priimamų netinkamų sprendimų. Tačiau finansų sektoriaus priežiūros modelių efektyvumas ir jų galimybė užtikrinti finansų sistemos stabilumą, turėtų būti nuolatos tiriami.

Siekiant veikti efektyvioje finansų sektoriaus priežiūros sistemoje ir tuo užtikrinti finansinį stabilumą, paskirtos priežiūros institucijos turi būti politiškai bei finansiškai nepriklausomos, jose vykstantys procesai skaidrūs, valdymas tinkamas. Taip pat finansų sektoriaus priežiūros efektyvumui tiesioginės įtakos turi vykdoma sisteminė priežiūra ir šio sektoriaus dalyvių riziką ribojantis reguliavimas, kurių objektas yra finansų įstaigos būklė ir jos saugumas. Šie veiksniai tiesiogiai įtakoja finansų sektoriaus veiklos rizikos valdymą ir veiklos trūkumų mažinimą, drausmės ir finansų įstaigų klientų interesų apsaugos didinimą, veiklos patikimumo ir efektyvaus funkcionavimo skatinimą, kas savo ruožtu turi tiesioginės įtakos finansiniam stabilumui.

2. FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS VEIKSNIŲ VERTINIMO METODOLOGIJA

Šioje baigiamojo magistro darbo dalyje pateikiama tyrimo metodologija, pagrindžiami tyrimui pasirinktų instrumentų tinkamumas, jų ypatumai norimiems rezultatams gauti, detaliai aprašomi tyrimui pasirinkti rodikliai ir jų reikšmė tyrimo objektui.

2.1. Empirinio tyrimo pagrindimas

Pirmoje darbo dalyje apibrėžti finansų sektoriaus priežiūros efektyvumo veiksniai turintis įtakos finansinio stabilumo užtikrinimui. Tačiau skirtingi veiksniai nevienodai veikia finansinį stabilumą.

Empirinio tyrimo tikslas - atskleisti taikomų priežiūros modelių ir ES centrinių bankų vaidmens finansų sektoriaus priežiūroje įtaką finansinio stabilumo užtikrinimui.

Siekiant įvertinti svarbiausius, t.y. turinčius didžiausią įtaką, finansų sektoriaus priežiūros veiksnius, darbe naudojami istorinis, lyginamasis, statistinių duomenų tyrimo bei sisteminis – aprašomasis metodai.

Istorinis tyrimo metodas naudojamas siekiant atskleisti ES šalių finansų sektoriaus priežiūros institucijų ir centrinių bankų funkcijų bei vaidmens kaitą ES šalių finansų sektoriaus priežiūros srityje, taikomų priežiūros modelių įtaką ES šalių finansiniam stabilumui užtikrinti.

Lyginamasis tyrimo metodas atliekamas trimis aspektais:

1) lyginant skirtingų ES valstybių centrinio bankų vaidmenis priežiūrinėje finansų sektoriaus veikloje ir priežiūros institucijų skaičių, bei atskleidžiant skirtumus;
2) lyginant ES šalių bankų sektorių veiklos rezultatų statistinius rodiklius susistemintus pagal taikomus priežiūros modelius;
3) teoriniu požiūriu lyginant skirtingų priežiūros modelių įtaka ES šalių finansų sektoriaus rezultatams, jas apibendrinant ir formuluojant išvadas.

Sisteminis - aprašomasis tyrimo metodas naudojamas apibendrinat gautus ir ištirtus statistinius duomenis, pateikiant apibendrinimus ir išvadas, susisteminant gautus tyrimo rezultatus.

2.2. ES šalių priežiūros modelių ir centrinių bankų funkcijų vertinimo metodika

Daugelis autorių laikosi nuomonės, kad finansų sektoriaus priežiūros modelio pasirinkimas daro tiesioginę įtaką priežiūros veiksmingumui ir finansinio stabilumo užtikrinimui. Todėl atliekant tyrimą analizuojami skirtingų finansų sektoriaus priežiūros modelių ES šalyse įtaką ir priežiūros veiksmingumas, nustatant priežiūros institucijų skaičių ir jų funkcijas.

Darbe lyginami ES šalių centrinių bankų vaidmenys finansų sektoriaus priežiūros srityje. Tam tikslui pasiekti, tyrimas atliekamas remiantis ekonomikos mokslų profesoriaus Donato Masciandro

(2004) metodologija, pagal kurią analizuojamas centrinio banko vaidmuo finansų sektoriaus priežiūros veikloje ir finansų sektoriaus priežiūros institucijų konsolidavimas. Taip pat naudojama ECB statistinių duomenų saugyklos, ES ir Tarptautinio valiutos fondo bei ES valstybių narių priežiūros institucijų tinklalapiuose pateikiama informacija, kt. literatūra.

Vertinant centrinio banko vaidmenį bei jo įtraukimo į finansų sektoriaus priežiūrą laipsnį, taip pat kiek ir kokios institucijos atlieka ES šalių finansų sektorių priežiūrą taikomas „***CBFA Index***“ (Central Bank as Financial Authority Index) ir„***FAC Index***“ (Financial authorities consolidation index).

FAC indeksas. Transformuojant kokybinę informaciją į kiekybinius rodiklius, priskiriama skaitinė reikšmė kiekvienam priežiūros režimo tipui, siekiant atkreipti dėmesį į priežiūroje dalyvaujančių institucijų skaičių. Kuo didesnis priežiūros institucijų konsolidavimo laipsnis, tuo didesnė indekso reikšmė.

FAC indeksų skalė:

7 - visų trijų sektorių priežiūrą atlieka viena priežiūros institucija (viso viena priežiūros institucija);

5 - viena institucija atsakinga už bankų ir vertybinių popierių sektoriaus priežiūrą (viso dvi priežiūros institucijos);

3 - viena institucija atlieka draudimo ir vertybinių popierių arba draudimo ir bankų sektorių priežiūrą (viso dvi priežiūros institucijos);

1 – specializuota institucija kiekvienam sektoriui (viso trys priežiūros institucijos).

Dėl vyraujančios kiekvienos šalies finansų sektoriuje bankų ir vertybinių popierių rinkos svarbos bei reikšmės, lyginant juos su draudimo sektoriumi, vienai institucijai už bankų ir vertybinių popierių sektoriaus priežiūrą priskirta indekso reikšmė „5“. Taip pat pažymima, kad konsoliduotos priežiūros šalyse, pasireiškia aukštesnio lygio priežiūros konsolidavimas tarp bankų ir vertybinių popierių sektoriaus priežiūros nei tarp bankų ir draudimo sektoriaus priežiūros. Tokiu atveju, įgaliojimų laipsnis priežiūroje, esant kitoms vienodoms sąlygoms, yra didesnis.

Yra šalių, kuriose vieną sektorių prižiūri daugiau nei viena priežiūros institucija, todėl tokiais atvejais, kai yra vienas sektorius su dviem priežiūros institucijomis ir bent viena iš šių institucijų atsakinga už dar vieno sektoriaus priežiūrą, pridedamas 1-as. Taip pat atimamas 1-as, jei šalyje yra bent vienas finansų sektorius su dviem priežiūros institucijomis, tačiau nei viena iš jų nėra atsakinga už kito sektoriaus priežiūrą.

Vertinant FAC rodiklius ES mastu bus apskaičiuojamas šio rodiklio (28-ių šalių) vidurkis. Apskaičiuojant FAC indeksus nenagrinėjamos tokios kokybinės charakteristikos kaip teisinė aplinka ir geografinė padėtis, priežiūros tarnybų nepriklausomumas nuo politinių veiksnių, atskaitomybės

laipsnis. Taip bus nagrinėjama tik institucijų, dalyvaujančių finansų sektoriaus priežiūroje skaičius ES šalyse.

Siekiant atsakyti į klausimą, ar yra ryšys tarp ES šalių finansų sektorių dydžių, jų koncentracijos ir priežiūros institucijų konsolidavimo lygio, ir kokio pobūdžio yra ši priklausomybė, apskaičiuojamas ES šalių FAC indekso ir finansų sektorių, t.y. ES šalių kredito institucijų sektorių (MFI), investicinių fondų sektorių ir finansinių priemonių korporacijų sektorių dydžių (vienetais) Pirsono koreliacijos koeficientas. Šiam tikslui pasiekti bus naudojamos jau apskaičiuotos FAC indekso reikšmės ir iš ECB statistikos duomenų bazės gauti duomenys apie ES šalių finansų sektoriuose dalyvaujančių įstaigų skaičių (žr. 3 priedas).

CBFA indeksas. Norint apibrėžti, kokį vaidmenį finansų sektoriaus priežiūrinėje veikloje turi ES šalių centrinis bankas, taikomas CBFA indeksas. Atsižvelgiant į tai, kurio sektoriaus priežiūroje (bankų, vertybinių popierių, draudimo) dalyvauja šalies centrinis bankas, priskiriamas atitinkamas indeksas:

1 -centrinis bankas nėra atsakingas už finansų sektoriaus priežiūrą;

2 - centrinis bankas yra atsakingas už vieno iš finansų sektoriaus priežiūrą;

3 – centrinis bankas atlieka dviejų sektorių priežiūrą;

4 – centrinis bankas atsakingas už visų trijų sektorių priežiūrą.

Vertinant CBFA rodiklius ES mastu bus apskaičiuojamas šio rodiklio (28-ių šalių) vidurkis.

2.3. ES šalių priežiūros modelių įtakos finansų sektoriaus veiklos rodikliams vertinimo metodika

Finansų sektoriaus rodiklių ES šalyse lyginimo tikslas - išanalizuoti ES šalių bankų sektorių veiklos rodiklius, grupuojant juos pagal taikomus ES šalyse priežiūros modelius, ir pagal gautų rezultatų duomenis pagristi priežiūros modelio įtaką bankų sektorių veiklai ir finansų stabilumui. Tam tikslui pasekti renkami, sisteminami ir pateikiami ES finansų sektorių statistiniai rodikliai, apskaičiuojami jų 2012-2014 m. laikotarpių vidurkiai. Tyrimo metu surinkti ir susisteminti duomenis bei rezultatai palyginami tarpusavyje, pateikiami grafiškai bei analitinėmis lentelėmis. Pagrindiniai duomenų šaltiniai – Europos centrinio banko statistinių duomenų bazė, Lietuvos bankas.

Pirmoji analizuojamų statistinių rodiklių grupė – ***ES šalių bankų sektorių kapitalo pakankamumo rodikliai***, kurie yra viena iš kelių teisės aktais ir direktyvomis reglamentuotų rodiklių grupė. Atliekant tyrimą bus apskaičiuojami ir vertinami ES šalių narių bankų sektorių *bendrojo kapitalo pakankamumo, pirmo lygio kapitalo pakankamumo ir finansinis sverto koeficientų* 2012-2014 m. laikotarpio vidurkiai.

Kapitalas yra banko veiklos pagrindas, t.y. jis yra savita apsauga, padedanti padengti patirtus nuostolius ir įgalina banką tęsti operacijas išvengiant nemokumo ar bankroto rinkos sukrėtimų ar

ekonominio nuosmukio laikotarpiu, ir tokiu būdu sąlygoja finansų sistemos stabilumą. *Kapitalo pakankamumo rodiklis* kaip banko kapitalo ir turto, įvertinto pagal riziką, santykis parodo, kokiu mastu banko pagal riziką įvertintas turtas yra padengtas bendru banko kapitalu – tiek pagrindiniu arba pirmojo lygio, tiek ir papildomu arba antrojo lygio kapitalu. Tuo tarpu *Finansinio sverto koeficientas (LR)* rodo, kiek nuosavo kapitalo tenka vienam turto Eurui ir atskleidžia banko kapitalo formavimo bei veiklos finansavimo politiką. Aukšta LR rodiklio reikšmė rodo žemesnę banko kapitalo riziką, tačiau pernelyg aukštas rodiklis rodo, kad bankas susiduria su problemomis pritraukdamas finansavimo lėšas iš išorės. Šis rodiklis neturėtų būti žemesnis nei 2% (F. Jasevičienė, 2013, p. 93).

Antroji analizuojamų statistinių rodiklių grupė – ***ES šalių bankų sektorių veiklos efektyvumo rodikliai***. Šią grupę sudaro tokie rodikliai:

Neveiksnios paskolų (palyginti su visų paskolų portfeliu) rodiklis - rodo bankų paskolų portfelio kokybę. Banko rizikos valdyme svarbu užtikrinti paskolų portfelio kokybę ir neveiksnių paskolų portfelio santykio mažėjimą.

Veiklos rezultatas – pelnas (nuostolis), kuris rodo ar bankų sektorius veikia efektyviai ir veiklos generuotos pajamos viršija patirtas išlaidas.

Kita svarbi vertinimo dalis, t.y. trečioji analizuojamų finansinių rodiklių grupė – ***pelningumo rodikliai***. Šią grupę sudaro rodikliai:

Turto pelningumo rodiklis - RoA (*angl*. Return on assets) vienas pagrindinių bankų veiklos efektyvumo vertinimo rodiklių. RoA parodo kokią grąžą sugeneruoja kiekvienas investuotas Euras, t.y. kaip efektyviai bankas panaudoja savo turtą pelnui uždirbti. Šis rodiklis leidžia palyginti skirtingų ES valstybių narių bankų sektorių veiklos efektyvumą. Kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo banko valdomas turtas panaudojamas efektyviau.

Nuosavo kapitalo pelningumo (grąžos) rodiklis „RoE“ rodo kiek banko uždirbto grynojo pelno tenka vienam nuosavo kapitalo Eurui ir yra apibendrinantis grąžos akcininkams matas. Kuo didesnis grynasis pelnas bei kuo su mažesniu banko nuosavu kapitalu jis pasiekiamas, tuo šis rodiklis didesnis.

Grynųjų palūkanų pajamų marža (NIM) - rodiklis parodo banko finansinės veiklos, susijusios su kreditavimu bei lėšų, už kurias mokamos palūkanos, pritraukimu, pelningumą. Tai vienas pagrindinių komercinių bankų veiklos efektyvumo matų ir vienas iš pagrindinių banko sėkmingos veiklos sąlygų.

Tyrimo metu surinkti ES šalių bankų sektorių statistiniai 2012 - 2014 m. rodikliai ir jų apskaičiuoti vidurkiai, susisteminami pagal valstybėse narėse taikomus priežiūros modelius bei palyginami tarpusavyje, gauti duomenis pateikiami grafiškai ir analitinėmis lentelėmis.

3. FINANSŲ SEKTORIAUS PRIEŽIŪROS VEIKSNIŲ VERTINIMAS

Šioje darbo dalyje atliekamas finansų sektorių priežiūros veiksnių vertinimas ES šalyse, siekiant nustatyti priežiūros institucijų konsolidavimo ir taikomo priežiūros modelio įtaką priežiūros efektyvumui ir finansinio stabilumo užtikrinimui. Tam tikslui atskleidžiamas ir palyginamas centrinių bankų įtraukimo į ES šalių finansų sektorių priežiūrinę veiklą laipsnis bei analizuojama kiek ir kokios institucijos atlieka finansų sektoriaus priežiūrą, atliekamas finansų sektoriaus priežiūros modelio įtakos šalių narių bankų sektoriaus veiklos rodikliams vertinimas.

3.1. ES šalių priežiūros institucijų ir centrinių bankų dalyvavimo priežiūrinėje veikloje vertinimas

Finansų sektoriaus veiklos pokyčiai lėmė šių sektoriaus priežiūros pokyčius, dėl šios priežasties kai kuriose šalyse pasikeitė ir taikomi finansų sektoriaus priežiūros modeliai. Daugelyje pasaulio šalių vyrauja konsoliduotos finansų įstaigų priežiūros tarnybos, kur už kredito įstaigų priežiūrą dažniausiai yra atsakingas šalies centrinis bankas. Siekiant atsakyti į klausimą, ar ES finansų sektoriaus priežiūros veiksmingumas priklauso nuo priežiūros modelio ar centrinio banko dalyvavimo priežiūrinėje veikloje, atliekamas tyrimas, kai palyginami šalių Centrinio banko įtraukimo į finansų sektorių priežiūrinę veiklą bei analizuojama priežiūra atsižvelgiant į tai, kiek ir kokios institucijos atlieka finansų sektoriaus priežiūrą. Tuo tikslu apskaičiuojamas ir vertinamas FAC ir CBFA indeksai 2016 m. kovo mėn., vadovaujantis Masciandaro metodika (2004, 2007).

Tyrimo rezultatai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Europos Sąjungos šalių finansų sektorių priežiūros institucijos, CBFA ir FAC indeksai 2016 m.

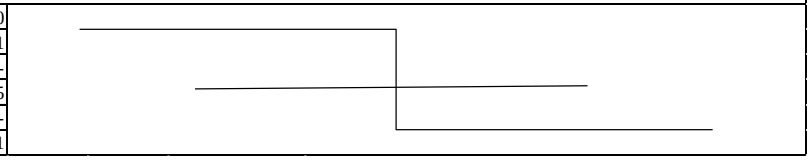
ES šalis	Priežiūros institucija			CBFA indeksas	FAC indeksas	Modelis, 2016	Priežiūros institucijų pavadinimai
	Bankų sektorius	Vertybinių popierių sektorius	Draudimo paslaugų sektorius				
Airija (IE)	CB	CB	CB	4	7	Konsoliduotas	Central Bank of Ireland
Austrija (AT)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	FMA (Austrian Financial Market Authority)
Belgija (BE)	CB	VB	CB	3	3	Twin Peaks	BCB/FSMA
Bulgarija (BG)	CB	VD	VD	2	3	Hibridinis	BNB/FSC (Financial Supervision Commission)
Čekija (CZ)	CB	CB	CB	4	7	Konsoliduotas	CNB (Czech National bank)
Danija (DK)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	DFSA (Danish Financial Supervisory Authority)
Estija (EE)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	The Financial Supervision Authority
Graikija (GR)	CB	V	CB	3	3	Hibridinis	The Bank of Greece/The Hellenic Republic Capital Market Commission
Ispanija (ES)	CB	V	D	2	1	Insititucinis	BdE (Banko de Espana)/CNMV (The National Securities Market Commission)/Dirección General de Seguros y Fondos de Pensiones
Italija (IT)	CB	CB, V	CB, D	4	2	Hibridinis	The Bank of Italy/CONSOB (National Commission for Listed Companies and the Stock Exchange)/IVASS (The Insurance Supervisory Institute)

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

3 lentelės tęsinys

ES šalis	Priežiūros institucija			CBFA indeksas	FAC indeksas	Modelis, 2016	Priežiūros institucijų pavadinimai
	Bankų sektorius	Vertybinių popierių sektorius	Draudimo paslaugų sektorius				
Didžioji Britanija (GB)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	FSA (The Financial Services Authority)
Kipras (CY)	CB	V	D	2	1	Insititucinis	CBC (The Central Bank of Cyprus)/CySEC (The Cyprus Securities and Exchange Commission)/SI (the Superintendent for Insurance Control)
Kroatija (HRV)	CB	CB	CB	4	7	Konsoliduotas	CNB (Croatian National Bank)
Latvija (LV)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	Financial and Capital Market Commission
Lenkija (PL)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	Polish Financial supervision authority
Lietuva (LT)	CB	CB	CB	4	7	Konsoliduotas	LB (Lietuvos bankas)
Liuksemburgas (LU)	BV	BV	D	1	5	Hibridinis	CSSF (The Commission de Surveillance du Secteur Financier)/CAA (Commissariat aux Assurances)
Malta (MT)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	MFSA (The Malta Financial Services Authority)
Nyderlandai (NL)	CB, BV	CB, BV	CB	4	6	Twin Peaks	DNB (De Nederlandsche Bank)/ AFM (Netherlands Authority for the Financial Markets)
Portugalija (PT)	CB	CB, V	D	3	2	Hibridinis	Banco de Portugal/Comissão do Mercado de Valores Mobiliários/Instituto de Seguros de Portugal
Prancūzija (FR)	CB	V	CB	3	3	Hibridinis	ACPR (The Autorité de contrôle prudential et de résolution)/AMF (The Autorité des Marchés Financiers)
Rumunija (RO)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	ASF (The Financial Supervisory Authority)
Slovakija (SK)	CB	CB	CB	4	7	Konsoliduotas	National Bank of Slovakia
Slovėnija (SI)	CB	V	D	2	1	Insititucinis	BoS (Bank of Slovenia)/SMA (Securities Market Agncy)/ISA (Insurance Supervision Agency)
Suomija (FI)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	FIN-FSA (The Financial Supervisory Authority)
Švedija (SE)	B	B	B	1	7	Konsoliduotas	Finansinspektionen
Vengrija (HU)	CB	CB	CB	4	7	Konsoliduotas	Magyar Nemzeti Bank (Central Bank of Hungary)
Vokietija (DE)	B, CB	B	B	1	6	Konsoliduotas	Bundesbank/BaFin (Federal financial supervisory authority)

Viso:			
CB	15	6	10
B	11	11	11
V	-	5	-
D	-	-	5
BV	2	3	-
VD	-	1	1

Šaltinis: sudaryta autorės

Čia:

CB – centrinis bankas;

B – bendra priežiūros institucija visiems trims sektoriams;

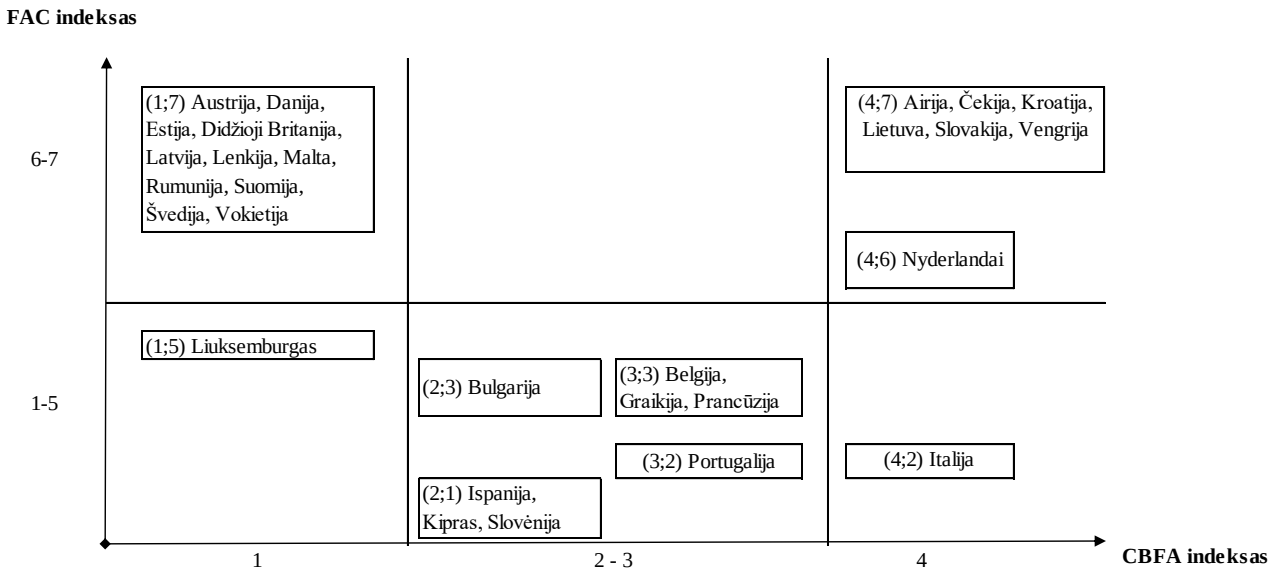
V – institucija, atsakinga tik už vertybinių popierių rinkos priežiūrą;

D – institucija, atsakinga tik už draudimo rinkos priežiūrą;

BV – institucija, atsakinga už bankų ir vertybinių popierių rinkos priežiūrą;

VD – institucija, atsakinga už vertybinių popierių ir draudimo rinkos priežiūrą.

ES šalių FAC indekso vidurkis 5,29 rodo didelį priežiūros institucijų įgaliojimų konsolidavimo lygį. Tuo tarpu CBFA indekso vidurkis 2,29 ES šalyse rodo nedidelį bei labiau kryptingą centrinių bankų dalyvavimą finansų sektoriaus priežiūrinėje veikloje.

Šaltinis: sudaryta autorės

17 pav. ES šalių pasiskirstymas pagal CBFA ir FAC 2016 m. indeksus

17 pav. pateiktas ES šalių pasiskirstymas pagal taikomus finansų sektoriaus modelius, kuriame yra matoma, kad didžioji dalis ES valstybių narių finansų sektoriaus priežiūrą vykdo pagal konsoliduotos priežiūros modelį, tačiau pagal gautus vertinimo rezultatus galima išskirti du pagrindinius ES šalyse dominuojančių modelių tipus:

1. 11-a ES šalių su aukštu priežiūros institucijų įgaliojimų konsolidavimu (FAC indekso reikšmė 7) ir nereikšmingu centrinio banko dalyvavimu priežiūrinėje veikloje (CBFA indeksas visais atvejais lygus 1), dar kitaip vadinamas *bendrosios finansų institucijos režimas* (*ang*. Single Financial Authority Regime). Šalys: Austrija, Danija, Estija, Didžioji Britanija, Latvija, Lenkija, Malta, Rumunija, Suomija, Švedija, Vokietija

2. 12-os ES šalių su žemu priežiūros tarnybų konsolidavimo lygiu, tačiau dideliu centrinio banko dalyvavimu priežiūrinėje veikloje (CBFA indeksas lygus 4 ir 3), t.y. kai centrinis bankas dominuoja finansų sektoriaus priežiūroje. Šalys: Airija, Belgija, Čekija, Graikija, Italija, Kroatija, Lietuva, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Slovakija, Vengrija.

Atliktas vertinimas rodo, ES šalių centrinių bankų vaidmens didėjimą finansų sektoriaus priežiūros srityje tiek mikrolygiu, t.y. vykdant atskirų finansų rinkos dalyvių rizikos ribojimo priežiūrą, tiek makrolygiu, t.y. vykdant viso finansų sektoriaus rizikos ribojimo priežiūrą, bei kad vis daugiau ES valstybių į finansų sektoriaus priežiūrą įtraukia ir centrinius bankus, nors mokslinėje literatūroje galima aptikti argumentų tiek už, tiek prieš priežiūros funkcijų perdavimą CB. Taip Čekija ir Slovakija viso finansų sektoriaus priežiūrą sutelkė centriniame banke dar prieš finansų krizės pradžia, t.y. 2006 m.. 2010 m. Airijoje Finansinių paslaugų reguliavimo institucija (*angl*. Financial Services Regulatory Authority), kuri vykdė finansų rinkos priežiūrą, buvo sujungta su centriniu banku, o nuo 2012 m.

sausio 1 d. Lietuvoje buvo pasirinktas Lietuvos banko, kaip finansų sektoriaus priežiūros institucijos, modelis. Nuo 2013 m. Vokietijos centriniam bankui „Bundesbank“ buvo suteiktas mandatas makrolygio rizikos ribojimo priežiūros srityje ir bendradarbiaudamas su BaFin, jis vykdo bankų ir mokėjimo įstaigų mikrolygio rizikos ribojimo priežiūrą. Vengrijoje centrinis bankas vykdo viso finansų sektoriaus priežiūrą nuo 2013 m. Pokrizinių laikotarpių ES šalyse pastebima tendencija finansų sektoriaus modelių kaitos, dažnu atveju iš institucinio medelio pereinama prie konsoliduotos priežiūros.

Bulgarijoje, Kipre, Portugalijoje, Slovėnijoje, Ispanijoje centrinis bankas vykdo kredito įstaigų priežiūrą. Belgijoje, Graikijoje bei Prancūzijoje centrinis bankas atsakingas už kredito ir mokėjimo įstaigų bei draudimo sektorių priežiūrą.

4 lentelė. ES šalių finansų sektoriaus įstaigų paplitimo ir priežiūros institucijų konsolidacijos ryšys

ES šalis	FAC indeksas	MFIs sektorius	Investicinių fondų sektorius	FVCs sektorius
Airija (IE)	7	515	6379	820
Austrija (AT)	7	684	2102	0
Belgija (BE)	3	112	1411	18
Bulgarija (BG)	3	36	106	8
Čekija (CZ)	7	60	303	-
Danija (DK)	7	115	-	0
Estija (EE)	7	37	35	0
Graikija (GR)	3	57	152	0
Ispanija (ES)	1	298	5500	389
Italija (IT)	2	666	1521	507
Didžioji Britanija (GB)	7	394	-	-
Kipras (CY)	1	61	108	0
Kroatija (HRV)	7	53	92	
Latvija (LV)	7	62	43	0
Lenkija (PL)	7	668	1238	
Lietuva (LT)	7	90	51	0
Liuksemburgas (LU)	5	320	14387	725
Malta (MT)	7	31	629	17
Nyderlandai (NL)	6	130	1711	439
Portugalija (PT)	2	156	517	27
Prancūzija (FR)	3	842	10609	321
Rumunija (RO)	7	42	109	-
Slovakija (SK)	7	29	86	0
Slovėnija (SI)	1	26	118	0
Suomija (FI)	7	290	770	0
Švedija (SE)	7	160	853	4
Vengrija (HU)	7	221	488	-
Vokietija (DE)	6	1800	6173	55
Koreliacijos koeficientas:		*0,019*	*-0,131*	*-0,0814*

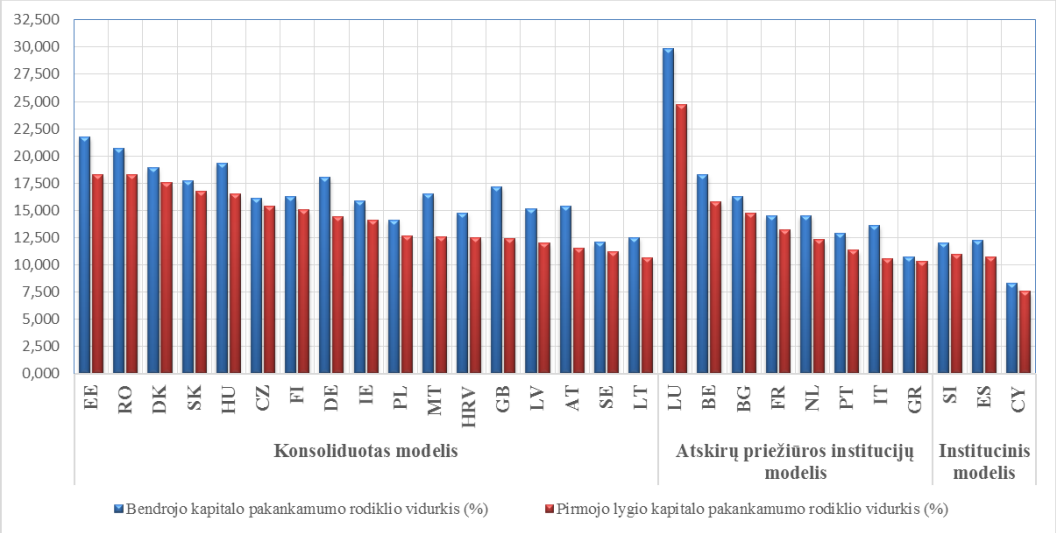
Čia:
„ – „ – nėra duomenų
Šaltinis: sudaryta autorės

Siekiant įvertinti, ar ES šalių narių atskirų finansų sektorių dydis, t.y. jame paplitusių įstaigų skaičius, turi įtakos priežiūros tarnybų konsolidacijos lygiui (FAC indeksui), apskaičiuoti šių rodiklių

koreliacijos koeficientai (žr. 4 lentelę). Apskaičiuoti koeficientai patenka į intervalą (> −0.19 ir < +0.19), tai reiškia, kad statistinio ryšio tarp ES šalių finansų sektoriaus įstaigų paplitimo ir priežiūros tarnybų konsolidavimo lygio nėra.

3.2. Taikomų priežiūros modelių įtakos finansų sektoriaus veiklos rezultatams vertinimas

Vis didėjantis susidomėjimas bankų sistemos stabilumu atsiranda dėl augančios bankų įtakos finansų sistemoje ir ekonomikoje. Kadangi mokslinėje literatūroje sutinkama daugelio autorių nuomonė, kad finansų sektoriaus priežiūros modelio pasirinkimas daro tiesioginę įtaką priežiūros veiksmingumui ir finansinio stabilumo užtikrinimui, ir ES bankų sektorius vaidina svarbų vaidmenį ekonomikoje ir finansiniame Sąjungos stabilume, bei sudaro didžiausią jos finansų sektoriaus dalį (žr. 4 lentelė), todėl atliekant vertinimą analizuojami skirtingų ES šalyse taikomų finansų sektoriaus priežiūros modelių įtaką ir priežiūros veiksmingumas bankų sektorių veiklos rodikliams ir veiklos efektyvumui.

Šaltinis: sudaryta autorės

18 pav. ES šalių bankų kapitalo pakankamumo rodiklių 2012-2014 m. vidurkiai (%)

Konsoliduotos priežiūros modelio šalyse bankų sektorių kapitalo pakankamumo rodiklio vidurkis svyruoja tarp 12,067 – 21,785%, t.y. Švedijoje šis rodiklis yra žemiausias, o Estijoje aukščiausias. Tuo tarpu pirmojo lygio kapitalo pakankamumo rodiklių vidurkiai svyruoja tarp 10,65 – 18,301% (Lietuva; Estija).

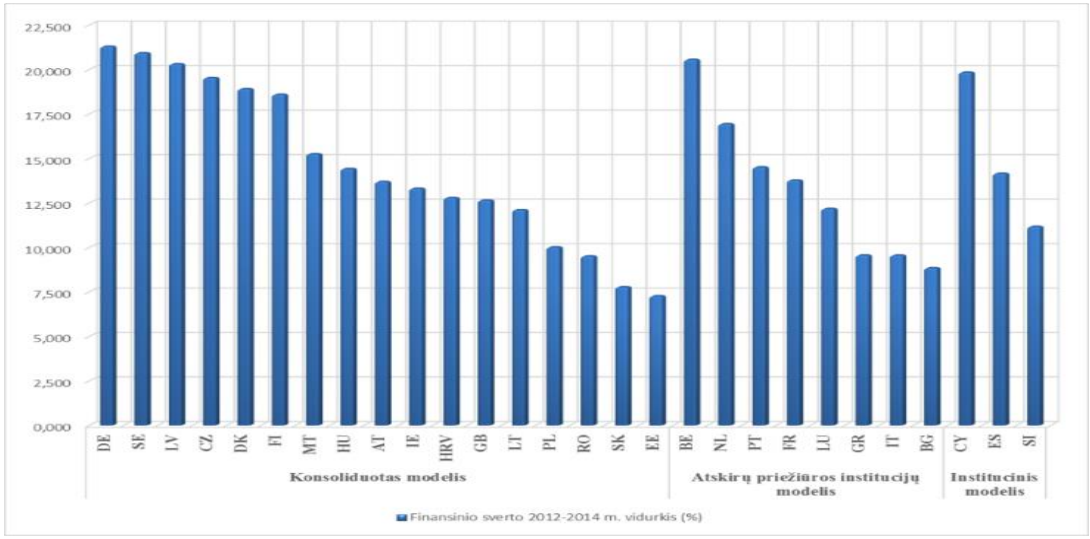
Institucinio priežiūros modelio šalyse bankų sektoriaus bendro kapitalo pakankamumo rodiklių vidurkiai analizuojamu laikotarpius svyruoja 8,313 - 11,99%, I lygio kapitalo pakankamumo rodikliai – 7,576-11,009%. (žr. 5 priedą). Tam turėjo įtakos, kad 2012 m. Kipro bendro ir pirmo lygio kapitalo pakankamumo rodikliai neatitiko reikalavimų ir sudarė 5,235% ir 4,482%, tačiau jau 2013 m. didėjo ir sudarė 11,392% ir 10,671%.

ES šalyse su taikomu atskirų priežiūros institucijų modeliu, kapitalo pakankamumo rodiklių vidurkiai yra aukščiausi, jie svyruoja tarp 10,698- 29,85%, pirmojo lygio – 10,293-24,749%. Tai leidžia daryti išvadą, kad šio modelio šalyse bankai gali užtikrinti saugesnę ir patikimesnę savo šalies bankų veiklą lyginant su kitų priežiūros modelių šalimis.

Atlikta susistemintų pagal taikomus finansų sektoriaus priežiūros modelius ES bankų kapitalo pakankamumo 2012-2014 m. rodiklių analizė parodė, kad nepriklausomai nuo taikomo finansų sektoriaus priežiūros modelio, visų ES šalių bankų sektoriai, išskyrus Kipro 2012 m. (žr. 5 priedas), vykdė kapitalo pakankamumo reikalavimus. Konsoliduotos priežiūros modelio šalių bendras banko sektorių bendrojo kapitalo pakankamumo 2012-2014 m. vidurkis – 16,617 proc., atskirų priežiūros institucijų modelio – 16,338 proc., institucinio priežiūros šalių – 10,855 proc.; I lygio kapitalo pakankamumo vidurkiai: konsoliduotos priežiūros šalyse – 14,243 proc.; atskirų priežiūros institucijų modelio – 14,144 proc., institucinio priežiūros modelio šalių – 9,764 proc. (žr. 8 priedas).

Žemiausi ES šalių pirmo lygio kapitalo pakankamumo rodiklio vidurkiai yra Kipre (7,567 proc.), Graikijoje (10,293 proc.), Italijoje (10,589 proc.) ir Ispanijoje (10,707 proc.), t.y. šalyse su skirtingais taikomais priežiūros modeliais (atskirų priežiūros institucijų ir institucinis modeliai), tačiau kurios yra viename geografiniame regione. Taip pat ir aukščiausi ES šalių bankų sektorių kapitalo pakankamumo rodiklio vidurkiai yra šalyse su skirtingais taikomais priežiūros modeliais (atskirų priežiūros institucijų ir konsoliduotas modeliai), tai Liuksemburge (29,85 proc.), Estijoje (21,785 proc.) ir Rumunijoje (20,734 proc.)

Darytina išvadą, kad ES šalyse taikomas priežiūros modelis neturi įtakos analizuojamai pirmųjų statistinių rodiklių grupei – ES šalių narių bankų sektorių bendrojo kapitalo pakankamumo ir pirmo lygio kapitalo pakankamumo 2012-2014 m. laikotarpio rodikliams.

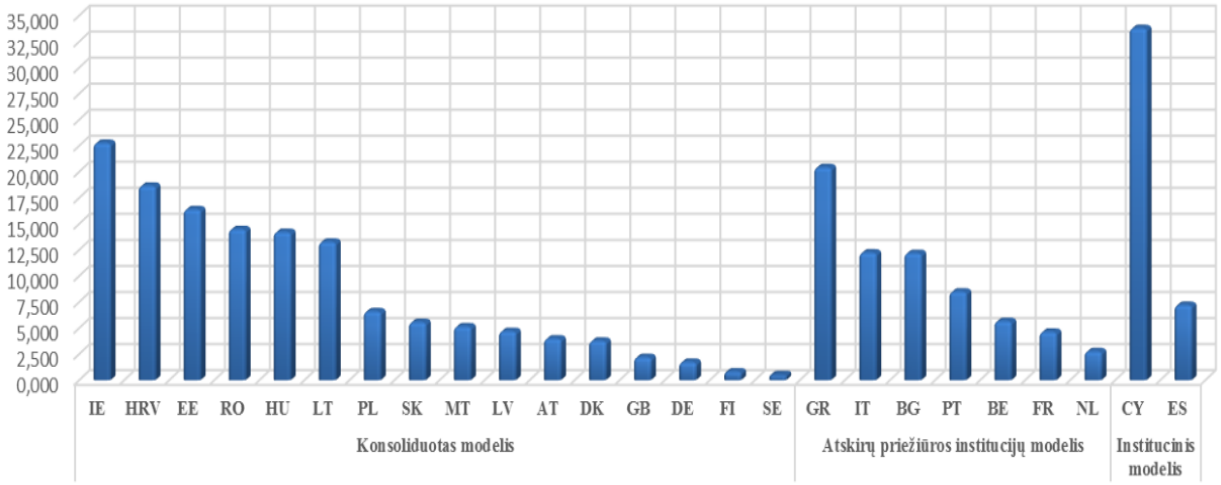

Šaltinis: sudaryta autorės

19 pav. ES šalių bankų finansinio sverto koeficientų 2012-2014 m. vidurkiai (%)

2012-2014 m. visų ES šalių bankų sektoriaus finansinio sverto koeficientas, t.y. nuosavo kapitalo ir turto santykis, nepriklausomai nuo taikomo finansų sektoriaus priežiūros modelio, yra teigiamas ir viršija 2 proc. Šalių narių bankų sektoriaus finansinio sverto koeficiento 2012-2014 m. vidurkiai svyruoja nuo 7,268 % (Estijoje) iki 21,298% (Vokietijoje).

Konsoliduotos priežiūros modelio šalyse 2012-2014 m. bankų sektoriaus finansinio sverto vidurkis svyruoja tarp 7,268% (Estijoje) ir 21,289% (Vokietijoje). Institucinio priežiūros modelio šalyse šio rodiklio vidurkių reikšmės svyruoja tarp 11,167 ir 19,835%, atskirų priežiūros institucijų modelio - 8,843% (Bulgarijoje) – 20,547% (Belgijoje).

Bendras konsoliduoto priežiūros modelio šalių bankų sektorių finansinio sverto 2012-2014 m. vidurkis – 14,261 proc., atskirų priežiūros institucijų modelio – 14,620 proc., institucinio priežiūros modelio šalių – 14,519 proc. (žr. 8 priedas.). Nepriklausomai nuo taikyto finansų sektoriaus priežiūros modelio, didžioji dauguma, t.y. 64% (18 iš 28) ES šalių bankų sektorių 2012-2014 m. turėjo finansinį sverto koeficientą 7 - 15 proc., konsoliduotos priežiūros priežiūros šalyse – 59% šalyse (10-mt iš 17-os šalių), atskirų priežiūros institucijų modelio – 75% (6-ios iš 8-ių šalių); institucinio priežiūros modelio – 67% (2-i iš 3-jų). Todėl darytina išvadą, kad ES šalyse taikomas priežiūros modelis neįtakoja bankų 2012-2014 m. laikotarpio finansinis sverto koeficientų rezultatus.

Šaltinis: sudaryta autorės

20 pav. ES šalių bankų sektorių neveiksnių paskolų 2012-2013 m. vidurkiai (%)

Kadangi ECB statistinių duomenų bazėje nepateikti 2014 m. neveiksnių paskolų (palyginti su visomis paskolomis) rodiklių duomenys, todėl apskaičiuojant ES šalių bankų sektorių neveiksnių paskolų vidurkius buvo imami tik 2012-2013 metų duomenys (žr. 6 priedas).

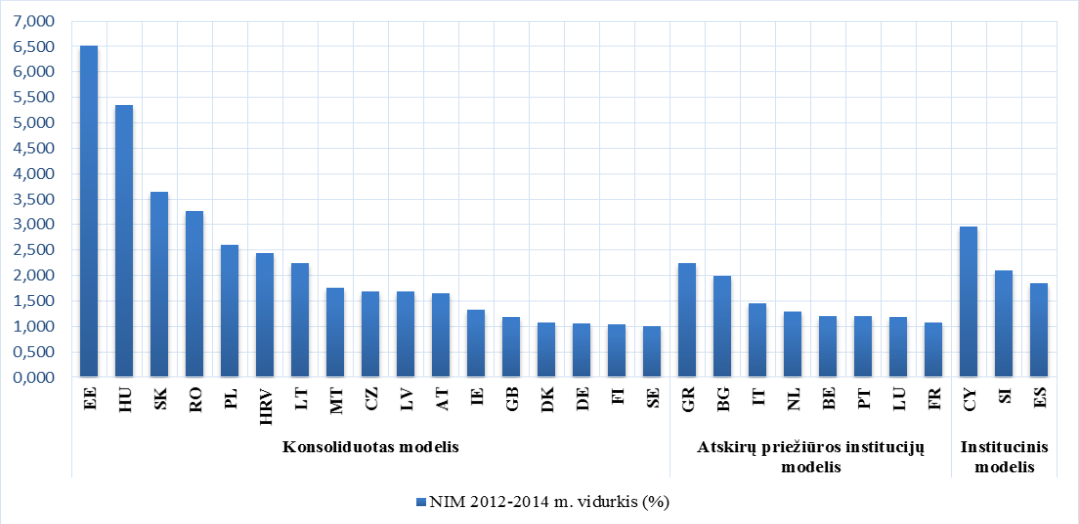
Konsoliduotos priežiūros modelio šalyse neveiksnių paskolų (palyginti su visomis paskolomis) rodiklių 2012-2013 m. vidurkis svyruoja nuo 0,518% (Švedijoje) iki 22,781 % (Airijoje). Lietuvos

bankų sektoriaus neveiksnių paskolų šio laikotarpio vidurkis– 13,291%. Bendras šio modelio šalių neveiksnių paskolų rodiklių vidurkis – 8,442 proc.

Atskirų priežiūros institucijų modelio šalyse neveiksnių paskolų 2012-2013 m. vidurkis svyruoja nuo 2,779 % (Nyderlandai) iki 20,439 % (Graikija). Bendras šio modelio šalių 2012-2013 m. vidurkis – 9,50 proc. (žr. 8 priedas) ir yra artimas konsoliduotos priežiūros modelio šalių neveiksnių paskolų rodiklių vidurkiui (skirtumas sudaro 1,058 proc.). Taip pat žemiausi (iki 5%) šio rodiklio vidurkiai yra konsoliduotos bei atskirų priežiūros institucijų priežiūros šalyse, t.y. Švedijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Nyderlanduose ir t.t. (žr. 20 pav.).

Tuo tarpu institucinio priežiūros modelio ES šalių bendras vidurkis – 20,51%, ir tai daugiau nei du kartus viršija kitų priežiūros modelio šalių vidurkius. Tam įtakos turėjo aukštas Kipro bankų sektoriaus neveiksnių paskolų rodiklio vidurkis, kuris sudarė net 33,80%. Nors bendras institucinio modelio šalių vidurkis žymiai didesnis, tačiau reikėtų pastebėti, kad vertinant rodiklius visų ES šalių atžvilgiu, didžiausi neveiksnių paskolų dydžiai yra netik Kipre, bet ir Airijoje - 22,781% Graikijoje – 20,439% , Kroatijoje – 18,686% (žr. 17 pav.), t.y. šalyse su taikomais skirtingais finansų sektoriaus priežiūros modeliais.

Atlikta ES šalių bankų sektoriaus neveiksnių paskolų (lyginant su visomis paskolomis) analizuojamo laikotarpio statistinių duomenų analizė, parodė, kad taikomas valstybėse narėse finansų sektoriaus priežiūros modelis neturi įtakos šalių bankų sektorių šių rodikliu rezultatams.

Šaltinis: sudaryta autorės

21 pav. ES šalių bankų sektorių grynosios palūkanų maržos 2012-2014 m. vidurkiai (%)

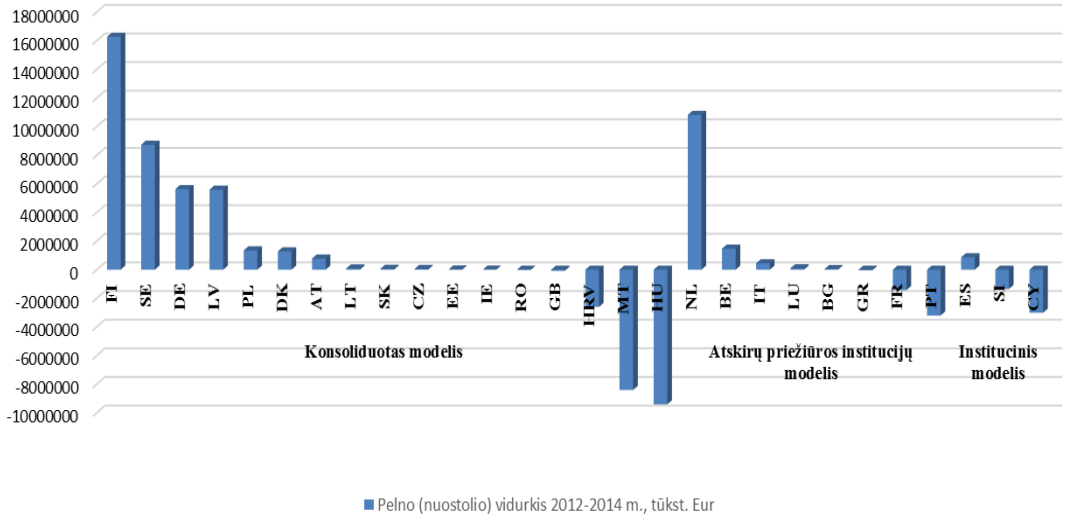
ES šalių grynųjų palūkanų maržos rodiklius yra sunku vertinti tik pagal taikomus priežiūros institucinius modelius, kadangi šie rodikliai priklauso nuo bendrų ekonomikos sąlygų, taip pat rinkos palūkanų normų svyravimų ir t.t., tačiau ECB statistinėmis duomenimis, grynosios palūkanų maržos 2012 - 2014 m. vidurkiai, parodantys skirtumą tarp palūkanų, kurias bankai gauna už investuotą turtą,

ir palūkanų, kurias moka savo kreditoriams, aukščiausi buvo konsoliduotos priežiūros šalyse: Estijoje – 6,52%, Vengrijoje – 5,35%, Slovakijoje – 3,645% ir Rumunijoje – 3,264% (žr. 21 pav.). Taip pat ir žemiausias ES šalių bankų sektorių grynosios palūkanų maržos vidurkis, nesiekiantis 1 proc., buvo konsoliduotos priežiūros šalyje - Švedijos bankų sektoriuje. Vidutinė centralizuoto priežiūros modelio šalių grynoji palūkanų marža 2012-2014 m. – 2,326%. Lietuvos bankų sektoriaus grynosios palūkanų maržos vidurkis analizuojamu laikotarpiu sudarė 2,238 % ir yra labai artimas visų šalių vidutinei 2012-2014 m. reikšmei.

Atskirų priežiūros institucijų modelio šalyse bankų sektoriaus grynosios palūkanų maržos 2012 – 2014 m. vidurkiai svyruoja nuo 1,081% (Prancūzija) iki 2,243% (Graikija). Vidutinė atskirų priežiūros institucijų modelio šalių bankų sektorių grynoji palūkanų marža 2012 - 2014 m. – 1,454% (žr. 8 priedas).

Institucinio priežiūros modelio šalyse grynosios palūkanų maržos 2012 - 2014 m. vidutinė reikšmė svyruoja nuo 1,842% (Ispanija) iki 2,959% (Kipras). Šių šalių analizuojamu laikotarpiu bankų sektorių grynosios palūkanų maržos vidurkis– 2,301%, ir tai tik 0,025% mažiau už konsoliduotos priežiūros modelio vidurkį.

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus, galima teigti, kad taikomas priežiūros modelis neturi įtakos ES šalių bankų sektorių grynųjų palūkanų maržos rodikliams.

Šaltinis: sudaryta autorės

22 pav. ES šalių bankų sektorių pelno (nuostolių) 2012-2014 m. vidurkiai (tūkst. Eur)

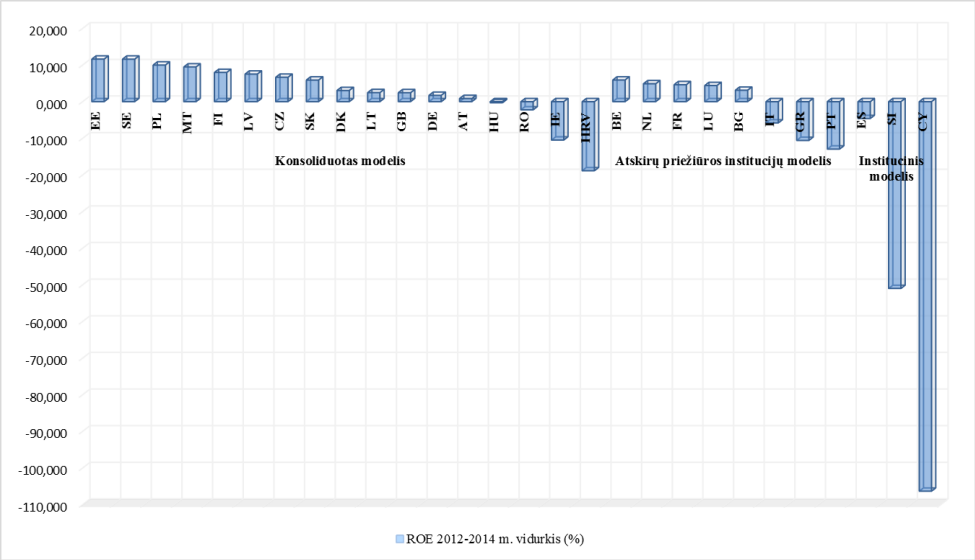
2012 - 2014 m. didžioji dauguma, t.y. 19/28 ES šalių bankų sektorių dirbo pelningai, nuostolius patyrė Kipro, Slovėnijos, Portugalijos, Prancūzijos, Graikijos, Vengrijos, Maltos, Didžiosios Britanijos ir Rumunijos bankai (žr. 6 priedą). Pelningiausi bankų sektoriai – Suomijoje, Nyderlanduose, Švedijoje ir Vokietijoje.

Konsoliduotos priežiūros modelio šalyse 2012-2014 m. bankų sektoriaus pelno (nuostolių) vidurkis svyruoja tarp -9.408.784 tūkst. Eur nuostolio iki 1.627.6370 tūkst. Eur pelno. Šešių iš septyniolikos ES šalių (33%) taikančių konsoliduotą priežiūros modelį 2012 -2014 m. bankų sektorių veiklos rezultatas yra nuostolis, tačiau analizuojamu laikotarpiu šių šalių bendras veiklos rezultatų vidurkis yra 1.136.988 tūkst. Eur pelno. ECB duomenimis pelningiausi šių šalių bankų sektoriai: yra Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje.

Atskirų priežiūros institucijų modelio ES šalių bendras veiklos rezultatų 2012-2014 m. vidurkis yra 1.023.071 tūkst. Eur pelno. Tačiau trijų šalių (Graikija, Prancūzija, Portugalija) iš aštuonių (38%), analizuojamu laikotarpiu vidurkis yra neigiamas, t.y. nuostolis. Taigi šių šalių bankų sektorių finansinis veiklos rezultatas analizuojamu laikotarpių svyruoja tarp -3.204.263 (Portugalija) iki 10.814.241 tūkst. Eur (Nyderlandai).

Pagal gautus rezultatus galima teigti, kad nuostolingiausiai veikia institucinio finansų sektoriaus priežiūros modelio ES šalyse bankų sektoriai. Dviejose šalyse iš trijų (Slovėnija, Vengrija), taikančių šį modelį, 2012-2014 m. veiklos rezultatas yra nuostolis (žr. 6 priedas). Analizuojamu laikotarpiu bendras šių šalių bankų sektorių veiklos rezultatų vidurkis yra -1.164.233 tūkst. Eur nuostolis (žr. 8 priedas).

Taigi, nepriklausomai nuo taikomo priežiūros modelio, 2012-2014 m. 9-ių ES šalių veiklos rezultatų vidurkis yra neigiamas, t.y. nuostolis, taip pat kiekvieno priežiūros modelio šalyse buvo pelningai veikusių bankų sektorių. Darytina išvada, kad ES šalių bankų sektorių veiklos rezultatai nepriklauso nuo taikomo finansų sektoriaus priežiūros modelio.

Šaltinis: sudaryta autorės

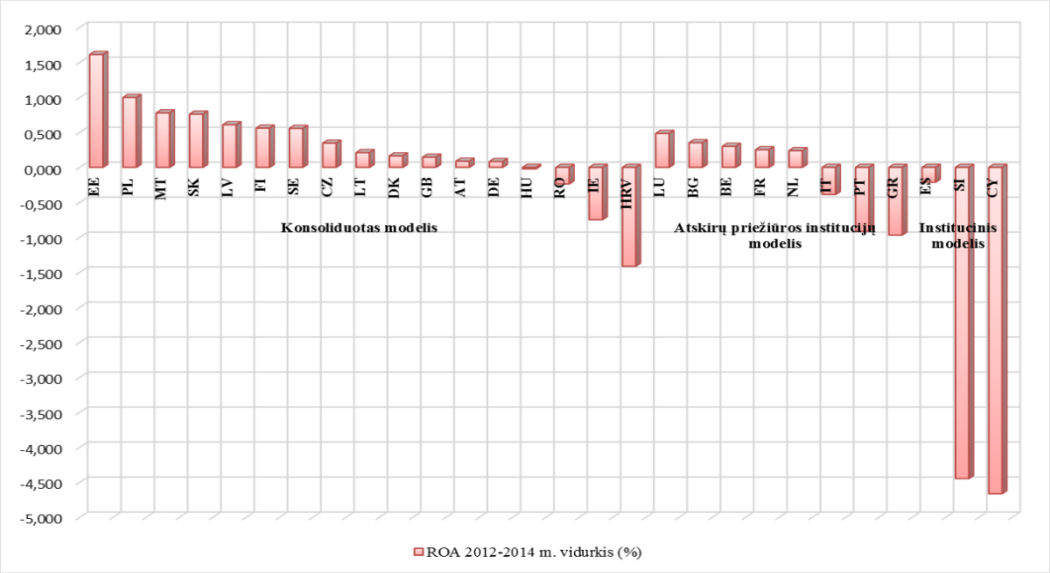
23 pav. ES šalių bankų sektorių ROE 2012-2014 m. vidurkiai (%)

Nuosavybės grąža (RoE) parodo kiek uždirba kiekvienas investuotas nuosavo kapitalo Euras. Apskaičiuoti 2012-2014 m. bankų sektorių nuosavybės grąžos, t.y. ROE, vidurkiai rodo, kad

konsoliduotos priežiūros šalyse bankų sektorių ROE svyruoja tarp -18,862% (Kroatija) ir 11,626% (Estijoje). Keturios šalys iš septyniolikos generuoja neigiamą nuosavybės grąža: Vengrija, Rumunija, Airija, Kroatija (žr. 23 pav.). Bendras šių šalių analizuojamo laikotarpio bankų sektorių ROE vidurkis yra teigiamas ir sudaro 2,906% (žr. 8 priedas).

Atskirų priežiūros institucijų modelio ES šalių bendras bankų sektorių ROE 2012-2014 m. vidurkis yra neigiamas ir sudaro -0,797%, tačiau atskirų valstybių bankų sektorius ROE vidurkis svyruoja tarp -12,947 (Portugalija) ir 5,914 (Belgija). Neigiamam bendram bankų sektorių nuosavybės grąžos vidurkiui turėjo įtakos Portugalijos (-12,947%), Graikijos (-10,582%) ir Italijos (-5,813%) generuojama neigiama nuosavybės grąža 2012-2014 m. laikotarpiu (žr. 7 priedas).

Institucinio priežiūros modelio visų šalių 2012-2014 m. ROE vidurkiai yra neigiami (žr. 17 pav.), kadangi nuostolingai dirbantys Kipro ir Slovėnijos bankai generuoja neigiamą nuosavybės grąžą. Tai rodo, kad minėtų šalių bankai veikia neefektyviai arba kapitalo struktūra nėra efektyvi. Bendras šio priežiūros modelio šalių bankų sektoriaus nuosavybės grąžos vidurkis yra -53,98%, kas suteikia pagrindą abejoti bankų sugebėjimais vystyti veiklą, panaudojant nuosavus išteklius.

Šaltinis: sudaryta autorės

24 pav. ES šalių bankų sektorių ROA 2012-2014 m. vidurkiai (%)

Susisteminti 2012-2014 m. ES šalių bankų sektorių turto pelningumo rodiklių (RoA) duomenys leidžia palyginti skirtingų ES valstybių narių bankų sektorių veiklos efektyvumą. Tyrimo duomenimis 2012 - 2014 m. Estijoje, Lenkijoje ir Maltoje veikiantys bankai yra tarp pačių efektyviausiai panaudojusių turimą turtą ES (žr. 24 pav.).

Konsoliduotos priežiūros šalyse 2012-2014 m. ROA vidurkiai svyruoja -1,412 – 1,612% (žr. 24 pav.). Nors Vengrijoje, Rumunijoje, Airijoje ir Kroatijoje 2012-0214 m. ROA yra neigiamas, bendras šalių, taikančių konsoliduotą priežiūros modelį, vidurkis sudaro 0,265% (žr. 8 priedas). Lietuvos bankų

sektoriaus 2012 – 2014 m. RoA vidurkis yra labai artimas visų šalių, taikančių konsoliduotą priežiūros modelį vidurkiui ir sudaro 0,211%.

Institucinio modelio ES šalių bankų sektorių RoA 2012-2014 m. vidurkis – (3,107 %), atskirų priežiūros institucijų modelio – (2,211 %). Reikėtų pažymėti, kad visos šalys, taikančios institucinį finansų sektoriaus priežiūros modelį, 2012-2014 m. laikotarpiu generuoja neigiamus turto pelningumo rodiklius (žr. 7 priedas), kas leidžia daryti prielaidą, kad šių šalių bankų sektorius neefektyviai panaudoja savo turimą turtą pelnui uždirbti.

Atlikus ES šalių ROE ir ROA statistinių duomenų analizę, buvo nustatyta, kad aukščiausi šių rodiklių dydžiai yra konsoliduotos priežiūros modelio šalyse, tačiau tiek konsoliduotos (4/17 šalių), tiek atskirų priežiūros institucijų (3/8 šalių) ir institucinio finansų sektoriaus priežiūros šalyse (3/3 šalių) yra šalių generuojančių neigiamą turto bei nuosavybės grąžą, taip pat ir šalių su teigiamais šių rodiklių dydžiais. Todėl galima teigti, kad bankų sektoriaus ROE ir ROA nepriklauso nuo taikomo finansų sektoriaus priežiūros modelio.

Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus galima teigti, kad:

1. Visose institucinio priežiūros modelio šalyse CB atlieka tik bankų sektorių priežiūrą. Šių šalių bankų sektoriams yra būdingi žemesni kapitalo pakankamumo rodikliai, aukšti neveiksnių paskolų (palyginti su visom paskolomis) rodikliai, bankų sektorių veiklos nuostoliai ir dėl šios priežasties generuojami neigiami kapitalo bei turto grąžos rodikliai;

2. Septynių iš aštuonių atskirų priežiūros institucijų modelio šalių CB yra atsakingi už bankų sektorių priežiūrą (tik Liuksemburge centrinis bankas nedalyvauja finansų sektoriaus priežiūroje). Šių šalių bankų sektoriams yra būdingi žemesni finansinio sverto ir grynųjų palūkanų maržos koeficientai, patiriami didelį veiklos nuostoliai bei dėl šio priežasties generuojami neigiami kapitalo ir turto grąžos rodikliai. Žemi finansinio sverto koeficiento rodo, kad šio modelio šalių bankų sektorių kapitalo rizika yra aukšta, o žemi grynųjų palūkanų maržos rodikliai tiesiogiai įtakoja patiriamus nuostolius. Todėl reikėtų didinti šių bankų sektorių kapitalą bei daugiau dėmesio skirti šių bankų sektorių teikiamų paskolų kokybei, t.y. jų efektyvumui;

3. Tik šešiose iš septyniolikos konsoliduotos priežiūros šalyse CB vykdo finansų sektoriaus priežiūrą. Nors konsoliduotos priežiūros šalių 2012-2014 m. bendri veiklos rezultatų vidurkiai yra aukštesni lyginant su kitais priežiūros modeliais, bei šio modelio valstybių bankų sektoriai yra pelningiausi (Suomija, Švedija, Vokietija), tačiau čia taip pat yra valstybių su kitoms priežiūros modelių šalims būdingais bruožais, pvz.: Kroatija, Rumunija, Vengrija, kurioms charakteriški patiriami veiklos nuostoliai, todėl generuojami neigiami ROA ir ROE, aukšti neveiksnių paskolų (lyginant su visomis paskolomis) koeficientai, bei žemesni finansinio sverto koeficientai.

Reikėtų pažymėti, kad iš paminėtų šalių tik Rumunijoje centrinis bankas nedalyvauja finansų sektoriaus priežiūroje;

4. Nepriklausomai nuo taikomų skirtingų finansų sektoriaus priežiūros modelių, už Kipro, Ispanijos, Graikijos ir Italijos bankų sektorių priežiūrą yra atsakingi šalių CB, taip pat šių šalių 2012-2014 m. laikotarpiu būdingi patiriami veiklos nuostoliai ir dėl šios priežasties generuojami neigiami kapitalo bei turto grąžos rodikliai, aukšti neveiksnių paskolų (palyginti su visom paskolomis) koeficientai ir žemesni kapitalo pakankamumo rodikliai. Reikėtų pastebėti, kad didžiulės šių vyriausybės skolos labai blogina vietinių bankų balansų turto kokybę, pavyzdžiui, 2012 m. Italijos bankai buvo įsigiję 65 proc. visų vyriausybės vertybinių popierių, Ispanijos – 70 proc. Todėl šią problemą pirmiausiai turėtų spręsti tų valstybių vyriausybės, t.y. jos privalo užtikrinti skolos tvarumą.

Pagal gautus empirinio tyrimo rezultatus galima teigti, kad priežiūros modelio pasirinkimas ir taikymas ES šalyse bei šalių centrinių bankų vaidmuo finansų sektoriaus priežiūrinėje veikloje 2012-2014 m. laikotarpiu neturėjo įtakos bankų sektorių veiklos rezultatams ir tuo pačiu finansinio stabilumo užtikrinimui.

Iškelta pirminė hipotezė, kad taikomas finansų sektoriaus priežiūros modelis turi tiesioginės įtakos finansinio stabilumo užtikrinimui nepasitvirtino ir buvo paneigta. Kadangi trūksta empirinių tyrimų, kaip taikomi riziką ribojantys normatyvai ES šalyse įtakoja šių šalių finansų sektoriaus veiklos rezultatus, taip pat kokį poveikį finansų sektoriaus priežiūros efektyvumui ir tuo pačiu finansų stabilumo užtikrinimui turi priežiūros tarnybų nepriklausomumo veiksniai ir kaip jie pasireiškia valstybėse narėse, todėl turėtų būti atlikti empiriniai tyrimai šią kryptimi.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Netinkama finansų sektoriaus priežiūra ir reguliavimas laikomi viena pagrindinių priežasčių daugelio finansų krizių, taigi nuo priežiūros veiksmingumo priklauso Sąjungos finansų sistemos stabilumas ir finansų įstaigų veiklos efektyvumas. Europos Sąjungos finansų sektoriaus didžiausią dalį užima bei svarbiausią vaidmenį jos ekonomikoje ir finansiniame stabilume vaidina bankai, todėl būtent šio sektoriaus priežiūros veiksmingumas yra vienas svarbiausių veiksnių.

2. ES finansų sektoriaus priežiūros veikla yra decentralizuota, daugiasluoksnė mikro- ir makrolygio rizikos ribojimo institucijų sistema, kurioje makrolygio rizikos ribojimo priežiūrą atlieka Europos sisteminės rizikos valdyba, o mikrolygio ramstį sudaro Europos bankininkystės institucija, Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija ir Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija, kurios vykdydamos joms paskirtas priežiūros funkcijas bendradarbiauja su nacionalinėmis priežiūros institucijomis. Taip pat, reformuojant finansų sektoriaus priežiūros mechanizmus, Europos Centriniam bankui pavestos Euro zonos ir kitų dalyvaujančių valstybių narių svarbiausių bankų priežiūros užduotys, įsteigtas bendras negyvybingų finansų įstaigų pertvarkymo mechanizmas ir bendras bankų pertvarkymo fondas.

3. ES finansų sektoriaus priežiūros modeliai skirstomi į keturis pagrindinius institucinius modelius: konsoliduotos priežiūros – labiausiai paplitęs ES šalyse ir taikomas septyniolikos šalių, institucinis – taikomas trijose šalyse, Twin-Peaks – taikomas tik dvejose šalyse, ir funkcinis priežiūros modelis – šešiose valstybėse narėse.

Pastaruoju metu pastebimas ES šalių centrinių bankų vaidmens didėjimą finansų sektoriaus priežiūros srityje tiek mikrolygiu, t.y. vykdant atskirų finansų rinkos dalyvių rizikos ribojimo priežiūrą, tiek makrolygiu, t.y. vykdant viso finansų sektoriaus rizikos ribojimo priežiūrą. Taip valstybėse narėse galima išskirti du pagrindinius dominuojančius priežiūros modelių tipus: šalys su aukštu priežiūros institucijų įgaliojimų konsolidavimu bei nereikšmingu centrinio banko dalyvavimu priežiūrinėje veikloje ir šalys su žemu priežiūros tarnybų konsolidavimo lygiu, tačiau dideliu centrinio banko dalyvavimu priežiūrinėje veikloje, t.y. kai centrinis bankas dominuoja finansų sektoriaus priežiūroje.

4. Efektyvi finansų sektoriaus priežiūra laikoma viena iš svarbiausių finansinio stabilumo užtikrinimo veiksnių. Paskirtos priežiūros institucijos turi būti politiškai bei finansiškai nepriklausomos, jose vykstantys procesai skaidrūs, valdymas tinkamas, o taikomas finansų sektoriaus priežiūros institucinis modelis turi atitikti šalies ekonominę, teisinę ir socialinę aplinką, savitą prižiūrimų sektorių specifiką. Šie veiksniai tiesiogiai įtakoja finansų sektoriaus veiklos rizikos valdymą ir veiklos trūkumų mažinimą, drausmės ir finansų įstaigų klientų interesų apsaugos didinimą, kas savo ruožtu turi tiesioginės įtakos finansiniam stabilumui.

5. Valstybėse narėse su taikomais skirtingais taikomais priežiūros modeliais bei skirtingu centrinio banko vaidmeniu priežiūrinėje veikloje stebimi pasikartojantys bankų sektorių veiklos

rezultatai. Taip Kipre, Ispanijoje, Graikijoje ir Italijoje taikomi skirtingi finansų sektoriaus priežiūros modeliai, tačiau bankų sektoriams būdingi patiriami veiklos nuostoliai ir dėl šios priežasties generuojami neigiami kapitalo bei turto grąžos rodikliai, aukšti neveiksnių paskolų (palyginti su visom paskolomis) koeficientai ir žemesni kapitalo pakankamumo rodikliai. Kroatijoje, Rumunijoje, Vengrijoje taikomas konsoliduotas priežiūros modelis, tačiau šių šalių bankų sektorių veiklos rezultatai, kitaip nei kitų šio modelio šalių, pasižymi veiklos nuostoliais, neigiamais ROA ir ROE, aukštais neveiksnių paskolų (lyginant su visomis paskolomis) koeficientais, bei žemesniais finansinio sverto koeficientais. Todėl negalime teigti, kad konsoliduotas modelis yra efektyvesnis finansų sektoriaus priežiūroje.

6. Atlikus finansų sektoriaus priežiūros vertinimą ES šalyse, iškelta pirminė hipotezė, kad taikomas finansų sektoriaus priežiūros modelis ir jį įtakojantys veiksniai, t.y. centrinio banko vaidmens bei priežiūros institucijų konsolidavimo laipsnis, turi tiesioginės įtakos finansinio stabilumo užtikrinimui, nepasitvirtino ir buvo paneigta. Didesnės įtakos turėjo valstybių narių geografinė padėtis, jose vykstantys ekonominiai ir socialiniai pokyčiai bei jų finansiniai - ekonominiai ryšiai su kaimynėmis šalimis.

Magistrinio tyrimo kontekste, atsižvelgiant į teorinio ir empirinio tyrimo rezultatus, formuojami pasiūlymai finansų sektoriaus priežiūros efektyvumo vertinimui ES šalyse:

- vertinti kaip vykdoma sisteminė priežiūra, finansų sektoriaus dalyvių riziką ribojantis reguliavimas, kaip laikomasi šių nuostatų ir kokį poveikį tai daro finansų sektoriaus dalyviams;
- priežiūros modelių efektyvumas turi būti nuolatos vertinamas jautriai reaguojant į ekonominius ir finansų sektorių pokyčius;
- priežiūros modelių efektyvumo vertinimus atlikti pagal jame dalyvaujančių priežiūros institucijų nepriklausomumo aspektus.

LITERATŪRA

1. Ambrasas T. Banko pertvarkymo teisiniai mechanizmai // Jurisprudencija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, 21(1), p. 89–114. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/b7f/JUR-14-21-1-05.pdf [žiūrėta 2016-01-09]

2. Balčiūnas L. *Finansų rinkos priežiūros modelių rūšys ir teisinio reguliavimo kaitos tendencijos*. - Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2014. p 64-82. Prieiga per internetą: http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/5/articles/3372/public/64-82.pdf [žiūrėta 2015-05-05]

3. Banco de Portugal. Prudential supervision, 2016 // Prieiga per internetą https://www.bportugal.pt/en-US/Supervisao/SupervisaoPrudencial/Pages/default.aspx [žiūrėta 2016-03-15]

4. Banque de France. Prudential supervision, Banking supervision // Prieiga per internetą http://acpr.banque-france.fr/en/prudential-supervision/banking-supervision.html [žiūrėta 2016-03-15]

5. Bendras pertvarkymo mechanizmas. Politikos kryptys. Europos Sąjungos taryba // Prieiga per internetą: http://www.consilium.europa.eu/lt/policies/banking-union/single-resolution-mechanism/ [žiūrėta 2016-01-05]

6. Bruycker J. Reform of the Belgian financial supervisory structure, introduction of the Twin Peaks model in Belgium // *World services Group*, May 2011. Prieiga per internetą http://www.worldservicesgroup.com/publications.asp?action=article&artid=3839 [žiūrėta 2016-03-14]

7. Cyprus Profile. Legal and Regulatory Framework, February 2016 // Prieiga per internetą: http://www.cyprusprofile.com/en/operating-environment/legal-framework [žiūrėta 2016-03-14]

8. Croatian Financial Services Supervisory Agency. Financial system of the Republic of Croatia // Prieiga per internetą: http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/efinancijka_sustav.htm [žiūrėta 2016-03-14]

9. Crockett A. The theory and practice of financial stability / Essays in international finance. New Jersey, 1997, 60 p. http://aulavirtual.bde.es/wav/documentos/area_docu_estabilidad_1.pdf [žiūrėta 2015-01-03]

10. Czech National bank. Supervision, regulation, Financial market supervisio // Prieiga per internetą https://www.cnb.cz/en/supervision_financial_market/ [žiūrėta 2016-03-14]

11. Čaparu B., Cocris V. *Financial Supervision structure in Romania comparative approch*. - Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, 13(2), 2011. Prieiga per internetą: www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/.../23.pdf [žiūrėta 2016-03-17]

12. Dias D. et al. *Supervision of Banks and Nonbanks Operating through Agents*. - Washington: Certified Government Auditing Professional, 2015. Prieiga per internetą:

http://www.cgap.org/sites/default/files/Working-Paper-Supervision-of-Banks-and-Nonbanks-Operating-through-Agents-August-2015.pdf [žiūrėta 2016-01-04]

13. ECB 2014 metų ataskaita. Europos centrinis bankas // Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/ecb_metu_ataskaita_2014 [žiūrėta 2016-01-02]

14. ECB Statistical data warehouse. Consolidated banking data. Gross total doubtful and non-performing loans [%] of total debt instruments and total loans and advances // Prieiga per internetą: http://sdw.ecb.int/browseTable.do?node=71390&CB_REP_SECTOR=11&REF_AREA=50&REF_AREA=65&REF_AREA=67&REF_AREA=177&REF_AREA=105&REF_AREA=106&REF_AREA=124&REF_AREA=376&REF_AREA=140&REF_AREA=152&REF_AREA=156&REF_AREA=262&REF_AREA=168&REF_AREA=179&REF_AREA=183&REF_AREA=190&REF_AREA=218&REF_AREA=216&REF_AREA=232&REF_AREA=244&REF_AREA=256&REF_AREA=258&REF_AREA=265&REF_AREA=282&REF_AREA=143&REF_AREA=278&REF_AREA=160&FREQ=A&CB_ITEM=73614&DATASET=0&flipped=Y [žiūrėta 2016-03-19]

15. ECB Statistical data warehouse. Consolidated banking data. Overall solvency ratio [%] // Prieiga per internetą: http://sdw.ecb.europa.eu/browseTable.do?node=71390&CB_REP_SECTOR=11&REF_AREA=50&REF_AREA=65&REF_AREA=67&REF_AREA=177&REF_AREA=105&REF_AREA=106&REF_AREA=124&REF_AREA=376&REF_AREA=140&REF_AREA=152&REF_AREA=156&REF_AREA=262&REF_AREA=168&REF_AREA=179&REF_AREA=183&REF_AREA=190&REF_AREA=218&REF_AREA=216&REF_AREA=217&REF_AREA=232&REF_AREA=244&REF_AREA=256&REF_AREA=258&REF_AREA=265&REF_AREA=282&REF_AREA=281&REF_AREA=143&REF_AREA=278&REF_AREA=160&FREQ=A&CB_ITEM=74001&DATASET=0&flipped=Y [žiūrėta 2016-03-20]

16. ECB Statistical data warehouse. Consolidated banking data. Tier 1 ratio [%] // Prieiga per internetą:http://sdw.ecb.europa.eu/browseTable.do?node=71390&CB_REP_SECTOR=11&REF_AREA=*EU&FREQ=A&CB_ITEM=74002&DATASET=0& [žiūrėta 2016-03-20]

17. ECB Statistical data warehouse. Macro - prudential Database. Bank sector variables. Profitability. Net interest income [% of total assets] (I2410)// Prieiga per internetą: http://sdw.ecb.europa.eu/browseTable.do?node=9689425&CB_REP_SECTOR=11&REF_AREA=308&REF_AREA=50&REF_AREA=65&REF_AREA=67&REF_AREA=177&REF_AREA=105&REF_AREA=106&REF_AREA=124&REF_AREA=376&REF_AREA=140&REF_AREA=152&REF_AREA=156&REF_AREA=262&REF_AREA=168&REF_AREA=179&REF_AREA=183&REF_AREA=190&REF_AREA=218&REF_AREA=216&REF_AREA=217&REF_AREA=232&REF_AREA=244&REF_AREA=256&REF_AREA=258&REF_AREA=265&REF_AREA=282&REF_AREA=281&REF_AREA=143&REF_AREA=278&REF_AREA=160&FREQ=A&CB_ITEM=I2410&DATASET

=0&DATASET=1&DATASET=2&DATASET=3&DATASET=4&DATASET=5&flipped=Y [žiūrėta 2016-03-19]

18. ECB Statistical data warehouse. Macro-prudential Database. Bank sector variables. Main elements of the P&L. Profit or (-) loss for the year // Prieiga per internetą: http://sdw.ecb.europa.eu/browseTable.do?CB_REP_SECTOR=11&REF_AREA=50&REF_AREA=65&REF_AREA=67&REF_AREA=177&REF_AREA=105&REF_AREA=106&REF_AREA=124&REF_AREA=376&REF_AREA=140&REF_AREA=152&REF_AREA=156&REF_AREA=262&REF_AREA=168&REF_AREA=179&REF_AREA=183&REF_AREA=190&REF_AREA=218&REF_AREA=216&REF_AREA=217&REF_AREA=232&REF_AREA=244&CB_ITEM=P0000&node=9689424&FREQ=A&DATASET=0&DATASET=1&DATASET=2&DATASET=3&DATASET=4&DATASET=5&DATASET=6&DATASET=7&DATASET=8&DATASET=9&DATASET=10 [žiūrėta 2016-03-20]

19. ECB Statistical data warehouse. Macro-prudential Database. Bank sector variables. Profitability. Return on equity [%] (I2003) // Prieiga per internetą: http://sdw.ecb.europa.eu/browseTable.do?node=9689425&CB_REP_SECTOR=11&REF_AREA=308&REF_AREA=50&REF_AREA=65&REF_AREA=67&REF_AREA=177&REF_AREA=105&REF_AREA=106&REF_AREA=124&REF_AREA=376&REF_AREA=140&REF_AREA=152&REF_AREA=156&REF_AREA=262&REF_AREA=168&REF_AREA=179&REF_AREA=183&REF_AREA=190&REF_AREA=218&REF_AREA=216&REF_AREA=217&REF_AREA=232&REF_AREA=244&REF_AREA=256&REF_AREA=258&REF_AREA=265&REF_AREA=282&REF_AREA=281&REF_AREA=143&REF_AREA=278&REF_AREA=160&FREQ=A&CB_ITEM=I2003&DATASET=0&DATASET=1&DATASET=2&DATASET=3&DATASET=4&DATASET=5&flipped=Y
[žiūrėta 2016-03-19]

20. Estonian Financial Supervision Authority. Organisation // Prieiga per internetą https://www.fi.ee/index.php?id=580 [žiūrėta 2016-03-14]

21. European Central Bank. Statistic. Number of monetary financial institutions (MFIs): February 2016 // Prieiga per internetą: https://www.ecb.europa.eu/stats/money/mfi/general/html/mfis_list_nea_2016-02.en.html [žiūrėta 2016-03-14]

22. Europos Bendrijų komisija. Europos Parlamento ir komisijos direktyva 2009/138/EB. Briuselis, 2012 05 16, COM(2012), 2012/0110 (COD) http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com%282013%290680_/com_com%282013%290680_lt.pdf [žiūrėta 2014-12-08].

23. Europos Bendrijų Komisija. Komisijos Komunikatas. Europos finansų priežiūra. Briuselis, 27.5.2009 KOM(2009) 252 (galutinis) Prieiga per internetą: http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_27220091113lt00010007.pdf [žiūrėta 2014-12-05].

24. Europos Komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Europai – reformuotas finansų sektorius //{SWD(2014) 158 final}. - Briuselis, 2014 05 15 COM(2014) 279 final, p 2-10. – Prieiga per internetą: www.ipex.eu/IPEXL-WEB/.../082dbcc545921fa90145ff56182f1b4c.do [žiūrėta 2014-12-04]

25. Europos komisija. Pasiūlymas. Tarybos įgyvendinimo reglamentas kuriuo nustatomos vienodos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 086/204 nuostatų dėl *ex ante* įnašų į Bendrą pertvarkymo fondą taikymo sąlygos. Briuselis, 2014 11 24, COM(2014) 710 final.

26. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos, iš dalies pakeičiančios Direktyvą 2000/12/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo, Nr. 2000/28/EB // Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/lt/32000l0028-lt.doc [žiūrėta 2014-12-09]

27. Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) Nr. 806/2014 kuriuo nustatomos kredito įstaigų ir tam tikrų investicinių įmonių pertvarkymo vienodos taisyklės ir vienoda procedūra, kiek tai susiję su bendru pertvarkymo mechanizmu ir Bendru pertvarkymo fondu, ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 // Prieiga per internetą http://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0806&from=EN [žiūrėta 2016-01-05]

28. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas „Dėl Sąjungos finansų sistemos makrolygio rizikos ribojimo priežiūros ir Europos sisteminės rizikos valdybos steigimo“. 2011/C 351 E/37 // Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0271+0+DOC+XML+V0//LT [žiūrėta 2014-12-05].

29. Europos Sąjunga. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija / oficialusis leidinys. - Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2010 m. – 410 p. – Prieiga per internetą: http://europa.eu/pol/pdf/qc3209190ltc_002.pdf

30. Financial and Capital Market Commission. About Latvias commission // Prieiga per internetą: http://www.fktk.lv/en/commission/about-us.html [žiūrėta 2016-03-14]

31. Financial Supervisory Authority – Finanssivalvonta, Finland. About us, 17 December 2015 // Prieiga per internetą: http://www.finanssivalvonta.fi/en/About_us/Pages/Default.aspx [žiūrėta 2016-03-15]

32. Germany federal Financial Supervisory authority. Supervisio // Prieiga per internetą: http://www.bafin.de/EN/Supervision/supervision_node.html [žiūrėta 2016-03-15]

33. Gudelytė L., Valužis M. *Bankų valdymo ir jų priežiūros pagrindai*. – Vilnius: VŠĮ Socialinių mokslų kolegija, 2012. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/es.../2012_Banku_valdymo_prieziuros_pagrindai.pdf [žiūrėta 2016-03-13]

34. International Monetary Found. Bulgaria. Financial sector assessment program. Detailed assessment of observance on the basel core principles for effective banking supervision // *IMF Country Report No. 15/295* .- Washington, 2015. Prieiga per internetą: https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=43364.0 [žiūrėta 2016-03-14]

35. International Monetary Found. Denmark. Financial sector assessment program. Detailed assessment of observance on the basel core principles for effective banking supervision. // *IMF Country Report No. 14/352* .- Washington, 2014 // Prieiga per internetą: https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14352.pdf [žiūrėta 2016-03-14]

36. International Monetary Found. Ireland. Financial sector assessment program, detailed assessment of observance on insurance core principles // *IMF country report no. 15/118*. – Washington, 2015. Prieiga per internetą: https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/.../cr15118.pdf[žiūrėta 2016-03-14]

37. International Monetary Fund. Italy. Technical note on insurance sector. // *IMF Country Report No. 13/346*. - Washington, 2013. Prieiga per internetą: https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/.../cr13346.pdf [žiūrėta 2016-03-14]

38. International Monetary Fund. Kingdom of the Netherlands-Netherlands: Publication of Financial Sector AssessmentProgram Documentation—Technical Note on Financial Sector Supervision: The TwinPeaks Model // *IMF Country Report No. 11/208*. - Washington, 2011. Prieiga perm internetą: https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11208.pdf [žiūrėta 2016-03-15]

39. International Monetary Fund. Spain: Financial Stability Assessment // *IMF Country Report No. 12/137*. - Washington, 2012. Prieiga per internetą; https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/.../cr12137.pdf[žiūrėta 2016-03-14]

40. Jasevičienė F. *Finansų įstaigų veikla ir etika*. - Vilniaus universitetas, 2012

41. Kancerevyčius G. *Finansai ir investicijos. II atnaujintas leidimas*. - Kaunas, 2006.

42. Kropas S., Kropienė R. *Europos pinigai*. - Vilnius, 2005.

43. Lastra R. M., The governance structure for Financial regulation and supervision in Europe / *Columbia journal of European law*, vol. 10, 2003. Prieiga per internetą: http://www.law.harvard.edu/faculty/hjackson/alumnipapers/Governance_in_EU.Lastra.pdf [žiūrėta 2016-01-03]

44. Lietuvos bankas. Apie priežiūrinę veiklą 2015-01-21 // Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/apie_prieziurine_veikla [žiūrėta 2016-01-09]

45. Lietuvos Bankas. Finansinio stabilumo rodikliai. Finansų sistemos struktūra // Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/finansu_sistemos_struktura [žiūrėta 2014-12-09]

46. Lietuvos bankas. Lietuvos finansų sistemos struktūra 2015-06-30. Atnaujinta 2016-03-09. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/finansu_sistemos_struktura [žiūrėta 2016-03-14]

47. Lietuvos Bankas. Pranešimas apie Lietuvos Banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, finansų rinkos būklę ir funkcijų vykdymą. Teikiamas LR Seimui. 2013 m. balandžio mėn.- Prieiga per internetą https://www.lb.lt/pranesimas_seimui_2013_m_balandis [žiūrėta 2016-03-18]

48. Lietuvos Banko Valdybos nutarimas Dėl Lietuvos Banko valdybos 1998 m. gruodžio 17 d. nutarimo nr. 224 „Dėl Bazelio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros principų įgyvendinimo“ pakeitimo (Žin., 1998, Nr. 114-3221; 2007, Nr. 87-3477; TAR, 2014-06-02, Nr. 2014-06016). - Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt/ta/28992 [žiūrėta 2016-01-09]

49. Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas. 2004 m. kovo 30 d. Nr. IX-2085, Vilnius. Aktuali redakcija nuo 2014-08-05 // Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=479209&p_tr2=2

50. Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymas 2003 m. rugsėjo 18 d. Nr. IX-1737, Nauja įstatymo redakcija nuo 2016 m. sausio 1 d. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494450 [žiūrėta 2016-01-09]

51. Lietuvos Respublikos Finansinio tvarumo įstatymas. Aktuali akto redakcija, galiojanti nuo 2016 01 01. Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt/ta/46051#X2c34c592463c4fcf9bd97469ff59c302 [žiūrėta 2016-01-09]

52. Lietuvos Respublikos Finansinių priemonių rinkų įstatymas. Nauja įstatymo redakcija nuo 2012 m. sausio 1 d.: Nr. XI-1672, 2011-11-17, Žin., 2011, Nr. 145-6818 (2011-12-01). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=450571 [žiūrėta 2016-01-09]

53. Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko įstatymas 1994 m. gruodžio 1 d. Nr. I-678. Aktuali redakcija nuo 2014-10-03. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=483991 [žiūrėta 2016-01-09]

54. Mačerinskienė I. ir kt. *Finansų rinkų įžvalgos. I dalis*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013

55. Maier R. Europos finansų priežiūros institucijų sistema. - Europos Parlamentas, 2013. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.5.html [Žiūrėta 2015-01-12].

56. Martynaitytė E. ir kt. *Finansų Sektoriaus plėtotės strategija*. – Vilnius: Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2012

57. Martinez J.L., Rose T.A. International Survey of Integrated Financial Sector Supervision // *World Bank Policy Research Working Paper No. 3096*. - July 2003. Prieiga per internetą: http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3096 [žiūrėta 2015-05-05]

58. Masciandaro D. *Hand book of central banking and financial authorities in Europe: New architectures in the supervision of financial markets*. - Northampton, 2005. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=cW1ev5FVitAC&pg=PA67&lpg=PA67&dq=%E2%80%9ECentral+Banks+and+Single+Financial+Authorities:+Economics,+Politics+and+Law%E2%80%9C&source=bl&ots=sgyjS5AZyo&sig=u4iq8XUU2bu5yb6mXwmXhogM3Y8&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwiF_JO9yK7KAhXKCCwKHQjIBskQ6AEINjAD#v=onepage&q=%E2%80%9ECentral%20Banks%20and%20Single%20Financial%20Authorities%3A%20Economics%2C%20Politics%20and%20Law%E2%80%9C&f=false[žiūrėta 2016-01-16]

59. Mills R.C., J. Macfarlan. The stability of the Financial System // *Reserve bank of Australia Bulletin.* - Sydney, 1999. Prieiga per internetą: http://www.rba.gov.au/publications/bulletin/1999/aug/pdf/bu-0899-2.pdf [žiūrėta 2014-12-30]

60. Mwenda K. K. Legal Aspects of Financial Services Regulation and the Conceptof a Unified Regulator // *Law, justice and deevelopments series*. - Washington: TheWordl Bank., 2004. Prieiga per internetą: http://siteresources.worldbank.org/INTAFRSUMAFTPS/Resources/Legal_Aspects_of_Financial_Sces_Regulations.pdf [žiūrėta 2016-01-03]

61. National Bank of Slovakia. Financial market supervision // Prieiga per internetą http://www.nbs.sk/en/financial-market-supervision [žiūrėta 2016-03-15]

62. Netherland Financial sector. Contents, Supervision of the financial sector // Prieiga per internetą: https://www.government.nl/topics/financial-sector/contents/supervision-of-the-financial-sector/supervisory-bodies-in-the-financial-sector [žiūrėta 2016-03-15]

63. Polish Financial Supervision Authority. Reguliations // Prieiga per internetą: https://www.knf.gov.pl/en/index.html [žiūrėta 2016-03-14]

64. Quintyn M., Taylor M., Should Financial SectorRegulators Be Independent? // *In Economic Issues*. – Washington: International MonetaryFund, 2004, No. 32.

65. Raina L. Integrated financial services supervision: International Experience. - The World Bank, 2006 Prieiga per internetą: http://web.worldbank.org/archive/website01049/WEB/IMAGES/F4RAINA.PDF [žiūrėta 2016-01-14]

66. Raškinis D., Raškinis V. Finansų įstaigų priežiūra: tendencijos ir alternatyvos // *Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2002 No 2.

67. Romanian autoretatea de supraveghere financiara. About Financial Supervisory Authority // Prieiga per inetenetą http://www.asfromania.ro/en/about-asf/about-us [žiūrėta 2016-03-15]

68. S.Kropas ir kt. *Banko finansų valdymas: krizės pamokos ir reguliavimo priemonių poveikis*. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013

69. Seelig S., Novoa A. Governance Practices at Financial Regulatory and Supervisory Agencies // *IMF working paper No. WP/09/135*. - International MonetaryFund, 2009. Prieiga per internetą: http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09135.pdf žiūrėta [2016-01-02]

70. Sweden Finansinspektionen. Supervision, 2016. Prieiga per internetą: http://www.fi.se/Folder-EN/Startpage/Supervision/ [žiūrėta 2016-03-15]

71. Šenavičius V. Lietuvos finansų rinkos priežiūros reforma // *Societal Innovations for Global Growth*. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, No. 1(1), p. 612 – 621. Prieiga per internetą: http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188630735/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content [žiūrėta 2016-01-03]

72. Šenavičius V., Talutis T. Finansų rinkos priežiūra Europos Sąjungoje ir jos įtaka Lietuvai//Viešoji politika ir administravimas. - Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2012, T. 11, Nr. 1 / 2012, Vol. 11, No 1, p. 129–138.

73. Tarybos reglamentas 2013 m. spalio 15 d. (ES) Nr. 1024/2013, kuriuo Europos Centriniam Bankui pavedami specialūs uždaviniai, susiję su rizikos ribojimu pagrįstos kredito įstaigų priežiūros politika. Europos Sąjungos oficialus leidinys 2013.10.29 L 287/63. // Prieiga per internetą http://www.lb.lt/n24744/reglamentas_1024_2013_lt.pdf [žiūrėta 2015-12-29]

74. The Austrian Financial Market Authority Integrated Supervision in Austria. FMA, Osterreichische, 2016 // Prieiga per internetą https://www.fma.gv.at/en/about-the-fma.html [žiūrėta 2016-03-14]

75. The Bank of Greece. Supervision of Private Insuranc // Prieiga per internetą http://www.bankofgreece.gr/Pages/en/deia/default.aspx [žiūrėta 2016-03-14]

76. The Commission de Surveillance du Secteur Financier Luxembour. Supervision // Prieiga per internetą: https://www.cssf.lu/en/supervision/ [žiūrėta 2016-03-15]

77. The Hellenic Republic Capital Market Commission. Supervision of Market Intermediaries. Supervision // Prieiga per internetą http://www.hcmc.gr/en_US/web/portal/supfor [žiūrėta 2016-03-14]

78. The Malta Financial Services Authority. Legislation & Regulation.Who are we? // Prieiga per internetą: http://www.mfsa.com.mt/pages/viewcontent.aspx?id=136[žiūrėta 2016-03-15]

79. The structure of regulation - Slovenia (2014). CMS Cameron McKenna LLP, 2014 // Prieiga per internetą: www.cms-lawnow.com/.../P%201407000010%20GRIC.. [žiūrėta 2016-03-15]

80. Vander Stichele M. Financial regulation in the European unijon // *Report was commissioned by Bretton Woods project Mapping EU decision making structures on financial regulation and supervision*. - December 2008. Prieiga per internetą:

http://www.eurodad.org/uploadedfiles/whats_new/reports/eumapping_financial_regulation_final.pdf [žiūrėta 2014-12-05].

81. Zaleckienė D. ir kt. Finansinių institucijų priežiūros problemos Lietuvoje // *I'st international scientific conference "problems of tax policy*". – Vilnius: Mykolo Romerio universtites, 2012. P. 113-123.

Mikštienė A. *Finansų sektoriaus priežiūros vertinimas Europos Sąjungos šalyse* / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Balkevičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta finansų sektoriaus priežiūra Europos Sąjungos šalyse. Pirmoje dalyje atlikta teorinė analizė, kurioje apibrėžti ES finansų sektoriaus struktūra, priežiūros samprata, savybės ir svarba, nustatyti valstybėse narėse taikomi finansų sektoriaus priežiūros modeliai, pateikta ES finansų sektoriaus priežiūros sistemos struktūra ir finansų sektoriaus priežiūros veiksnių įtaka finansinio stabilumo užtikrinimui. Antroje dalyje pateikta empirinio tyrimo metodologija, pagrindžiami tyrimui pasirinktų instrumentų tinkamumas, jų ypatumai norimiems rezultatams gauti. Trečioje darbo dalyje atliekamas finansų sektorių priežiūros veiksnių vertinimas ES šalyse. Tam tikslui atskleidžiamas ir palyginamas centrinių bankų įtraukimo į ES šalių finansų sektorių priežiūrinę veiklą laipsnis bei analizuojama kiek ir kokios institucijos atlieka finansų sektoriaus priežiūrą, atliekamas finansų sektoriaus priežiūros modelio įtakos valstybių narių bankų sektoriaus veiklos rodikliams vertinimas.

Pagrindiniai žodžiai: finansų sektoriaus priežiūra, finansų stabilumas, priežiūros modeliai, centrinis bankas, priežiūros efektyvumas.

Mikštienė A. *The assessment of the financial sector supervision in European Union countries* / Financil management master thesis. Supervisor doc. dr. A. Balkevičius. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economics and Finance Management, 2016

ANNOTATION

This Master thesis analyses and estimates the supervision of financial sector in European Union countries. Theoretical analysis is made in the first part, where EU financial sector structure, supervision concept, characteristics and importance are defined. As well as identification of financial sector supervision models which are applied by EU members, structure of financial sector supervisory and how it effects the financial stability. The second part contains empirical research methodology, which is based on studies of selected relevant tools, their features to receive desired results. Moreover, the selected indicators are investigated in order to evaluate the significance of the object. In the third part the assessment of financial sector supervision factors in the EU. Therefore it is used the comparison of Central Banks supervisory activities and the evaluation of EU members banking sector performance indicators.

Keywords: financial sector supervision, financial stability, supervision models, Central Bank, supervision efficiency.

Mikštienė A. *Finansų sektoriaus priežiūros vertinimas Europos Sąjungos šalyse* / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. A. Balkevičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama ir vertinama finansų sektoriaus priežiūrą ES šalyse. Tyrimas yra aktualus, kadangi finansų sektoriaus vaidmuo Sąjungos ekonomikoje yra ženklus ir bet kokie sutrikimai jo veikloje gali turėti neigiamų padarinių visos ES finansų sistemos stabilumui. Taip tarptautinė finansų krizė atskleidė nepakankamą ir netinkamai vykdomą finansų sektoriaus priežiūrą. Efektyvaus finansų sektoriaus priežiūros modelio pasirinkimo ir įgyvendinimo klausimas aktualus ES ir kitoms pasaulio šalims. Taip valstybėse narėse taikomi įvairūs finansų sektoriaus priežiūros modeliai, tačiau nėra vienareikšmiško atsakymo, kuris jų yra efektyviausias bei tinkamiausias.

Magistro baigiamojo darbo tikslas - atlikti finansų sektoriaus priežiūros ES šalyse analizę ir vertinimą. Tikslui pasiekti iškelti uždaviniai: apibrėžti ES finansų sektoriaus struktūra, jos priežiūros sampratą, savybes ir svarbą, nustatyti finansų sektoriaus priežiūros modelius taikomus ES šalyse ir apibrėžti priežiūros veiksnių įtaką finansiniam stabilumui, atlikti atskirų finansų sektoriaus priežiūros modelių įtakos vertinimą šalių finansinio stabilumo užtikrinimui.

Tyrimo metu taikyti mokslinės literatūros, tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų analizės, istorinis, lyginamasis, statistinių duomenų tyrimo bei sisteminis – aprašomasis metodai. Vertinant priežiūros institucijų konsolidavimo ir CB vaidmens priežiūroje taikomi „CBFA Index“ ir„FAC Index“ indeksai, vertinant priežiūros modelių įtaką bankų sektorių veiklos rezultatams sisteminami ir analizuojami šio sektoriaus 2012-2014 m. statistiniai rodikliai.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vis daugiau ES šalių į finansų sektoriaus priežiūrą įtraukia centrinius bankus, taip pat stebimas jų vaidmens didėjimas finansų sektoriaus priežiūros srityje tiek mikro tiek makrolygiu. ES šalyse galima išskirti du dominuojančius priežiūros modelių tipus: šalys su aukštu priežiūros institucijų įgaliojimų konsolidavimu bei nereikšmingu centrinio banko dalyvavimu priežiūroje ir šalys su žemu priežiūros tarnybų konsolidavimo lygiu, tačiau dideliu centrinio banko dalyvavimu priežiūrinėje veikloje. ES šalių atskirų finansų sektorių dydis, t.y. jų dalyvių paplitimas neturi įtakos valstybių narių priežiūros tarnybų įgaliojimų konsolidavimo laipsniui, taip pat gautais tyrimo rezultatais, taikomas finansų sektoriaus priežiūros modelis neturi įtakos valstybių narių bankų sektorių 2012 – 2014 m. veiklos rezultatams.

Mikštienė A. *The assessment of the financial sector supervision in European Union countries* / Finance Management master thesis. Supervisor doc. dr. A. Balkevičius. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economics and Finance Management, 2016

SUMMARY

This Master thesis analyses and estimates the supervision of financial sector in European Union countries. This research is relevant because the financial sector in European Union is very significant and any kind of disturbance might have negative consequences for the whole EU system stability. The international financial crisis had revealed the lack of monitoring for financial sector supervision. The discussion about effective financial sector supervision model and its implementation is relevant to all countries in the world. Even though members of EU has applied various financial sector supervisory models, there is no single answer which model is the most effective and appropriate.

The purpose of thesis is to make analysis and evaluation of financial sector supervision in European Union countries. These tasks are set: to define the structure of EU financial sector, supervision concept, characteristics, importance; to identify supervision models in EU; to define the factors of supervision, their importance; to evaluate the supervision models affect for financial stability.

The research is made using scientific literature, international and national legislative analysis, historical, comparative, statistical research and systematic – descriptive methods. For evaluation of consolidation supervisors and Central Bank role in monitoring, there is applied „CBFA Index“ and „FAC Index“. Banking sector performance results are systematized and analysed using 2012 – 2014 years statistical indicators in order to estimate the impact of supervision models in banking sector.

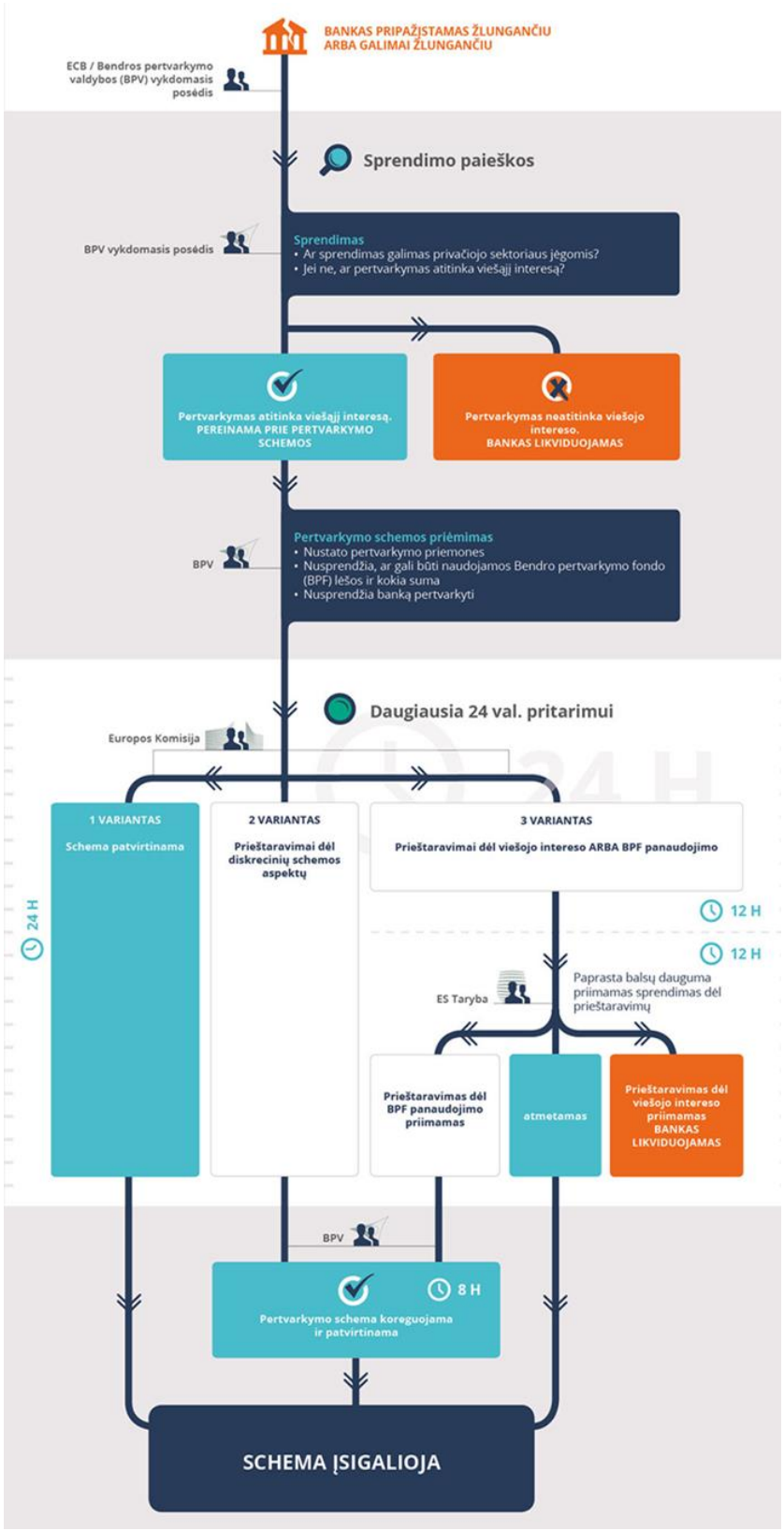
The results of research shows that Central Banks are more often included in the EU countries financial sector supervision, as well as growth of financial sector monitoring in micro and macro level. EU members use two dominant supervision models: countries which have authorities with high supervisory powers and negligible Central Bank performance in monitoring and countries with low level of consolidation services, but they have significant Central Bank supervision. Also results shows that the size of financial sector in each EU country does not affect consolidation of supervisory authorities. Lastly, the result of research indicates that financial sector supervision model does not affect members banking sector performance in 2012 – 2014.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. LIETUVOS FINANSŲ SEKTORIAUS STRUKTŪRA 2015 III KETV.

	2015 06 30				
	Skaičius	Turtas, mln. EUR	Turtas, proc.	Turto pokytis per metus, proc.	Turtas, proc. nuo BVP
Bankai	**15**	**22 365**	**79,0**	**-1,5**	**61,0**
Bankai, išskyrus užsienio šalių filialus	7	18 792	66,3	2,4	51,2
Užsienio šalių bankų filialai	8	3 573	12,6	-18,0	9,7
Kredito unijos	**74**	**623**	**2,2**	**9,9**	**1,7**
Centrinė kredito unija	**1**	**118**	**0,4**	**28,7**	**0,3**
Lizingo bendrovės	**9**	**1 424**	**5,0**	**1,0**	**3,9**
Draudimo rinka	**9**	**1 047**	**3,7**	**17,9**	**2,9**
Gyvybės draudimo įmonės	5	694	2,5	17,6	1,9
Ne gyvybės draudimo įmonės	4	353	1,3	18,4	1,0
Kapitalo rinkos dalyviai	**103**	**651**	**2,3**	**4,7**	**1,8**
Finansų maklerio įmonės	68	5	0,0	-5,1	0,0
Valdymo įmonės	13	19	0,1	11,5	0,1
Kolektyvinio investavimo subjektai	30	257	0,9	-3,5	0,7
Užsienio kolektyvinio investavimo subjektai	54	371	1,3	10,9	1,0
Kontroliuojančiosios investicinės bendrovės	-	-	-	-	-
Pensijų fondai	**38**	**2 101**	**7,4**	**19,3**	**5,7**
II pakopos pensijų fondai	26	2 047	7,2	19,0	5,6
III pakopos pensijų fondai	12	54	0,2	31,5	0,2
Finansų sistema	**249**	**28 327**	**100,0**	**1,0**	**77,2**
Vertybinių popierių biržos kapitalizacija	**-**	***5 898***	**-**	***9,3***	***16,1***
Listinguojamosios akcijos	-	*3 487*	-	*5,8*	*9,5*
Listinguojamieji skolos vertybiniai popieriai	-	*2 411*	-	*14,9*	*6,6*

2 PRIEDAS. BPeM ŽLUNGANČIŲ BANKŲ PERTVARKYMO SCHEMA

3 Priedas. ES ŠALIŲ FINANSŲ SEKTORIŲ INSTITUCIJŲ SKAIČIUS 2015 M. III KETV.

European Central Bank — Total number of MFIs per end February 2016 and changes during the same month

	MFIs					Joiners					Leavers				
	Total	Central bank	Credit institution	Money market fund	Other institution	Total	Central bank	Credit institution	Money market fund	Other institution	Total	Central bank	Credit institution	Money market fund	Other institution
EU institutions *	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
AT	684	1	678	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BE	112	1	98	7	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BG	36	1	28	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CY	61	1	55	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CZ	60	1	57	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
DE	1,800	1	1,768	25	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
DK	115	1	113	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EE	37	1	36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ES	298	1	214	33	50	1	0	0	0	1	4	0	4	0	0
FI	290	1	278	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
FR	842	1	463	249	129	0	0	0	0	0	4	0	0	4	0
GB	394	1	362	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
GR	57	1	40	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
HR	53	1	33	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
HU	221	1	143	77	0	0	0	0	0	0	3	0	3	0	0
IE	515	1	407	106	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
IT	666	1	647	12	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LT	90	1	89	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0
LU	320	1	144	168	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LV	62	1	61	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
MT	31	1	28	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
NL	130	1	102	25	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PL	668	1	667	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
PT	156	1	148	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RO	42	1	37	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SE	160	1	153	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SI	26	1	21	4	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0
SK	29	1	27	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EU Total	7,957	29	6,898	807	222	1	0	0	0	1	15	0	10	5	0
Euro area total **	6,208	20	5,305	669	213	1	0	0	0	1	14	0	9	5	0

Investment funds per country and investment policy — Date: Q3-2015

Country of residence	Number of funds	Investment policy: Bonds		Equities		Hedge		Mixed		Real Estate		Other		not available / not specified	
		Number of funds	% National total	Number of funds	% National total	Number of funds	% National total	Number of funds	% National total	Number of funds	% National total	Number of funds	% National total	Number of funds	% National total
BE	1,411	138	9.8	229	16.2	0	0.0	231	16.4	0	0.0	813	57.6	0	0.0
DE	6,173	1,020	16.5	701	11.4	29	0.5	3,541	57.4	453	7.3	429	6.9	0	0.0
EE	35	3	8.6	19	54.3	3	8.6	0	0.0	9	25.7	1	2.9	0	0.0
IE	6,379	1,208	18.9	2,358	37	949	14.9	1,069	16.8	167	2.6	516	8.1	112	1.8
GR	152	38	25	65	42.8	0	0.0	35	23	5	3.3	9	5.9	0	0.0
ES	5,500	732	13.3	308	5.6	52	0.9	271	4.9	9	0.2	4,105	74.6	23	0.4
FR	10,609	1,224	11.5	1,876	17.7	19	0.2	3,200	30.2	398	3.8	3,771	35.5	121	1.1
IT	1,521	293	19.3	343	22.6	45	3	422	27.7	418	27.5	0	0.0	0	0.0
CY	108	4	3.7	34	31.5	1	0.9	23	21.3	12	11.1	17	15.7	17	15.7
LU	14,387	3,384	23.5	4,572	31.8	250	1.7	4,603	32	359	2.5	1,217	8.5	2	0.0
LV	43	16	37.2	19	44.2	0	0.0	4	9.3	4	9.3	0	0.0	0	0.0
MT	629	73	11.6	98	15.6	147	23.4	63	10	21	3.3	222	35.3	5	0.8
NL	1,711	245	14.3	359	21	76	4.4	99	5.8	526	30.7	406	23.7	0	0.0
AT	2,102	628	29.9	345	16.4	6	0.3	1,105	52.6	9	0.4	9	0.4	0	0.0
PT	517	74	14.3	65	12.6	3	0.6	35	6.8	251	48.5	89	17.2	0	0.0
SI	118	9	7.6	74	62.7	0	0.0	25	21.2	0	0.0	0	0.0	9	7.6
SK	86	24	27.9	8	9.3	0	0.0	29	33.7	6	7	19	22.1	0	0.0
FI	770	138	17.9	428	55.6	40	5.2	40	5.2	124	16.1	0	0.0	0	0.0
LT	51	1	2	12	23.5	4	7.8	1	2	17	33.3	13	25.5	3	5.9
Euro area total	52,302	9,252	17.7	11,913	22.8	1,624	3.1	14,796	28.3	2,788	5.3	11,636	22.2	292	0.6
BG	106	25	23.6	53	50	0	0.0	25	23.6	3	2.8	0	0.0	0	0.0
HR	92	11	12	37	40.2	4	4.3	18	19.6	1	1.1	21	22.8	0	0.0
CZ	303	63	20.8	38	12.5	0	0.0	61	20.1	80	26.4	59	19.5	2	0.7
DK	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GB	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
HU	488	59	12.1	85	17.4	0	0.0	79	16.2	33	6.8	232	47.5	0	0.0
PL	1,238	168	13.6	245	19.8	30	2.4	71	5.7	18	1.5	706	57	0	0.0
RO	109	28	25.7	36	33	0	0.0	20	18.3	1	0.9	23	21.1	1	0.9
SE	853	110	12.9	369	43.3	101	11.8	186	21.8	7	0.8	9	1.1	71	8.3
Non-euro area total	3,189	464	14.6	863	27.1	135	4.2	460	14.4	143	4.5	1,050	32.9	74	2.3

" - " data are not available — European Central Bank

Financial vehicle corporations per country and nature of securitisation — Date: Q3-2015

Country of residence	Total Number of FVCs	By nature of securitisation: Traditional		Synthetic		Insurance-linked		Other		Not available	
		Number of FVCs	% National total	Number of FVCs	% National total	Number of FVCs	% National total	Number of FVCs	% National total	Number of FVCs	% National total
BE	18	15	83.3	0	-	0	-	3	16.7	0	-
DE	55	45	81.8	10	18.2	0	-	0	-	0	-
EE	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
IE	820	594	72.4	137	16.7	6	0.7	76	9.3	7	0.9
GR	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
ES	389	389	100	0	-	0	-	0	-	0	-
FR	321	284	88.5	4	1.2	0	-	16	5	17	5.3
IT	507	386	76.1	0	-	0	-	29	5.7	92	18.1
CY	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
LU	725	573	79	36	5	2	0.3	114	15.7	0	-
LV	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
MT	17	9	52.9	1	5.9	0	-	6	35.3	1	5.9
NL	439	422	96.1	11	2.5	0	-	5	1.1	1	0.2
AT	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
PT	27	27	100	0	-	0	-	0	-	0	-
SI	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
SK	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
FI	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
LT	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
Euro area	3,318	2,744	82.7	199	6.0	8	0.2	249	7.5	118	3.6
BG	8	8	100	0	-	0	-	0	-	0	-
HR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
CZ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DK	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
GB	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
HU	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PL	0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
RO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SE	4	4	100	0	-	0	-	0	-	0	-
Non-euro area	12	12	100.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0

" - " data are not available — European Central Bank

4 Priedas. FAC INDEKSO IR FINANSŲ SEKTORIŲ KORELIACIJOS KOEFICIENTAI

	FAC indeksas	*MFIs sektorius*	*Investicinių fondų sektorius*	*FVCs sektorius*
FAC indeksas	1			
MFIs sektorius	0,0192	1		
Investicinių fondų sektorius	-0,1308	0,505708	1	
FVCs sektorius	-0,0814	0,247651	0,71318305	1

5 PRIEDAS. ES ŠALIŲ BANKŲ KAPITALO PAKANKAMUMO IR FINANSINIO SVERTO RODIKLIAI 2012-2014 M.

ES šalis	Šalies kodas	Pirmo lygio kapitalo pakankamumo rodiklis (%)				Bendras kapitalo pakankamumo rodiklis (%)				Finansinio sverto koeficientas (%)			
		2014	2013	2012	Vidurkis (%)	2014	2013	2012	Vidurkis (%)	2014	2013	2012	Vidurkis (%)
Austrija	AT	-	11.8519	11.2601	*11,556*	-	15.8355	14.9640	*15,400*	13.8915	13.3480	13.8180	*13,686*
Belgija	BE	-	16.9175	14.7528	*15,835*	-	19.8316	16.7412	*18,286*	18.9394	19.4650	23.2144	*20,547*
Bulgarija	BG	-	15.0014	14.5650	*14,783*	-	16.3112	16.2452	*16,278*	8.7612	9.0319	8.7356	*8,843*
Kipras	CY	-	10.6705	4.4817	*7,576*	-	11.3918	5.2349	*8,313*	9.3575	18.5218	31.6242	*19,835*
Čekija	CZ	-	14.9192	15.9213	*15,420*	-	16.2179	15.9615	*16,090*	20.6959	20.1339	17.7630	*19,531*
Vokietija	DE	-	15.1574	13.7570	*14,457*	-	18.7057	17.4166	*18,061*	19.4542	20.5435	23.8692	*21,289*
Danija	DK	-	17.7250	17.3359	*17,530*	-	19.0674	18.7877	*18,928*	18.4634	18.1933	20.0462	*18,901*
Estija	EE	-	17.9384	18.6639	*18,301*	-	21.5042	22.0659	*21,785*	6.8174	7.4409	7.5450	*7,268*
Ispanija	ES	-	11.7380	9.6761	*10,707*	-	13.1642	11.3573	*12,261*	15.4115	13.1652	13.8854	*14,154*
Suomija	FI	-	15.2511	14.8392	*15,045*	-	16.3704	16.1593	*16,265*	18.1677	17.8108	19.7889	*18,589*
Prancūzija	FR	-	13.1491	13.3359	*13,243*	-	15.0254	14.0136	*14,520*	10.9433	11.9788	18.3779	*13,767*
Didžioji Britanija	GB	-	13.4332	11.4821	*12,458*	-	18.2532	16.1183	*17,186*	13.8468	11.4441	-	*12,645*
Graikija	GR	-	13.1191	7.4677	*10,293*	-	13.5081	7.8869	*10,698*	9.6833	9.3673	9.6130	*9,555*
Kroatija	HRV	-	12.5384	-	*12,538*	-	14.7632	-	*14,764*	11.5013	13.2663	13.5810	*12,783*
Vengrija	HU	-	17.0031	15.9929	*16,498*	-	19.5368	19.2053	*19,371*	14.0449	15.0206	14.1885	*14,418*
Airija	IE	-	13.3613	14.9019	*14,132*	-	15.0989	16.5730	*15,836*	14.1178	15.6931	10.1095	*13,307*
Italija	IT	-	10.5163	10.6623	*10,589*	-	13.7580	13.5627	*13,660*	8.3259	9.5739	10.7530	*9,551*
Lietuva	LT	-	9.2696	12.0400	*10,655*	-	11.7002	13.3100	*12,505*	13.0977	11.4440	11.7660	*12,103*
Liuksemburgas	LU	-	28.2944	21.2039	*24,749*	-	32.6059	27.0931	*29,850*	12.2360	11.9324	12.3395	*12,169*
Latvija	LV	-	12.3055	11.6836	*11,995*	-	15.4152	14.8557	*15,135*	18.6333	20.8986	21.3714	*20,301*
Malta	MT	-	12.5234	12.6547	*12,589*	-	16.3006	16.8164	*16,559*	13.7671	14.5195	17.4537	*15,247*
Nyderlandai	NL	-	12.4817	12.1169	*12,299*	-	14.8883	14.1995	*14,541*	16.1912	16.8586	17.7545	*16,935*
Lenkija	PL	-	13.4341	11.9545	*12,694*	-	14.9121	13.3090	*14,111*	10.1969	9.8668	9.9711	*10,012*
Portugalija	PT	-	11.7136	11.0133	*11,363*	-	13.2222	12.5197	*12,871*	13.5862	15.1791	14.7544	*14,507*
Rumunija	RO	-	18.0189	18.4803	*18,250*	-	20.0511	21.4177	*20,734*	9.5158	9.4746	9.5180	*9,503*
Švedija	SE	-	11.3124	11.1595	*11,236*	-	12.1844	11.9489	*12,067*	19.5885	20.7157	22.4620	*20,922*
Slovėnija	SI	-	12.9483	9.0704	*11,009*	-	13.2053	10.7752	*11,990*	8.7708	11.1462	13.5826	*11,167*
Slovakija	SK	-	17.2565	16.3096	*16,783*	-	17.9371	17.4635	*17,700*	7.7929	7.5127	7.9982	*7,768*

Čia:
„ – „ – nėra duomenų

6 PRIEDAS. ES ŠALIŲ 2012-2014 M. BANKŲ SEKTORIŲ VEIKLOS REZULTATAI

ES šalis	Neveiksnių paskolų (lyginant su visomis paskolomis), %				Grynoji palūkanų marža (NIM), %			Veiklos rezultatas, tūkst. Eur			
	2014	2013	2012	Neveiksnių paskolų 2012-2013 m. vidurkis (%)	2013	2012	Vidurkis	2014	2013	2012	Vidurkis, tūkst. Eur
Austrija (AT)	-	4.0778	3.9145	*3,996*	1.6250	1.5767	*1,655*	-1053693	598173	2779718	*774733*
Belgija (BE)	-	5.9923	5.3553	*5,674*	1.2020	1.1662	*1,201*	2177716	1652769	572345	*1467610*
Bulgarija (BG)	-	11.9092	12.4905	*12,200*	1.6862	1.9067	*1,984*	20145	56331	46044	*40840*
Kipras (CY)	-	44.3753	23.2238	*33,800*	3.1663	2.4826	*2,959*	-449759	-4030697	-4551854	*-3010770*
Čekija (CZ)	-	-	-	-	1.6313	1.4533	*1,689*	58886	24845	63348	*49026*
Vokietija (DE)	-	1.7984	1.7177	*1,758*	1.1105	0.9921	*1,067*	8662512	4161050	4063694	*5629085*
Danija (DK)	-	3.7764	3.7945	*3,785*	1.1167	1.0842	*1,083*	1552445	1585310	709164	*1282306*
Estija (EE)	-	15.8595	16.9596	*16,410*	6.4867	6.1261	*6,520*	20649	18600	6383	*15211*
Ispanija (ES)	-	7.9050	6.5422	*7,224*	1.8232	1.8437	*1,842*	1001700	906138	691240	*866359*
Suomija (FI)	-	0.7777	0.8977	*0,838*	1.0117	1.0802	*1,035*	16946321	20652195	11230595	*16276370*
Prancūzija (FR)	-	4.7215	4.5675	*4,645*	1.1355	1.0906	*1,081*	-3460008	4990460	-5813239	*-1427596*
Didžioji Britanija	-	2.0677	2.3686	*2,218*	1.2219	1.1333	*1,178*	-124088	-33420	-	*-78754*
Graikija (GR)	-	24.5780	16.3004	*20,439*	2.1605	2.1408	*2,243*	-839875	350748	341604	*-49174*
Kroatija (HRV)	-	18.6673	-	*18,668*	2.3030	-	*2,448*	1598114	-2348101	-7043844	*-2597944*
Vengrija (HU)	-	14.1427	14.3205	*14,232*	5.5774	5.7854	*5,350*	-5575997	-20467336	-2183019	*-9408784*
Airija (IE)	-	22.7678	22.7945	*22,781*	1.2732	1.0627	*1,321*	1362	2506	5208	*3025*
Italija (IT)	-	13.2451	11.2580	*12,252*	1.4376	1.4958	*1,449*	664347	561201	112923	*446157*
Lietuva (LT)	-	12.1418	14.4400	*13,291*	1.9448	2.2617	*2,238*	149346	108882	-11398	*82277*
Liuksemburgas (LU)	-	-	-	-	1.1658	1.1257	*1,192*	55215	102870	132181	*96755*
Latvija (LV)	-	3.9474	5.4775	*4,712*	1.7543	1.6815	*1,678*	4510897	5918052	6343543	*5590831*
Malta (MT)	-	5.0468	5.2810	*5,164*	1.6978	1.8920	*1,766*	13944266	13590729	-52751696	*-8405567*
Nyderlandai (NL)	-	2.8283	2.7296	*2,779*	1.3301	1.2118	*1,286*	17188871	7315558	7938293	*10814241*
Lenkija (PL)	-	6.4545	6.7737	*6,614*	2.4767	2.7816	*2,606*	1243569	1312373	1491010	*1348984*
Portugalija (PT)	-	8.7838	8.2337	*8,509*	1.0834	1.2947	*1,200*	-5408076	-2891574	-1313138	*-3204263*
Rumunija (RO)	-	14.5019	-	*14,502*	3.1796	3.6436	*3,264*	-32795	-38172	13658	*-19103*
Švedija (SE)	-	0.4886	0.5478	*0,518*	0.9988	0.9763	*0,997*	9448933	8459349	8280449	*8729577*
Slovėnija (SI)	-	-	-	-	1.7846	2.1175	*2,101*	-89575	-3235852	-719440	*-1348289*
Slovakija (SK)	-	5.8579	5.3074	*5,583*	3.7160	3.7702	*3,645*	65825	60487	46242	*57518*

Čia:
„ – „ – nėra duomenų

7 PRIEDAS. ES ŠALIŲ BANKŲ SEKTORIŲ 2012-2014 M. ROE IR ROA

ES šalis	ROE (%)				ROA (%)			
	2014	2013	2012	ROE 2012-2014 m. vidurkis (%)	2014	2013	2012	ROA 2012-2014 m. vidurkis (%)
Austrija (AT)	-1.9495	1.0127	4.5317	*0,861*	-0.1403	0.0759	0.3280	*0,088*
Belgija (BE)	8.3342	6.8530	2.5536	*5,914*	0.4400	0.3521	0.1100	*0,301*
Bulgarija (BG)	1.6803	4.0750	3.6148	*3,123*	0.1918	0.4512	0.4138	*0,352*
Kipras (CY)	-8.5900	-145.5289	-164.8716	*-106,330*	-0.9180	-7.8572	-5.2135	*-4,663*
Čekija (CZ)	7.7070	3.6274	8.6366	*6,657*	0.3724	0.1802	0.4862	*0,346*
Vokietija (DE)	2.4967	1.3239	1.3366	*1,719*	0.1283	0.0644	0.0560	*0,083*
Danija (DK)	3.5796	3.8032	1.7622	*3,048*	0.1939	0.2090	0.0879	*0,164*
Estija (EE)	13.1233	15.2628	6.4905	*11,626*	1.9250	2.0512	0.8602	*1,612*
Ispanija (ES)	5.7390	6.0332	-25.6116	*-4,613*	0.4169	0.4155	-1.4674	*-0,212*
Suomija (FI)	9.4916	7.9532	6.4626	*7,969*	0.6159	0.6041	0.4654	*0,562*
Prancūzija (FR)	4.5542	5.9770	3.3758	*4,636*	0.2507	0.3356	0.1706	*0,252*
Didžioji Britanija (GB)	3.6335	1.8403	1.8665	*2,447*	0.2244	0.1092	0.1051	*0,146*
Graikija (GR)	-10.5816	-	-	*-10.5816*	-0.9670	-	-	*-0,967*
Kroatija (HRV)	-31.1537	-6.5694	-	*-18,862*	-2.2499	-0.5740	-	*-1,412*
Vengrija (HU)	-15.3313	7.1106	7.3047	*-0,305*	-1.5833	0.7591	0.7599	*-0,021*
Airija (IE)	7.0685	-11.3100	-27.2064	*-10,483*	0.6146	-0.8525	-2.0033	*-0,747*
Italija (IT)	-3.1630	-12.7854	-1.1900	*-5,813*	-0.2252	-0.8512	-0.0839	*-0,387*
Lietuva (LT)	1.0003	2.0748	4.3362	*2,470*	0.0709	0.1322	0.4289	*0,211*
Liuksemburgas (LU)	5.8912	5.9805	1.3425	*4,405*	0.7076	0.6247	0.1249	*0,486*
Latvija (LV)	13.3029	10.5169	-1.2516	*7,523*	1.0157	0.9190	-0.1064	*0,609*
Malta (MT)	4.5528	9.7718	14.0914	*9,472*	0.3721	0.8189	1.1420	*0,778*
Nyderlandai (NL)	3.5626	5.4922	5.6146	*4,890*	0.1912	0.2628	0.2627	*0,239*
Lenkija (PL)	8.5873	9.7397	11.6539	*9,994*	0.8421	0.9871	1.1688	*0,999*
Portugalija (PT)	-21.7628	-11.9383	-5.0386	*-12,947*	-1.6018	-0.7865	-0.3415	*-0,913*
Rumunija (RO)	-3.8011	-4.4585	1.5370	*-2,241*	-0.3995	-0.4706	0.1615	*-0,236*
Švedija (SE)	12.1569	11.2218	11.4361	*11,605*	0.6206	0.5417	0.5091	*0,557*
Slovėnija (SI)	-2.8572	-121.8742	-28.2606	*-50,997*	-0.3258	-10.9341	-2.0806	*-4,447*
Slovakija (SK)	5.2155	6.7472	5.7197	*5,894*	0.6693	0.8981	0.7151	*0,761*

Čia:

„ – „ – nėra duomenų

8 PRIEDAS. ES ŠALIŲ BANKŲ SEKTORIŲ 2012-2014 M. VEIKLOS RODIKLIŲ VIDURKIAI

Finansų sektoriaus priežiūros modelis	Bendrojo kapitalo pakankamumo 2012-2014 m. vidurkis (%)	I lygio kapitalo pakankamumo 2012-2014 m. vidurkis (%)	Finansinio sverto 2012-2014 m. vidurkis (%)	Neveiksnių paskolų 2012-2013 m. vidurkis (%)	NIM 2012-2014 m. vidurkis (%)	Pelno (nuostolio) vidurkis 2012-2014 m., tūkst. Eur	ROE 2012-2014 m. vidurkis (%)	ROA 2012-2014 m. vidurkis (%)
Konsoliduotas modelis	16,617	14,243	14,261	8,442	2,326	1 136 988	2,906	0,265
Atskirų priežiūros institucijų modelis	16,338	14,144	14,620	9,500	1,454	1 023 071	-0,797	-0,080
Institucinis modelis	10,855	9,764	14,519	20,512	2,301	-1 164 233	-53,980	-3,107

Šaltinis: sudaryta autorės